
БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

Науково-теоретичний
та практичний журнал

BIBLIOTECHNY VISNYK

Scientific theoretical
applied journal

№ 6 2006

Засновники

Національна академія наук України
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

Founders

National Academy of Sciences of Ukraine
V. Vernadsky National Library of Ukraine

Головний редактор

Олексій ОНИЩЕНКО, академік НАН України

Editor-in-Chief

Oleksij Onyshchenko, academician of NAS of Ukraine

Редакційна колегія

Л. Дубровіна (заступник головного редактора)
В. Попроцька (заступник головного редактора)
Н. Маслакова (відповідальний секретар)

Г. Боряк

А. Бровкін

Л. Костенко

В. Омельчук

М. Романюк

П. Тронько

А. Чекарцьов

О. Додонов

О. Литвиненко

В. Широков

В. Рубан

Б. Ігнатенко

Х. Ласкажевська (Польща)

С. Філіпи-Мартутинович (Сербія)

І. Славінські (Австрія)

К. Брюс (Німеччина)

Б. Зафіровські (Республіка Македонія)

Л. Біглоу (Велика Британія)

Editorial board

L. Dubrovina (Deputy of Editor-in-Chief)

V. Poprots'ka (Deputy of Editor-in-Chief)

N. Maslakova (Responsible for publication)

H. Boriak

A. Brovkin

L. Kostenko

V. Omel'chuk

M. Romanyuk

P. Tron'ko

A. Chekmaryov

O. Dodonov

O. Lytvynenko

V. Shyrovok

V. Ruban

B. Ihnatenko

H. Laskarzevska (Poland)

S. Filipy-Martutynovych (Serbia)

I. Slawinski (Austria)

C. Bruce (Germany)

B. Zafirovski (Republic of Macedonia)

L. Biglow (Great Britane)

Заснований у 1993 році.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 189 від 09.11.1993 р.
Виходить 6 разів на рік.

Founded in 1993.
The State Registration Certificate:
KB No. 189 of 09.11.1993
Frequency of publication is bi-monthly

Адреса редакції:
НБУВ, пр-т 40-річчя Жовтня, 3, Київ-39, 03039, Україна
Тел. (044) 524-43-50
E-mail: b_visnyk@csl.freenet.kiev.ua
www.nbu.gov.ua

Editorial office address:
VNLU, 3, Prospekt 40-richja Zhovtnja, Kyiv-39, 03039,
Ukraine
Tel.: (044)524-43-50
E-mail: b_visnyk@csl.freenet.kiev.ua
www.nbu.gov.ua

Передплатний індекс 74049

Subscription Index 74049

Редакційна колегія журналу
не завжди поділяє думку авторів.

The opinions expressed herein are solely the views of the
authors and do not necessarily reflect those of the editorial
board.

Зміст

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ ЄДИНОГО НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ»

Бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору	4
Інтернет-портали бібліотек як базові елементи єдиного науково-інформаційного простору	5
Бібліотечно-інформаційні ресурси країни: формування та забезпечення доступу	8
Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень	14
Інтеграція інформаційних ресурсів рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій	18
Архівні та рукописні ресурси бібліотек	20
Методологія сучасних бібліотекознавчих досліджень	22
Технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів	28
Проблеми створення реєстру національної бібліографії України	31
Сучасна українська біографістика: досвід та проблеми розвитку	34
<i>Міжнародне співробітництво бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору</i>	37
<i>Рекомендації міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України»</i>	42

3 виступів на міжнародній науковій конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України»

<i>Литвин В.</i> Формування єдиного науково-інформаційного простору України: здобутки і проблеми розвитку	43
<i>Марущак А.</i> Доступ до бібліотечно-інформаційних ресурсів країни як складник системи доступу громадян до інформації: правове регулювання	48
<i>Черепанова Л.</i> Микрофильмирование: сохранность фондов и создание страхового фонда	52

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Супронюк О.</i> Нове видання зарубіжної україніки	55
<i>Клименко О.</i> Навчальна книга XVIII – початку XX ст. у дослідженнях бібліографів	56
<i>Васильченко М.</i> Посібники, посібники...	60

ВІТАЄМО

Невтомне служіння науці (До ювілею Ярослава Романовича Дашкевича)	63
Раїса Іванівна Павленко	65
Лілії Олександрівні Зінченко – 50	66

* * *

Покажчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за 2006 рік	67
---	----

Content

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE «THE ROLE OF LIBRARIES IN FORMING COMMON SCIENTIFIC AND INFORMATION SPACE OF UKRAINE»

Libraries in forming national information space	4
Internet-portals of the libraries as the base elements of common scientific and information space	5
Library-information resources of the country: forming and guaranteeing of excess	8
Information-analytic structures of libraries in conditions of democratic transformations	14
Integration of the information resources of the rare editions, librarian works and historical collections	18
Archives and manuscript resources of libraries	20
Methodology in contemporary librarianship's studies	22
Technologies in saving of library and information resources	28
Problems in creating of the register of the national bibliography of Ukraine	31
Modern Ukrainian biographic science: experience and problems of its development	34
<i>International cooperation between libraries in forming common scientific and information space</i>	37
<i>Recommendations of the International Scientific Conference «The role of libraries in forming common scientific and information space of Ukraine»</i>	42

Selected lectures of the International Scientific Conference «The role of libraries in forming common scientific and information space of Ukraine»

<i>Lytvyn V.</i> Forming common scientific and information space of Ukraine: results and problems of development	43
<i>Marushchak A.</i> Access to the library-information resources of the country as the element of people's access system to information: legal regulation	48
<i>Cherepanova L.</i> Microfilming: saving of the funds and creating of the insurance fund	52

REVIEWS

<i>Supronyuk O.</i> New publication of foreign Ukrainian studies	55
<i>Klymenko O.</i> Learning book in the 18th and in the beginning of the 20th centuries in bibliographer's researches	56
<i>Vasyl'chenko M.</i> Handbooks, handbooks...	60

CONGRATULATIONS

Indefatigable devotion of science (in commemoration of the jubilee of Yaroslav Romanovych Dashkevych)	63
Rayisa Ivanivna Pavlenko	65
Liliya Olexandrivna Zinchenko – 50th anniversary	66

* * *

Index to content of «Bibliotechny visnyk» journal	67
---	----

9 листопада - День української писемності та мови

З нагоди Дня української писемності та мови Президент України Віктор Ющенко відвідав Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського.

В урочистостях взяли участь *Дмитро Табачник*, віце-прем'єр-міністр України з гуманітарних питань; *Борис Патон*, президент НАН України, академік НАН України; *Юрій Богуцький*, міністр культури і туризму України; *Микола Жулинський*, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, академік НАН України; *Борис Олійник*, письменник, академік НАН України; *Сергій Садовий*, голова Голосіївської районної в м. Києві державної адміністрації.

У своєму вітальному слові глава держави наголосив, що перед українською владою сьогодні стоїть завдання забезпечення реальної конкурентоспроможності української мови. Це завдання, за словами Віктора Ющенка, потребує підтримки українського книговидання, преси, теле- та радіомовлення, бібліотечної справи, формування всебічно розвинутого українського мовно-інформаційного простору. В цьому контексті Президент України підкреслив, що мовою міжнародного спілкування українська мова може стати не через політику примусу, а засобами заохочення, широкою присутністю її в інформаційному, культурному, побутовому просторах. Він повідомив, що має намір оголосити 2007 рік «Роком української книги».

Перед присутніми також виступив генеральний директор НБУВ, академік НАН України Олексій Онищенко і вручив Президентові читацький квиток Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

У НБУВ Президент України оглянув книжково-інформаційну виставку, присвячену Дню української писемності та мови «Українська писемність і мова: історія та сучасність»; узяв участь у презентації Національної словникової бази України, яку представив директор Українського мовно-інформаційного фонду України НАН України, член-кореспондент НАН України Володимир Широков. Це перший повномасштабний український електронний словник – лазерний диск «Словники України», який є інтегрованою лексикографічною системою, що об'єднує п'ять словників (парадигматичний, орфоепічний, синонімічний, антонімічний, фразеологічний); відвідав Фонд президентів України – структурний підрозділ Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, що має статус науково-дослідного інституту. До бібліотечно-архівної колекції Фонду президентів України Віктор Ющенко передав у дар книгу «Україна – козацька держава» з дарчим написом.

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ ЄДИНОГО НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ»

Бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору

10–11 жовтня 2006 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України та Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук (МААН) провела міжнародну наукову конференцію «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України».

На конференції обговорено широкий комплекс проблем щодо створення та функціонування інтернет-порталів бібліотек як базових елементів єдиного науково-інформаційного простору; забезпечення доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів країни; діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек в умовах демократичних перетворень; інтеграції інформаційних ресурсів рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій, архівних та рукописних ресурсів бібліотек, а також технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів, проблеми створення реєстру національної бібліографії України та розвитку сучасної української біографістики тощо.

У науковому заході взяли участь близько 270 учасників. Це представники академічних установ України, наукових, обласних, галузевих і бібліотек вищих навчальних закладів, інформаційних центрів тощо, а також провідні фахівці бібліотек та інформаційних установ і організацій з Німеччини, Польщі, Македонії, Латвії, Росії.

Наукова робота конференції розпочалася пленарним засіданням. Привітав учасників конференції віце-президент НАН України, академік НАН України **В. Литвин**. Він виступив з доповіддю «Єдиний науково-інформаційний простір України: здобутки і проблеми розвитку».

З доповіддю про роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору виступив голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, академік НАН України **О. Онищенко**.

В. Коцере, директор Латвійської академічної бібліотеки, президент Асоціації латвійських академічних бібліотек, M. Sci. Soc., у своєму виступі висвітлила значення Українського інформаційного центру Латвійської академічної бібліотеки у розширенні культурних взаємозв'язків між Латвією та Україною, розвитку співпраці Латвійської академічної бібліотеки з бібліотеками, іншими науковими та культурними установами з обміну книгами, виставками, інформацією.

Головний бібліотекар Російської державної бібліотеки (Москва) **О. Долотова** ознайомила учасників конференції з досвідом роботи відділу офіційних і нормативних актів РДБ з аналітично-правового інформування користувачів бібліотеки.

Завданням і перспективам у документуванні музичних джерел для Міжнародного каталогу музичних джерел (RISM) була присвячена доповідь керівника Центральної редакції RISM Міжнародної асоціації музичних бібліотек, архівів і документальних центрів (IAML) **К. Кайля** (Німеччина).

Доцент кафедри Інституту захисту інформації з обмеженим доступом Національної академії Служби безпеки України, канд. юрид. наук **А. Марущак** у своїй доповіді висвітлив правові аспекти доступу громадян до національних бібліотечно-інформаційних ресурсів.

С. Ляпін, генеральний директор ТОВ «Константа», директор Архангельського обласного центру підвищення кваліфікації спеціалістів культури, доцент, канд. філос. наук (Росія) та його заступник **О. Куковякін** представили спільну доповідь про розширення функціональності електронної бібліотеки у складі багатоцільового інформаційного середовища, її тематичні колекції та інтерактивні експозиції.

Про проблеми створення архівів науково-технічної інформації, пов'язані з перенесенням її на нові типи носіїв з нових матеріалів, цифровими форматами для її довготривалого збереження була присвячена спільна доповідь **В. Петрова**, директора ІПРІ НАН України, чл.-кор. НАН України

ни, **А. Крючина**, заступника директора ІПРІ НАН України, д-ра техн. наук та **С. Шанойла**, ученого секретаря ІПРІ НАН України, канд техн. наук.

Директор асоціації «Інформаційний консорціум» (Росія) **О. Васильєв** виступив з доповіддю про проблемно орієнтовані бази даних наукових досліджень EBSCO Publ. для забезпечення університетів повнотекстовою інформацією.

Подальша робота наукової конференції велася у *п'яти секціях*:

- Інтернет-портали бібліотек як базові елементи єдиного науково-інформаційного простору.
- Бібліотечно-інформаційні ресурси країни: формування та забезпечення доступу.
- Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень.
- Інтеграція інформаційних ресурсів рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій.
- Архівні та рукописні ресурси бібліотек.

Працювали також *семінари*:

- Формування інтранет/екстранет середовищ у бібліотеках.
- Методологія сучасних бібліотекознавчих досліджень;

семінар-практикум:

- Технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів;

круглі столи:

- Проблеми створення реєстру національної бібліографії України.
- Сучасна українська біографістика: досвід та проблеми розвитку.

За підсумками роботи були вироблені та прийняті рекомендації конференції.

У рамках конференції відбулося спільне засідання Асоціації бібліотек України і Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів МААН, присвячене 10-річчю створення Ради директорів.

Під час роботи конференції також діяли книжкові виставки:

- Незалежній Україні – 15.
- Енергоощадливі технології.
- Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України – 60.
- Бібліотеки в сучасному інформаційному середовищі: основні стратегії розвитку.
- Видавнича діяльність НБУВ (2003–2006).
- Іван Франко (до 150-річчя від дня народження).
- Сергій Єфремов – український учений і громадсько-політичний діяч (до 130-річчя від дня народження).
- Михайло Грушевський (до 140-річчя від дня народження).

Інтернет-портали бібліотек як базові елементи єдиного науково-інформаційного простору

Вік українського наукового інтернет-сегмента, представленого головним чином провідними науковими бібліотеками та освітянськими інтернет-центрами, становить вже понад 10–12 років. Із кожним роком його інформаційна насиченість зростає, але в той же час це породжує й немало проблем із навігацією в цьому «інформаційному морі». Виставлені в онлайн розподілені ресурси живуть за своїми закономірностями, що делікатно, але наполегливо, нав'язуються користувачам, які намагаються відшукати для себе потрібну інформацію (тут мається на увазі різнобій форматів представлення інформації, правил доступу до неї).

Запропонована для обговорення тема секції по-

винна була більш детально з'ясувати, що відбувається на українському науковому інформаційному просторі, щоб потім сформулювати загальні пропозиції для інтеграційних концепцій. У назві секції присутній технічний термін «інтернет-портал». Адже саме бібліотечні інтернет-портали можуть виступити базовими об'єднавчими елементами розподілених наукових інформаційних ресурсів.

На секційному засіданні активно обговорювалися доповіді, у яких було висвітлено тему бібліотечних інтернет-порталів, інформаційних ресурсів Інтернет-центрів, технологій збереження та накопичення даних та проблем корпоративної взаємодії бібліотечних установ.

Керівник Центральної редакції RISM (Міжна-

родна асоціація музичних бібліотек, архівів і документальних центрів) **Клаус Кайль** (Німеччина) у своїй доповіді «Бази даних RISM: серія А/ІІ Нотні рукописи після 1600 року» розповів про завдання та перспективи формування «Міжнародного каталогу музичних джерел». Цей каталог є найбільшим у світі бібліографічним музичним джерелом, яке охоплює інформацію про рукописні та друковані ноти, праці про музику. З нього можна дізнатися, що є в наявності в даній галузі та де ця інформація зберігається. В даному проекті задіяно 32 країни, у яких організовано робочі групи RISM із понад 100 співробітниками, котрі описують музичні джерела, що знаходяться в цих країнах, та потім передають до Центральної редакції RISM у Франкфурті-на-Майні. Редакція обробляє надані файли та публікує у вигляді різних серій у друкованій формі, а з 2007 року і в електронному вигляді (CD-ROM, DVD-ROM).

Одна з перших доповідей, де було висвітлено тему бібліотечного порталу, стала доповідь **Н. В. Людвік**, завідувачки Бібліотеки ім. А. Ахматової ЦБС Оболонського району м. Києва, та **О. А. Білостоцького**, головного інженера, на тему «Портал Централізованої бібліотечної системи Оболонського району м. Києва». Ними було детально проінформовано про розбудову комп'ютерної мережі, що інтегрувала бібліотеки Оболонського району м. Києва. Значну увагу доповідачі приділили порталу Централізованої бібліотечної системи Оболонського району, який тільки почав функціонувати. Його можна вважати прикладом для інших централізованих бібліотечних систем, що розпочинають створювати свої сайти та портали. Учасники секції були детально проінформовані щодо особливостей роботи порталу та його сервісів, виставлені на ньому інформаційні ресурси бібліотек району. Підвищену зацікавленість на секції викликали наведені доповідачами інформаційні ресурси дитячих бібліотек, із веб-сторінок яких йде цікавий та пізнавальний діалог з маленькими читачами.

Наук. співробітник Інституту проблем реєстрації інформації НАН України **І. В. Горбов** («Сучасні технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів») проаналізував основні типи носіїв інформації, які використовуються для аналогового або цифрового запису. У ході доповіді було наголошено про переваги цифрового запису над аналоговим. Це, насамперед:

а) на носіях можна зберегти різні типи інформаційних ресурсів;

б) копіювання інформації відбувається без яких-небудь втрат записаних даних (при звичайних фотографічних процесах копіювання втрати можуть становити 10–15%);

в) можливість виконувати пошук документів різними методами: за допомогою ключових слів, використовуючи традиційні каталоги, за прізвищами авторів або назвами і т. д.;

г) значне зменшення розмірів архівних сховищ при переході на сучасні цифрові носії (за даними Національного архіву США заміна паперових документів компакт-дисками дозволяє зменшити розміри сховищ у 800 разів).

Доповідачем було зроблено такі висновки:

- подання інформації в цифровому вигляді дозволить забезпечити онлайн-доступ до бібліотечних фондів;
- цифрова інформація являє собою закодовану інформацію, тому для її відображення необхідно зберігати відповідне програмне й апаратне забезпечення;
- носії інформації повинні мати достатню ємність і строк зберігання.

Приклад виставлення в онлайн і надання доступу, в тому числі й відкритого, до науково-інформаційних ресурсів було продемонстровано в доповіді **О. О. Єроніної**, директора з продаж та маркетингу московського представництва компанії «Іст В'ю» (м. Москва, Росія). Доповідачка представила нові проекти компанії «Іст В'ю», яка була заснована у 1989 р. і сьогодні має свої представництва у Москві, Києві та Міннеаполісі. Вона надає послуги з поширення книг і періодики та мікрофільмів, оцифруванні та мікрофільмуванні документів, створенні та поширенні повнотекстових і бібліографічних баз даних. Електронні ресурси компанії представлені універсальними повнотекстовими базами даних періодичних видань Росії/СНД/Балтії/Китаю, електронними архівами журналів і базами даних для відкритого доступу. Крім того, доповідачкою було представлено інформацію про базу даних відомого у минулому політичного діяча, депутата Держдуми царської Росії 1906–1917 рр. Никанора Васильовича Савича, який в еміграції видав фінансами Російської Білої армії в Туреччині й брав участь у переговорах генерала Врангеля з французьким урядом. Представлена база даних включає друковані матеріали, архівні колекції, рукописний щоденник Н. В. Савича, бібліографічні описи й анотації Савича та ін. Щоденники охоплюють період з 1930 по 1942 р. і є важливим першоджерелом для вивчення історії Росії та російського зарубіжжя.

Тема важливості корпоративної взаємодії для об'єднання розрізаних інформаційних ресурсів бібліотек була висвітлена у доповіді президента Київської асоціації користувачів системи ІРБІС і бібліотечно-інформаційних технологій **Л. З. Рудзького**. Доповідач на основі аналізу інформаційних ресурсів українського бібліотечного сегмента інтернету зробив висновки про доцільність їх інтеграції у формі єдиного корпоративного інтернет-середовища з використанням системи автоматизації бібліотек ІРБІС. Він, зокрема, запропонував створити координаційну групу, до складу якої увійшли б провідні спеціалісти зацікавлених бібліотечних установ, щоб започаткувати перші кроки щодо активізації інтеграційних процесів.

Доповідь зав. відділу Національної медичної бібліотеки України **Л. Є. Корнілової** «Бібліографічне відображення видань з історії медицини в електронних каталогах бібліотек України» була присвячена аналізу видань медико-історичної тематики в електронних каталогах різноманітних (спеціалізованих та загальнонаукових) бібліотек та методик дослідження, яка полягала в перегляді електронних каталогів та відборі до них джерел історико-медичної тематики, зокрема повноцінних монографій та довідників, статей із журналів тощо. В дослідженні аналізувались електронні каталоги Національної наукової медичної бібліотеки, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Херсонської обласної наукової медичної бібліотеки та Національної парламентської бібліотеки України. Результат аналізу показав, що історико-медичні публікації, представлені на сайтах обраних бібліотек, становлять малу частину від загальної кількості введених бібліографічних описів.

У виступі **К. М. Каргузова**, головного інженера Науково-педагогічної бібліотеки (м. Миколаїв), було висвітлено досвід створення сайту Науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва, детально проінформовано про його інформаційні ресурси та подальші плани з його розвитку. Дано багато слушних порад для початківців – «сайто-будівників», які б надали їхньому майбутньому бібліотечному інтернет-сайту структурної прозорості, інформативності, необтяжливості супутньою «графікою» та іншими сервісами, такими, як карта сайту та ін.

Доповідь наук. співробітника НБУВ **М. А. Вороб'я** була присвячена аналізу веб-порталу австрійських бібліотек за кордоном. З початку 90-х років уряд Австрії відкрив за межами держави, в

першу чергу в країнах Східної та Південно-Східної Європи, цілу мережу так званих «Австрійських бібліотек». Зараз їх нараховується близько 50 в 30 країнах. Така бібліотека є, зокрема, в стінах НБУВ. Уся інформація про діяльність цих бібліотек відображена на порталі за адресою <http://www.oesterreich-bibliotheken.at/>. Користувачі порталу також можуть знайти корисну для себе інформацію про саму Австрію, її інформаційні ресурси, культуру, політику за кордоном. Особливо цікавою є база даних на порталі, що відображає інформацію про дослідження документального фонду «Австріяки» за кордоном.

Керівник Культурно-просвітницького центру НБУВ, канд. іст. наук **Н. Г. Солонська** повідомила про концептуальні засади та перший досвід створення електронного літопису як форми представлення історії бібліотеки на порталі. Вона наголосила, що така давня, традиційна форма відображення навколишнього світу, як літописи в електронному середовищі набуває «другого дихання». Такі літописи можна розглядати як форму візуальної історії, візуального історичного джерела. Візуальна історія, невід'ємною частиною якої є електронний літопис, перебуває в площині віртуального феномену і як явище культури в цьому контексті ні в історичній, ні в філософській науці раніше не досліджувалися. У разі створення електронного літопису, що супроводжується іконографічним матеріалом, факт історичної дійсності, не втрачаючи своєї об'єктивності, засобами комп'ютерної техніки перетворюється в художній твір. Сьогодні нагальною є проблема термінології електронного літописання, яка повинна відображати нові методологічні підходи в історичній та інформаційній науках та поєднувати особливості гуманітарної й точної галузей знань. Утім, це новий, перспективний і ефективний спосіб фіксації історичних подій, який може бути, крім усього, закарбований на компакт-дисках і розтиражований у традиційній друкованій формі.

Мол. наук. співробітник НБУВ **Д. В. Солов'яненко** проаналізував роль онлайн-періодичних видань у формуванні глобального науково-інформаційного простору. Ним подано перелік провідних постачальників онлайн-науково-інформаційних ресурсів, зроблено огляд основних безкоштовних джерел наукової інформації, проінформовано про участь НБУВ у проекті INTAS і визначено джерела інформації, до яких має доступ НБУВ у рамках даного проекту. Зосереджено увагу на тому, що у 2006 р. НБУВ вперше здійснила перед-

плату широкого спектра періодичних видань у онлайновій формі. Визначено основні складові компоненти пакета передплати та подано аналіз його компонентів: охарактеризовано онлайнові науково-інформаційні ресурси видавництва Elsevier, бази даних компанії EBSCO Information Service, електронні журнальні колекції американських наукових товариств та видавництва Оксфордського університету. Доповідач приділив увагу питанням інтеграції навігаційних платформ, з яких відбувається доступ до онлайн-періодичних видань, стану мережевого інформаційного забезпечення установ НАН України з використанням телекомунікаційної інфраструктури НАН України, а також охарактеризував напрями подальшого вдосконалення використання онлайн-науково-інформаційних ресурсів НБУВ та іншими установами НАН України.

Представницькою була низка повідомлень та доповідей співробітників НБУВ Т. В. Добко, О. В. Баркової, Н. Я. Зайченко, О. І. Жабіна, В. О. Копаневої, Є. О. Корнілової, В. М. Пономаренко, Н. Ф. Самохіної, О. О. Сербіна, Є. І. Сидиченко, Т. В. Симоненко, О. Й. Соболевського, І. О. Шульги, О. В. Азарової, А. А. Блажкевича, І. П. Гаха, Н. В. Гринь, Н. О. Гриценко, О. В. Ключнікової, Н. В. Лахтаріної, Т. В. Симоненко, Т. А. Шерепи, І. О. Шульги, Ю. В. Яковлевої, у яких розглядалися питання формування, обробки та надання користувачам електронних науково-інформаційних ресурсів.

У цілому матеріали секції «Інтернет-портали бібліотек як базові елементи єдиного науково-інформаційного простору» дозволяють зробити такі висновки:

- завершується перший етап інформатизації провідних наукових бібліотек, що характеризується створенням автономних автоматизованих інформаційних систем, і розпочинається другий, характерною рисою якого є інтеграція цих систем і їх ресурсів;
- основним напрямом інтеграції сьогодні є трансформація бібліотечних сайтів на інтернет-портали та формування на цій основі єдиного бібліотечно-інформаційного простору держави;
- активізація інтеграційних процесів потребує вдосконалення нормативно-правової бази щодо кооперативних технологій формування та використання науково-інформаційних ресурсів у електронному середовищі, прискорення архівування наявної в глобальних інформаційних мережах наукової та суспільно значущої інформації, наповнення корпоративних сховищ електронної інформації та розвитку корпоративних комп'ютерних мереж, що інтегрують територіально-розподілені бібліотечні структури та інформаційні ресурси.

*Анатолій ЧЕКМАРЬОВ,
заст. генерального директора НБУВ,
ст. наук. співробітник, канд. техн. наук
Олександр ЖАБІН,
наук. співробітник НБУВ*

Бібліотечно-інформаційні ресурси країни: формування та забезпечення доступу

У роботі секції «Бібліотечно-інформаційні ресурси країни: формування та забезпечення доступу» (наук. кер. – канд. іст. наук, ст. наук. співробітник, заст. генерального директора НБУВ А. Г. Бровкін; уч. секр. – канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ Н. Ю. Каліберда) взяли участь понад 40 осіб. Серед присутніх були керівники, наукові співробітники та провідні фахівці Національного університету «Києво-Могилянська академія», Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Харківської державної академії культури, Київського національного університету культури і мистецтв, Рівненського державного гуманітарного університету, Державної історичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

На секції заслухано і обговорено 19 доповідей. Розглянуто комплекс питань, пов'язаних із визначенням пріоритетів і сучасних стратегій розвитку бібліотечної галузі, основних завдань, що поста-

жаною науковою сільськогосподарської бібліотеки УААН, Харківської державної академії культури, Київського національного університету культури і мистецтв, Рівненського державного гуманітарного університету, Державної історичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

ють перед бібліотеками, інформаційними центрами та закладами освіти відносно кардинальних змін, які відбуваються у політиці формування, аналітико-синтетичного опрацювання та забезпечення максимального доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів країни. Проблематика доповідей учасників секції концентрувалася навколо актуальних проблем забезпечення повноти формування бібліотечно-інформаційних ресурсів на всіх носіях інформації; створення інформаційних електронних ресурсів як об'єкта інноваційної політики у бібліотечній сфері; розвитку інформаційних технологій та їх використання в галузі наукової обробки, зберігання і забезпечення доступу до інформації та знань; уніфікації інформаційного та лінгвістичного забезпечення автоматизованих інформаційних систем; наукового і кадрового забезпечення бібліотек тощо.

Доповідь директора Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» **Т. О. Ярошенко** було присвячено загальним проблемам сучасного етапу розбудови інформаційного суспільства та суспільства знань, актуальним питанням інформаційного забезпечення вчених та освітян України, у тому числі через проєкт INTAS. У доповіді окреслено тенденції розвитку сучасних моделей наукової комунікації, у тому числі електронні видання. Розглянуто окремі аспекти нових моделей (відкритий доступ та ін.), трансформації ролі бібліотек з огляду на необхідність розбудови колекцій електронних ресурсів, а також питання життєвого циклу електронних ресурсів у бібліотеках.

П. І. Рогова, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук, у своїй доповіді «Науково-дослідна діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського як фактор впливу на формування інформаційного ресурсу освітянської галузі України» зазначила, що дана бібліотека, маючи статус науково-дослідного інституту системи АПН України з часу свого заснування здійснює наукові проєкти з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства та інформатики, у яких, зокрема, розробляються теоретичні, методичні та організаційні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДПНБ України ім. В. О. Сухомлинського відповідно до змінюваних інформаційних потреб суспільства та надання доступу до нього через упровадження сучасних інформаційних тех-

нологій у діяльність бібліотек мережі. Доповідачка підкреслила, що у ДПНБ України ім. В. О. Сухомлинського створено веб-портал, медіа-центр, АРМи для читачів. Колективом бібліотеки активно лобюється питання перед МОН України щодо комп'ютеризації 22 тис. шкільних бібліотек, покращання їх фінансування для формування фондів, відкриття інтернет-місць, підготовки медіа-спеціалістів.

З пріоритетними напрямками діяльності галузевих та спеціалізованих бібліотек учасники секції були ознайомлені під час виступів представників Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН та Державної історичної бібліотеки України. Про перспективи впровадження нових технологій для опису літератури у сільськогосподарських бібліотеках України йшлося у доповіді зав. сектору ДНСГБ УААН **Л. М. Татарчук**. Доповідачка зазначила, що накопичивши певний досвід з автоматизації бібліотечних процесів, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН одним із пріоритетних завдань своєї діяльності вважає необхідність створення віртуальної сільськогосподарської бібліотеки, електронної мережі бібліотек УААН з подальшим інтегруванням у мережу академічних бібліотек України та розвиток системи електронної доставки документів.

У спільній доповіді зав. відділу Державної історичної бібліотеки України **В. П. Кисельової** та зав. сектору цієї ж бібліотеки **О. В. Михайлової** були розглянуті практичні аспекти створення автоматизованих бібліографічних баз даних краєзнавчого спрямування у Державній історичній бібліотеці України: бібліографічного покажчика другого ступеня в електронному варіанті і тематичного ретроспективного посібника «Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства». Зокрема відмічалось, що узагальнені в електронних базах даних ДІБ України результати аналітико-синтетичної обробки інформації з усього спектра питань краєзнавчої бібліотечної діяльності бібліотек повинні бути оперативно поширені в регіональних книгозбірнях, як надійне підґрунтя у повсякденній роботі фахівців бібліотечної галузі.

У виступі доцента Харківської державної академії культури, канд. іст. наук. **Г. В. Шемасвої** та головного бібліотекаря Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка **Н. І. Капустіної** основну увагу було приділено питанням стану та розвитку регіональних бібліотечно-інформаційних електронних ресурсів. Доповідачі повідомили про результати дослідження «Електронні ін-

формаційні ресурси бібліотек Харкова: склад та перспектива розвитку», яке дозволило виявити електронні ресурси бібліотек міста, накреслити перспективи створення єдиного інформаційного простору регіону. Дослідження було проведено спільними зусиллями фахівців Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій та ХДНБ ім. В. Г. Короленка шляхом вивчення звітів, анкетування, аналізу веб-сайтів та опитування керівників бібліотек. У доповіді розглянуто типи та види електронних ресурсів, які забезпечують інформаційні потреби науковців та освітян Харківщини, зроблено висновок про необхідність формування нової концепції розвитку регіональних бібліотечних ресурсів організації міжвідомчої взаємодії бібліотек на засадах кооперації і координації, створення бібліотечних об'єднань, адже планування розвитку системи потребує вирішення комплексу питань організаційно-правових, бібліотечно-технологічних, програмно-технічних та кадрового забезпечення.

Викладач Рівненського державного університету, аспірантка НБУВ **Л. П. Пасічник** у своїй доповіді «Інтернет-портал Національного органу України зі стандартизації як джерело інформації про нормативні документи» охарактеризувала сучасний стан веб-сайтів провідних організацій України з питань стандартизації та технічного регулювання, визначила можливості пошуку на них бібліографічної інформації про різні види НДС та їх повних текстів. Доповідачка відзначила, що електронні джерела та засоби інтернету є більш ефективними та оперативними інструментами інформаційного забезпечення в галузі стандартизації порівняно з друкованими. Переваги використання цих джерел є особливо відчутними для споживачів, чії виробничі та структурні підрозділи територіально віддалені від установ-фондотримачів НДС. Ці види документів у переважній більшості зосереджені в установах системи Держспоживстандарту України та регіональних центрах науково-технічної та економічної інформації (ЦНТЕІ).

У ході роботи секції відбулося зацікавлене обговорення проблемних питань, присвячених сучасному стану та перспективам розвитку сучасної української каталогізації.

Зокрема, доцент Київського національного університету культури і мистецтв **О. Г. Мошек** науково обґрунтувала системний підхід до модернізації нормативно-методичної бази української каталогізації. Вона зазначила, що на сучасному етапі необхідно вирішити питання, які суттєво стримують

розвиток теорії і практики української каталогізації. Зокрема, у доповіді було приділено увагу змінам, що відбувалися у міжнародних стандартах із бібліографічного опису різних видів документів, особливостям функціонування бібліографічних записів в електронному середовищі та конверсійним процесам в електронних каталогах бібліотек України.

Проаналізовано розвиток міжнародної каталогізації, фундаментальні дослідження секції каталогізації IFLA, вплив термінології міжнародної каталогізації на терміносистему української каталогізації, аспект викладання каталогізаційних дисциплін у КНУКІМ, зокрема впровадження системи модульного викладання і його особливості у зв'язку з впровадженням Болонського процесу.

У спільній доповіді зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук, ст. наук. співробітника **І. П. Антоненко** і н. с. НБУВ **О. В. Баркової** було викладено результати науково-прикладного дослідження електронних ресурсів як об'єкта каталогізації. У результаті цієї роботи було розроблено проект науково-методичного посібника з каталогізації електронних ресурсів. Методика каталогізації електронних ресурсів, викладена в «Науково-методичному посібнику з каталогізації електронних ресурсів», підпорядковується загальним принципам, стандартам та правилам каталогізації з використанням вимог формату UNIMARC (УКРМАРК) у частині структури запису, тобто схеми розміщення компонентів запису, загального набору полів і підполів, визначників змісту, які ідентифікують та доповнюють інформацію про елементи даних.

У «Посібнику...» подана загальна модель каталогізаційного запису електронного ресурсу: виокремлено набір специфічних елементів даних, необхідних для складання опису електронних документів, визначено їх місцезнаходження в UNIMARC (УКРМАРК) та методика їх наведення. Схеми бібліографічного опису складені для основних видів локальних та віддалених електронних ресурсів. До «Посібника...» включено також приклади бібліографічного опису. Спеціальні поняття та терміни щодо електронних ресурсів і супутні терміни подаються у «Глосарії».

«Посібник» призначений для каталогізації електронних ресурсів у бібліотеках, органах науково-технічної інформації, центрах державної бібліографії, інших бібліографуючих установах та зрахований на фахівців бібліотечної справи, з автоматизації бібліотечних процесів та розробників автоматизованих бібліотечних інформаційних систем і електронних бібліотек.

У своєму виступі «Методика представлення авторів «особливих категорій» та уніфікованих назв в машиночитаних записах» наук. співробітниця НБУВ **О. В. Ісаєва** зазначила, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології суттєво впливають на стан теорії і практики традиційної описової каталогізації. Суттєві зміни у цій сфері стосуються перегляду принципів каталогізації, появи нової термінології та стандартів, що забезпечують функціонування каталогізаційного процесу. Це зумовлює важливість дослідження еволюції правил каталогізації в умовах переходу від традиційної до комп'ютерної технології з метою створення теоретичних засад ефективного функціонування бібліографічних записів в електронному каталозі. Було підкреслено незадовільний стан стандартизації в Україні стосовно бібліотечно-бібліографічної діяльності з урахуванням появи великої кількості електронних носіїв інформації та поглиблення вимог до змістовного наповнення бібліографічного запису з уніфікованим формулюванням усіх точок доступу.

Поняттєво-термінологічному аспекту каталогізації серіальних видань було присвячено доповідь мол. наук. співробітника НБУВ **П. І. Шекери**. Він розглянув еволюцію розвитку поняття «серіальне видання» та критерії класифікації серіальних видань за видами. У доповіді подано детальний аналіз зв'язку між питанням чіткого визначення виду серіального видання та методикою і технологією його каталогізації. Зазначено, що термін «серіальні видання», з урахуванням загальної історії його виникнення, залишається у користуванні до сьогодні. Набуття теоретичних і практичних навичок в опрацюванні серіальних видань у бібліотеках усього світу визначило розширення загальновідомого поняття «серіальні ресурси», які згідно з останніми документами IFLA і Міждержавного стандарту ГОСТ 7.1–2003 мають назву «серіальні ресурси». Досить актуальним, на думку автора, є розгляд поняття бібліографічного описання вітчизняних серіальних видань з початку ХХ сторіччя, що створює хронологічну послідовність каталогізації цього виду видань.

Низку повідомлень було присвячено питанням організації та забезпечення оперативного доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотек, розширення спектра сервісних послуг, активного впровадження сучасних інформаційних технологій у процесі бібліотечно-інформаційного обслуговування, а також маркетинговим дослідженням складу наявних та потенційних користувачів, їхніх потреб та запитів для наукового прогнозування

стратегії розвитку бібліотечного обслуговування.

У спільній доповіді зав. відділу НБУВ **Л. М. Бєліної**, наук. співробітника **Ю. В. Голубєва**, бібліотекаря 2-ої категорії **Л. В. Коновал** було охарактеризовано традиційну технологію обслуговування користувачів НБУВ, розглянуто перспективи впровадження комплексної автоматизованої системи обслуговування та досягнення в галузі автоматизації бібліотечної технології. У цьому контексті було підкреслено, що автоматизація бібліотечно-інформаційної діяльності містить ряд важливих елементів розвитку сучасного науково-технічного і соціального прогресу: забезпечується не тільки своєчасний і швидкий доступ користувачів до інформації та першоджерел, але й у цілому створюються умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства – принципу всезагального доступу до інформації та публікацій.

Питанням використання сучасних інформаційних технологій у галузі бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів (на прикладі роботи читальних залів природничого і технічного профілю НБУВ) було присвячено доповідь зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Н. Ю. Каліберди**. У доповіді представлено пріоритетні напрями діяльності відділу обслуговування читачів літературою природничого і технічного профілю Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, що зорієнтовані на удосконалення бібліотечно-інформаційних послуг, активне впровадження сучасних інформаційних технологій у процесі формування та популяризації бібліотечно-інформаційних ресурсів, створення власних електронних продуктів. Доповідачка відмітила, що у сучасному світі глобальної інформатизації значно змінюється роль та розширюються функції бібліотеки, тому для задоволення потреб сучасного читача/користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, освоєння і застосування сучасних досягнень у галузі інформаційних, комунікативних і мультимедійних технологій є ключовими завданнями її діяльності.

Було підкреслено, що масштабне використання в роботі бібліотек нових інформаційних технологій забезпечує принципово новий рівень отримання та узагальнення знань та їх розповсюдження.

Організації використання документів на машиночитуваних носіях інформації в універсальній науковій бібліотеці було присвячено доповідь зав. відділу НБУВ, канд. пед. наук, ст. наук. співробітника **Т. П. Павлуші** та наук. співробітника НБУВ,

канд. іст. наук **О. Г. Яковенко**. Відзначено, що поява у бібліотеках електронних видань, застосування комунікативних та мультимедійних технологій позначаються на видах послуг, які надаються користувачам Бібліотеки. У доповіді наведено результати дослідження, здійсненого на початку 2006 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, яке передбачало аналіз фонду документів на машинозчитуваних носіях інформації у тематичному, галузевому, мовному, хронологічному та видовому аспектах. Результати дослідження дали можливість зробити висновки, що при постійному збагаченні українського інформаційного ринку новими видами продукції (документами на машинозчитуваних носіях інформації), зростанням попиту на них доцільним є створення спеціального підрозділу (медіатеки) з належним технічним обладнанням та висококваліфікаційним персоналом, що забезпечить оперативне і якісне обслуговування користувачів.

Зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Т. М. Коваль** та мол. наук. співробітник НБУВ **Л. О. Туровська** у спільній доповіді висвітили сучасний стан та перспективи розвитку системи комплексного галузевого обслуговування читачів НБУВ гуманітарною літературою. У виступі зазначалося, що в контексті нової бібліотечної практики набули актуальності моніторингові дослідження ефективності використання електронних інформаційних ресурсів у профільних читальних залах. Об'єктом одного з таких досліджень, проведеного у 2004–2005 рр., став читач-користувач ЕІР НБУВ гуманітарного профілю. В ході дослідження був вивчений склад та професійний рівень означеної читацької категорії, проаналізовані запити на різні види електронної продукції, виявлений ступінь задоволення інформаційних потреб. Підкреслено, що результати дослідження дозволили висунути пропозиції щодо координації роботи структурних підрозділів наукової бібліотеки, відповідальних за формування, поповнення та обслуговування ЕІР.

Дослідженню специфіки формування підсобного фонду гуманітарного профілю було присвячено виступ мол. наук. співробітника НБУВ **М. О. Гончаренко**. Доповідачка відмітила, що зростаючі інформаційні потреби читачів-гуманітаріїв задовольняються переважно на базі гуманітарного підсобного фонду, який гнучко адаптується до змін у їх структурі. У доповіді розглянуто складові інформаційних ресурсів гуманітарного підсобного фонду, які складаються зі самого фонду, каталогів, картотек та баз даних.

Розкриття специфіки формування науково-інформаційного потенціалу гуманітарного підсобного фонду здійснено шляхом надання короткого історичного нариса, виявлення структури фонду та еволюції її складових у часі. Здійснено розгорнутий аналіз динаміки надходження книг та періодичних видань за останні роки, з'ясовано повноту надходжень замовлених видань, окреслено найбільш перспективні напрями подальшого формування науково-інформаційного потенціалу гуманітарного підсобного фонду, зокрема шляхом розширення комплектування першим примірником та активним використанням електронних ресурсів Бібліотеки.

Дослідженню сучасних інформаційних потреб на іноземні періодичні видання користувачів наукової бібліотеки було присвячено доповідь мол. наук. співробітника НБУВ **О. М. Лопати**. Було наголошено, що для визначення сучасних інформаційних потреб користувачів іноземної журнальної періодики було розглянуто всі чинники, які впливають на їх формування, а саме: контингент споживачів інформації і їх категорії, вивчено якісний та кількісний склад журнального фонду зали іноземних періодичних видань, досліджено персональні та сукупні інформаційні запити в тематичному, географічному та мовному аспектах. За результатами дослідження використання іноземних журнальних видань, яке включало аналіз роботи користувачів із друкованими й електронними джерелами інформації, визначено основні категорії користувачів журнальної періодики іноземних видавництва; досліджено їх інформаційні та тематичні потреби; визначено роль автоматизованих інформаційно-пошукових систем у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні. На основі отриманих даних було розроблено пропозиції щодо удосконалення інформування споживачів в умовах функціонування автоматизованих інформаційно-пошукових систем та узгодження читацьких інформаційних потреб із можливостями наукової бібліотеки.

У виступі наукового співробітника НБУВ **Н. І. Смаглової** було розглянуто бібліотеку НДУ у контексті єдиної бібліотечно-інформаційної системи НАН України, розкрито роль бібліотеки як важливого чинника наукового процесу НАН України і водночас як безпосереднього учасника науково-дослідної роботи в установі. Доповідачка зазначила, що прерогативою бібліотек залишається нарощування їх інформаційних можливостей, розширення кола бібліотечно-інформаційних послуг.

Кардинальні зрушення в діяльності і характері їх праці, які відбуваються у результаті впровадження нових інформаційних технологій та використання електронних ресурсів, зумовили створення нової структурно-функціональної моделі бібліотеки як науково-інформаційного підрозділу. У такому форматі вже працюють новоутворені науково-інформаційні підрозділи у ряді установ Академії.

Зазначається, що подальший розвиток бібліотек, інтегрування в інформаційний простір потребує нагальної державної підтримки у питаннях фінансування, технічного і кадрового забезпечення, модернізації та розширення існуючих мереж та ін. Наголошено на необхідності підвищення ролі бібліотек – методичних центрів у міжбібліотечній, корпоративній співпраці, розробці єдиних, уніфікованих організаційно-функціональних, технологічних, нормативних, методичних та інших рішень, а також їхнього юридичного закріплення.

Результатам дослідження в галузі підвищення кваліфікації співробітників НБУВ було присвячено спільну доповідь мол. наук. співробітника НБУВ **В. О. Корнієнко** та доцента Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України, канд. фіз.-мат. наук **В. Б. Роспопова**. Зазначено, що інтеграційні форми навчання позитивно впливають на якість навчання слухачів системи підвищення кваліфікації НБУВ. Експеримент, який було здійснено у процесі дослідження, показав, що взаємодія з Науково-навчальним центром прикладної інформатики НАН України і закордонними фірмами мають ряд переваг, що дає змогу забезпечити поетапний процес підвищення кваліфікації фахівців і наукових співробітників НБУВ. Результати анкетування засвідчують, що слухачі системи підвищення кваліфікації дають високу оцінку заходам, активно використовують можливість їх відвідування.

Наук. співробітник НБУВ **І. А. Чабан** проаналізувала досвід використання в видавництвах штрихових кодів різних символік для маркування друкованих видань. Наведені правила формування штрихових кодів символік UPC-A, EAN-13 та Коду 128 для книжкових, нотних та серіальних видань. У доповіді проведено порівняння інформативності відомостей про видання, що кодуються в штрихових кодах різних символік. Було підкреслено, що штрихові коди друкованих видань символіки EAN-13, сформовані на основі міжнародних

стандартних номерів ISBN, ISMN та ISSN, є машинозчитуваною формою цих міжнародних стандартів номерів і забезпечують однозначну ідентифікацію видань. Розглянуті перспективи розвитку технології штрихового кодування різних видів видань.

Учасники секції констатували формування нового розуміння змісту бібліотечного простору, в якому можливо злиття різних традиційних і нових форм, методів і засобів формування бібліотечно-інформаційних ресурсів та задоволення інформаційних потреб користувачів, а прогресивний розвиток суспільства та процеси інформатизації, які охопили всі сфери його життєдіяльності, значно змінюють і розширюють функції бібліотеки, і ці зміни стають передумовою її подальшого розвитку.

Набутий вже досвід і проблеми, які порушувалися у доповідях, засвідчують: у бібліотечній сфері необхідні подальші технологічні розробки, які б належно підтримувалися на державному рівні у питаннях фінансування, технічного і кадрового забезпечення.

Учасниками секції рекомендовано:

- Національним бібліотекам та бібліотекам державного значення ініціювати створення міжвідомчого «Українського каталогізаційного комітету» з питань розробки стандартів, форматів, гармонізації правил каталогізації, адаптованих до діяльності бібліографуючих установ України. Звернутися до Міністерства культури і туризму з проханням фінансування проектів у рамках вищезгаданого комітету.
- Першочерговим завданням у рамках роботи «Українського каталогізаційного комітету» визначити затвердження ДСТУ/ГОСТ 7.82–2001. «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления» у якості державного стандарту України.

На засіданні секції було обговорено і підтримано проект Рекомендації міжнародної наукової конференції. Уточнення та доповнення, які були запропоновані учасниками, передано до оргкомітету конференції.

*Надія КАЛІБЕРДА,
зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук
Анатолій БРОВКІН,
заст. генерального директора НБУВ,
ст. наук. співробітник,
канд. іст. наук*

Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень

У роботі секції «Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень» (наук. кер. – В. М. Горовий, канд. філос. наук, ст. наук. співробітник, керівник СІАЗ, заст. генерального директора НБУВ, О. М. Кононенко, головний спеціаліст департаменту комунікацій влади та громадськості секретаріату Кабінету Міністрів України; учен. секр. – Т. Ю. Гранчак, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ) взяли участь фахівці ряду українських галузевих бібліотек України, Російської державної бібліотеки (м. Москва, Росія), та працівники Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ.

У рамках роботи секції було заслухано 33 доповіді, в яких розглянуто комплекс проблем, пов'язаних із необхідністю активізації ролі бібліотечних установ у процесі інформатизації українського суспільства, вдосконалення системи вивчення запитів сучасних користувачів бібліотеки як основи для подальшого вдосконалення бібліотечної діяльності, підвищення ефективності інформаційної функції бібліотек, зокрема у вдосконаленні дистантних форм обслуговування, розширення асортименту та вдосконалення якості власних синтезованих інформаційних продуктів, проаналізовано досвід роботи бібліотечних інформаційно-аналітичних структур – спеціалізованих підрозділів для задоволення інформаційних запитів сучасних користувачів. У виступах наголошувалось, що в процесі демократичних перетворень в Україні число таких користувачів збільшується, їх запити урізноманітнюються. І це ставить нові проблеми перед бібліотеками. Їх вирішення зумовлює необхідність розвитку методичної, прогнозно-аналітичної роботи.

При цьому обговорювалися питання стосовно нових вимог щодо інформаційно-аналітичної продукції бібліотек, перспектив її включення в глобальний інформаційний простір, розвитку організаційних засад цього виду діяльності, перспектив формування корпоративної комп'ютерної мережі бібліотек України та розвитку її зв'язків із міжнародними бібліотечними комп'ютерними мережами.

Доповідачами підкреслювалось зростання суспільної значущості наукової інформації як основи забезпечення ефективного інформаційного

супроводу процесу суспільних перетворень. Така думка підкріплювалася результатами аналізу роботи НБУВ та її інформаційно-аналітичної служби (СІАЗ) в інформаційно-аналітичному забезпеченні владних структур.

На необхідності вивчення інформаційних запитів суспільства як фактора розвитку обслуговування користувачів та вдосконалення організації бібліотечної роботи зосередив увагу в своєму виступі, посилаючись на результати останніх соціологічних досліджень в Україні, **В. М. Горовий**.

Він підкреслив, що активізація бібліотечної роботи, пошук шляхів для підвищення її дієвості у вирішенні актуальних питань суспільного будівництва буде успішним при врахуванні еволюції соціально-психологічних особливостей нинішнього і майбутнього користувача.

Цей процес буде ефективним і не відставатиме від вимог часу за умови системного аналізу запитів і ведення прогнозно-аналітичної роботи, наслідком якої буде уявлення як про зміни в структурі користувачів, так і про еволюцію їхніх інформаційних потреб. При цьому основою, на якій має будуватися організація прогнозних досліджень, є стратегічний курс нашого суспільства, пов'язаний із демократичним вибором, орієнтацією на конституційно задекларовану мету: створення соціальної, правової, демократичної держави.

З вивченням читацьких запитів має пов'язуватись і розробка стратегії комплектування новою інформацією, і вдосконалення методик бібліотечної роботи: комп'ютеризація основних внутрішньобібліотечних процесів, кооперація бібліотек, використання в бібліотеці інформації в електронному вигляді, електронних версій книг і періодики, електронних інтернет-ресурсів.

У виступі зазначалося, що сучасний і майбутній користувач бібліотеки потребуватиме оперативну, ефективну роботу інформаційних структур, орієнтованих на виготовлення інформаційно-аналітичних продуктів, що відображають закономірності розвитку суспільних процесів, на виробництво синтезованої, прогнозно-аналітичної інформації, і підготовка спеціальних бібліотечних структур до задоволення таких запитів має здійснюватись уже сьогодні.

Проблему вивчення запитів сучасних користу-

вачів бібліотеки проаналізував у своєму виступі канд. іст. наук, старш. наук. співробітник НБУВ **О. В. Ворошилов**. Його аналіз базувався на узагальненні досвіду роботи Служби інформаційно-аналітичного забезпечення НБУВ. Постійним попитом у її роботі користуються матеріали, пов'язані з проблемами оцінки у суспільстві діяльності владних структур із вдосконалення управлінської діяльності; актуальних напрямів економічних перетворень, приватизації; міжнародної економічної та політичної діяльності, низки інших актуальних проблем. Ці ж питання цікавлять також політичні партії та інші громадські організації. Протягом останніх років і для владних структур, і для політичних партій та громадських організацій характерне зростання уваги до політичного, економічного, соціального життя регіонів.

Для задоволення цих запитів СІАЗ розпочав видання оглядів оперативної інформації з висвітленням найактуальніших подій, які відбуваються протягом доби в режимі «сьогодні на сьогодні» з областей України, АРК, міст Києва та Севастополя.

Доповідач підкреслив урізноманітнення протягом кількох останніх років запитів абонентів Служби стосовно найважливіших аспектів соціального життя в Україні. У зв'язку з цим на замовлення Міністерства праці та соціальної політики, Фонду загальнообов'язкового страхування України на випадок безробіття та Державного центру зайнятості СІАЗ здійснює постійний моніторинг висвітлення в ЗМІ найважливіших питань зайнятості населення, ринку праці та діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок.

Збільшення частки інформаційно-аналітичних послуг і продуктів у бібліотеці як сучасного засобу введення науково-інформаційного ресурсу НБУВ у суспільний обіг було предметом дослідження мол. наук. співробітника НБУВ **Л. В. Присяжної** та наук. співробітника НБУВ **І. А. Вишневської**. Заслугує на увагу думка дослідників стосовно того, що сучасні користувачі в сфері управлінської діяльності, і представники інших суспільних інститутів у все більшій мірі потребують інформаційні продукти, які базуються на наукових матеріалах, аналітичному узагальненні, відпрацюванні кваліфікованих висновків та прогнозів, що мають допомогти у прийнятті правильних рішень.

Зверталася увага також на проблему вдосконалення форми подачі інформаційно-аналітичної продукції, як важливого фактора її успішного використання. Зауважувалось, що на сьогодні ще не вироб-

лено повний асортимент продуктів на базі електронної інформації, продуктів, які б повністю задовольняли інформаційні запити користувачів. Це, зокрема, пояснюється й тим, що нерідко ще здійснювана інформаційно-аналітичною службою робота виконується «під конкретного замовника», для задоволення конкретних інформаційних потреб тих чи інших структур, не зацікавлених у розповсюдженні замовлених інформаційних продуктів. У цілому ж особливості класифікації сучасних інформаційних продуктів бібліотек залежать від характеру інформації, її цільового призначення, способу виробництва, адресності розповсюдження тощо. Відповідно до цього можна розрізняти такі види електронних інформаційно-аналітичних продуктів:

- 1) за характером наданої інформації – фактографічні, концептографічні;
- 2) за призначенням – індивідуальні, групові, масові;
- 3) за способом передачі – безпосередні і такі, які передаються каналами зв'язку;
- 4) за режимом виробництва – разові, періодичні.

У виступах було підкреслено, що класифікація інформаційно-аналітичної продукції і послуг дає можливість сформувати асортиментну політику інформаційної служби відповідно до тенденцій розвитку інформаційного ринку, орієнтувати користувачів на використання продуктів і послуг, які відповідають їхнім запитам і потребам.

На розкритті зростаючої ролі синтезованого інформаційного продукту як важливого напрямку підвищення ефективності використання інформації зосередила свій виступ мол. наук. співробітник НБУВ **І. В. Соколова**. Вона, зокрема, зауважила, що вторинні (синтезовані) інформаційні продукти сприяють подоланню суперечностей у документальній комунікації – між ростом масивів і потоків надрукованих матеріалів, документів у електронному вигляді і можливістю їх освоєння суспільством. За характером відображеної у виданні інформації вони на сьогодні розподіляються на кілька підвидів: інформаційні, реферативні, оглядові, прогнозно-аналітичні та ін. Спільне між ними те, що всі вони створюються на основі обробки первинних інформаційних джерел, але якщо бібліографічні та реферативні видання слугують, насамперед, для бібліографічного пошуку і загальної орієнтації в проблемі, та оглядові інформаційні джерела інформують про зміст висвітлення конкретних проблем, а аналітичні узагальнюють, синтезують тематично відібраний матеріал.

Вторинні інформаційні видання полегшують процес отримання потрібної інформації замовником, економлять його сили і час для виконання власних обов'язків. Відбувається таким чином певний перерозподіл функцій, при якому інформаційні працівники активно включаються у практику суспільних перетворень, забезпечують її інформаційний супровід. Для цього, скажімо, працівники СІАЗ переглядають щодня інформацію понад 400 сайтів, центральну та регіональну пресу, нові надходження монографічної літератури. Систематично замовники не могли б виконувати самостійно роботу такого обсягу. Підготовка інформаційного продукту в бібліотеці в режимі інформації на базі інформації сприяє ефективності використання фондів і є важливою складовою інформаційної функції сучасної бібліотеки.

Провід. редактор НБУВ **О. В. Петрашук**, висвітлюючи зміст інформаційної функції бібліотеки, розглянула основний напрям її реалізації через аналіз матеріалу на семантичному, смислово рівні, досягнення змістовного синтезу, результатом чого є створення нової інформації. Доповідачка підкреслила зростаючу важливість підготовки вторинної інформації у випереджувальному режимі. Реалізація цього напрямку діяльності передбачає розгортання роботи з виявлення, аналізу та узагальнення запитів користувачів, прогнозування появи нових запитів і, відповідно, оперативне реагування на них.

Ефективна реалізація інформаційної функції є основним напрямом діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек. Їх можливостям і завданням у забезпеченні інформаційного супроводу суспільних процесів було приділено увагу в виступах старш. наук. співробітника ДНСГБ УААН **О. В. Каргіної**, зав. відділу Фонду президентів України НБУВ **В. М. Удовика**, мол. наук. співробітника НБУВ **Ю. А. Якименка**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. В. Чебан**. У виступах, зокрема, було зазначено, що в контексті реформи місцевого самоврядування, коли ситуація в регіонах дедалі більше визначатиме соціально-економічне й політичне обличчя держави, своєчасний інформаційний аналіз особливостей регіонального розвитку сприятиме оперативному реагуванню на виклики сьогодення, забезпечуватиме встановлення ефективного зв'язку між центром і регіонами. Отже, система інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування має забезпечити виконання цього завдання.

Важливою складовою інформаційно-аналітич-

ної діяльності бібліотек є також здійснення моніторингу й прогностичного аналізу міжнародних, політичних, соціально-економічних, етнонаціональних, культурно-освітніх процесів в Україні, пов'язаних із функціонуванням інституту президентства; дослідження різноманітних науково-інформаційних джерел про президентів та інститут президентства в країнах світу; підготовка інформаційно-аналітичної, прогностичної та наукової продукції з питань функціонування інституту президентства в Україні та світі; вивчення інформаційних запитів користувачів цієї продукції. У рамках НБУВ така діяльність здійснюється Фондом президентів України.

Також було розглянуто особливості галузевої бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності.

Значною мірою ефективність реалізації інформаційної функції бібліотек залежить від орієнтації в потоці первинної інформації. Отже, важливою складовою інформаційно-аналітичної діяльності має стати дослідження специфіки інформаційних джерел. Особливості розвитку інтернет-ресурсів, їх специфіка як засобу формування інформаційного простору і ефективного використання інформації, особливості преси як джерела підготовки інформаційно-аналітичного продукту була розкрита у виступах канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **Т. Ю. Гранчак**, наук. співробітника НБУВ **А. Л. Потіхи**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. П. Желай**, головного бібліографа НБУВ **Г. Г. Покровської**. При цьому, зокрема, було зазначено, що специфіка інтернет-ресурсів як дуже важливої складової інформаційного простору різноманітна. Ці ресурси сьогодні можна класифікувати за різними ознаками (державні й недержавні, центральні й регіональні, загальнотематичні й спеціалізовані, інтернет-видання, сайти інформаційних агентств, інтернет-версії друкованих видань тощо). Така класифікація дає змогу використовувати їх при підготовці різноманітних інформаційних продуктів. При цьому інтенсивне залучення в сферу інформаційно-аналітичної діяльності матеріалів інтернет-видань дасть можливість:

- прискорити процес пошуку, відбору і обробки необхідної замовникам інформації і заощадити час для підготовки якісного аналітичного продукту;
- забезпечити оперативну і якісну (об'єктивну і всебічну) підготовку вторинного інформаційного продукту;
- відслідковувати появу нових явищ у суспільному житті за найпершими інформаційними повідомленнями про них;

- забезпечити необхідну інформаційну базу для прийняття оптимальних управлінських рішень у різних сферах життя суспільства та їх наступної реалізації.

Незважаючи на збільшення в інформаційно-аналітичній діяльності частки електронних матеріалів, залишається актуальним і використання матеріалів такого інформаційного ресурсу, як друковані ЗМІ, зокрема ті, що спеціально висвітлюють діяльність органів влади. Дослідження інформації, яку вміщують ці видання, дає можливість, по-перше, визначати основні напрями, на яких зосереджуватимуться зусилля суспільства в процесі його розвитку; по-друге, відображати реалізацію планів, основних напрямів розвитку різних сфер життя (бюджетний процес, реформування політичної системи тощо); по-третє, визначати ступінь ефективності і оперативності реагування органів державної влади на виклики сучасного життя; по-четверте, на базі матеріалів ЗМІ аналізувати ефективність управлінської діяльності.

Про шляхи використання в інформаційно-аналітичній діяльності фондів бібліотек, зокрема фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, характеристики їх інформаційного потенціалу, в тому числі і як джерела формування інформаційного простору, йшлося у виступах зав. відділу НБУВ **Л. А. Чуприни**, зав. відділу НБУВ **Н. С. Вітушко**.

Зав. відділу фонду ООН **Б. П. Якушко** ознайомив учасників конференції з досвідом організації роботи з використання інформаційних ресурсів Бібліотеки ООН імені Дага Хаммершельда в Нью-Йорку, що було корисно у співставленні з вітчизняною практикою бібліотечної інформаційної діяльності.

Розгляду питань організації управління інформаційними потоками, технологіями обробки і виробництва інформації в контексті інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек було присвячено доповіді канд. біол. наук, старш. наук. співробітника, зав. відділу Фонду президентів України НБУВ **Н. В. Танатар**, наук. співробітника НБУВ **А. Федорчук**, канд. екон. наук, старш. наук. співробітника НБУВ **С. П. Кулицького**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. В. Порхун**, мол. наук. співробітника НБУВ **Т. Третяк**, наук. співробітника НБУВ **В. Шишкіної**.

Питанням удосконалення довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, інтелектуалізації бібліографічного пошуку у забезпеченні інформаційних запитів користувачів були присвячені виступи зав. відділу Російської державної

бібліотеки **М. Ю. Нещерет**, наук. співробітника НБУВ **І. М. Архіпової**, наук. співробітника НБУВ **Н. І. Моїсєнко**, голов. бібліографа НБУВ **В. А. Шкаріної**.

Зокрема, було зазначено, що однією з важливих умов науково обґрунтованого планування інформаційної діяльності бібліотеки є уніфікований облік результатів довідково-бібліографічного обслуговування. Адже ведення кількісного і якісного обліку за єдиним зразком дає змогу в повному обсязі дослідити спектр інформаційних потреб різних категорій користувачів, виявити недоліки окремих ланок системи ДБО, визначити тенденції її розвитку.

З цінними повідомленнями стосовно різних аспектів інформаційної діяльності сучасних бібліотек на секції виступили мол. наук. співробітник НБУВ **О. О. Натаров**, мол. наук. співробітник НБУВ **Ю. М. Половинчак**, мол. наук. співробітник НБУВ **О. Д. Рябоконт**, мол. наук. співробітник НБУВ **Є. О. Голодрига**, мол. наук. співробітник НБУВ **Л. П. Чернявська** та бібліотекар I кат. **Л. І. Романча**.

У ході обговорення винесених на розгляд секції проблем учасники схвалили проект основних рекомендацій конференції, а також внесли свої рекомендації стосовно вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек:

1. Доцільно ввести в практику дослідної діяльності бібліотек, насамперед наукових та галузевих, постійне вивчення запитів різних категорій користувачів стосовно змісту запитів, форм очікуваних послуг, асортименту інформаційно-аналітичної продукції бібліотечних установ та ін. На базі результатів цих досліджень планувати роботу з вдосконалення бібліотечної діяльності.
2. Розвивати, урізноманітнювати форми електронних інформаційних продуктів, розглядаючи цей напрям діяльності як важливий засіб введення в суспільний обіг інформаційних ресурсів бібліотек.
3. Активно використовувати потенційні можливості для створення корпоративної комп'ютерної мережі бібліотек України з інтеграцією її в перспективі як повноцінного сегмента інтернету в міжнародну бібліотечну комп'ютерну мережу.

*Тетяна ГРАНЧАК,
зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук
Валерій ГОРОВИЙ,
заст. генерального директора НБУВ,
ст. наук. співробітник,
канд. філос. наук*

Інтеграція інформаційних ресурсів рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій

У роботі секції «Інтеграція інформаційних ресурсів рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій» (наук. кер. – Г. І. Ковальчук, зав. відділу НБУВ, д-р іст. наук, проф., М. К. Іваннікова, зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук; уч. секр. – І. О. Римарович, ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук) узяли участь близько сорока представників бібліотечних, наукових і музейних установ України. На засіданні були представлені, окрім Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, Українська академія друкарства, Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, Державна історична бібліотека України, Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека ім. В. Г. Заболотного, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, Національна медична бібліотека України, Інститут історії України НАН України, Музей книги і друкарства України, Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН, Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирява, Національна бібліотека для дітей та юнацтва.

Заявлені у програмі конференції на секцію 28 доповідей можна згрупувати в такі тематичні групи: доповіді, присвячені науковим дослідженням окремих стародруків та інтеграції інформаційних ресурсів щодо стародруків та рідкісних видань; доповіді, які висвітлювали створення та інтеграцію інформаційних ресурсів конкретних бібліотечних зібрань та історичних бібліотечних колекцій, їх бібліографічній реконструкції, та дослідницькій роботі, що передусє їх створенню; доповіді, у яких розглянуто сучасний стан досліджень та інформаційне розкриття періодичних видань та перспективних напрямів щодо цього; бібліографічні дослідження, що ведуться в певних установах і вивчають галузеві чи красназавчі бібліографічні ресурси.

У першій групі виступи були присвячені, насамперед, виконанню так званого «Почаївського проекту» – підготовці наукового каталогу видань друкарні Почаївського монастиря із зібрань НБУВ та Бібліотеки РАН українськими та російськими книгознавцями. На організаційних і методичних питаннях цього проекту зупинилася зав. відділу НБУВ, д-р іст. наук **Г. І. Ковальчук**. Наук. співробітник НБУВ, канд. філол. наук **Н. В. Заболотна** проінформувала про знахідки у фонді відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ деяких рідкісних видань Почаївського Успенського монастиря: Требника 1760 р., фрагментів Молитвослова 1776 р., другого примірника неописаного в бібліографії видання «Краткого на краткіе вопросы и ответы... о тайнах церковных и ценсурах собраніе...» (1781), унікального примірника почаївського видання «Чин діяконскаго служенія...» 1788 р. Про укладання каталогів видань друкарень Почаївського Успенського та Унівського монастирів, які зберігаються у фондах Музею книги і друкарства України, розповіла також провідний наук. співробітник Музею книги і друкарства України **В. Г. Бочковська**.

При вивченні стародруків дослідники завжди звертають увагу на філіграні – водяні знаки на папері, а також на гравюри, які прикрашають стародруки, що допомагає правильно атрибутувати те чи інше видання. Філіграні віленського Євангелія 1575 р. як джерело історико-книгознавчих досліджень розглянула у своєму виступі наук. співробітник НБУВ **Н. П. Бондар**. Особливе зацікавлення викликав виступ зав. відділу образотворчих мистецтв НБУВ, канд. мистецтвознавства **Г. М. Юхимця** та мол. наук. співробітника НБУВ **І. І. Цинковської**, присвячений художньому і джерелознавчому аналізу мідних гравійованих дощок Аверкія Козачківського із зібрань НБУВ, що супроводжувався демонстрацією робіт видатного українського гравера XVIII ст.

Ряд доповідей були присвячені дослідженню історії та складу фондів історичних книгозбірень. Зокрема, бібліотекам навчальних закладів і фахо-

вих товариств ХІХ – початку ХХ ст. Києва та Львова присвятили свої виступи науковці Києва та Львова: ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Т. Є. Мяскова** – бібліотеці Київського реально-го училища; зав. сектору відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ **З. Б. Афанасьєва** – реконструкції бібліотек вищих навчальних закладів м. Києва та сучасному забезпеченню доступу до відповідних інформаційних ресурсів; мол. наук. співробітник ЛНБ ім. В. Стефаника **Н. Е. Кунанець** – історії заснування та формування фондів бібліотек фахових товариств Львова. Були представлені також доповіді з історії та складу приватних книгозбірень: магнатів Потоцьких із Тульчина (ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **І. О. Ціборовська-Римарович**), Урбановських-Стажинських із Загінців на Поділлі (мол. наук. співробітник НБУВ **О. С. Рабчун**), бібліофіла О. З. Попільницького (ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Л. М. Дениско**). Книгознавці торкалися в своїх виступах проблем дослідження та бібліографічної реконструкції розпорошених книгозбірень, зокрема, на прикладі книгозбірні «Студіону» (наук. співробітник ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України **М. О. Кривенко**); проблематики дослідження бібліотечних зібрань монастирів ХVІ–ХVІІІ ст. (зав. відділу Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка **Н. П. Швець**); бібліотечних історико-культурних зібрань як джерел наукових досліджень (зав. відділу Державної історичної бібліотеки України **Н. Д. Хівренко**).

Виступи учасників висвітлювали стан створення електронних баз даних на різні види друкованих джерел, їх особливості. Так, доповідь зав. відділу НБУВ, канд. мистецтвознавства **Л. В. Івченко** та мол. наук. співробітника НБУВ **К. В. Лобузінної** була присвячена створенню електронного каталогу на музичний фонд НБУВ. Мол. наук. співробітник відділу образотворчих мистецтв НБУВ **О. М. Донець** торкнулася проблем використання комп'ютерних технологій у науковому дослідженні образотворчих документів.

Ґрунтовні доповіді були присвячені вивченню вітчизняної періодики. Так, чіткі проблеми та шляхи їх вирішення висвітлив у доповіді пров. наук. співробітник Інституту історії України НАН України, д-р іст. наук **Г. Я. Рудий**, який розглянув періодику як об'єкт дослідження пам'яткоохоронного процесу в Україні 1917–1940 рр. Зокрема, він запропонував створити на базі НБУВ центр вивчення періодики, який буде займатися подальшою

розробкою методології та методики дослідження періодики, проводити в рамках щорічної наукової конференції НБУВ «круглі столи» з проблем періодики; наголосив на необхідності прискорити процес укладання електронного каталогу українських періодичних видань; підкреслив відсутність у державі підготовки спеціалістів з історії української періодики, для чого потрібні відповідні спецкурси, належні посібники тощо. Заступник директора Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного **О. П. Пацеля** зупинилася у своєму виступі на роботі з аналітико-синтетичної обробки фахових періодичних видань із фонду бібліотеки та створенні відповідної бази даних.

Система краєзнавчих бібліографічних показників Півдня України ХІХ – початку ХХ ст. була запропонована в доповіді заступника директора Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова **Т. С. Астапенко**. Доповідка розглянула і класифікувала бібліографічні джерела, виявлені нею серед публікацій і архівних документів ХІХ – початку ХХ ст.

Спеціалісти, присутні на засіданні секції, особливо цікавилися створенням електронних каталогів у різних установах і наголошували на уніфікації ведення баз даних, а також закликали до конкретної інтеграції накопичених інформаційних ресурсів, зокрема, і на сайті НБУВ. Учасниками секції було висловлено низку пропозицій, крім наведених вище щодо періодики, ще й таких, зокрема: продовжувати на місцях роботи з укладання Державного реєстру книжкових пам'яток України і поставити перед Міністерством культури і туризму України питання про дієву координацію цієї діяльності та інтеграцію підготовлених матеріалів; порушили питання про вироблення й прийняття державної програми технічного і кадрового забезпечення створення сучасних електронних каталогів на різні види друкованих документів та ін. Це ще раз продемонструвало значний інтерес спеціалістів до проблем вивчення національної культурної спадщини та введення в широкий науковий обіг такої інформації.

*Галина КОВАЛЬЧУК,
зав. відділу стародруків
та рідкісних видань НБУВ,
д-р іст. наук, професор
Ірина РИМАРОВИЧ,
ст. наук. співробітник НБУВ,
канд. іст. наук*

Архівні та рукописні ресурси бібліотек

11 жовтня 2006 р. у м. Києві в межах міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України», відбулося засідання «Архівні та рукописні ресурси бібліотек» (наук. кер. – Л. А. Дубровіна, директор Інституту рукопису НБУВ, чл.-кор. НАН України, д-р іст. наук., проф.; Л. М. Яременко, директор Інституту архівознавства НБУВ, канд. іст. наук; уч. секр. – Т. В. Міцан, ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук).

У роботі секції взяли участь 25 фахівців із книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства і документознавства (з них – 15 кандидатів та 1 доктор наук). Виступило 15 доповідачів, серед яких були провідні спеціалісти з Харківського інституту управління, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту рукопису та Інституту архівознавства НБУВ. На засіданні секції також були присутні гості з Республіки Македонія – магистри філологічних наук Віолетта Мартиновська та Нікі Йованович.

Проблеми запровадження новітніх інформаційних технологій у діяльність бібліотечних та архівних установ, узгодження існуючого нормативного законодавства з розвитком архівної справи були превалюючими в роботі секції. Висвітлювалися також питання збереження культурних та наукових ресурсів у цифровому вигляді, обговорювалися можливості вивчення та реконструкції діяльності наукових академічних установ, були представлені розробки архівних інформаційних систем в Україні та за кордоном.

Низка доповідей була присвячена актуальним питанням обліку, збереження і використання рукописних та архівних документів, а також проблемам наукової реконструкції та дослідження документальних комплексів, їх ґрунтовному аналізу. У доповідях глибоко висвітлювалися можливості наукових бібліотек, які зберігають першоджерела у вигляді архівних та рукописних документів, стосовно створення єдиних науково-пошукових систем, а саме – баз даних, каталогів та покажчиків у галузі бібліотекознавства, біобібліографії та архівознавства.

Л. М. Яременко, директор Інституту архівознавства НБУВ, підкреслила, що використання новітніх інтелектуальних технологій в архівознавстві, документознавстві та бібліотекознавстві має вагомий ресурсний потенціал для розроблення і створення єдиного науково-інформаційного простору. Доповідачка зазначила, що документи Архівного фонду НАН України, зокрема, і ті, які постійно зберігаються в наукових бібліотеках, є важливим і невід'ємним джерелом формування сегмента цього простору з питань розвитку науки в Україні, та наголосила на необхідності взаємоузгодження існуючого нормативного законодавства в галузі інформаційної діяльності, бібліотечної та архівної справи і його постійного вдосконалення з урахуванням реалій сучасного науково-інформаційного простору (створення нових видів ресурсів, зміни вимог до їх збереження, використання, доступу, строків зберігання тощо).

О. І. Вербіцька, наук. співробітник НБУВ, у доповіді «Актуальні проблеми репрезентації архівних ресурсів в інформаційно-комунікативних технологіях: вітчизняний та закордонний досвід» наголосила на проблемах збереження культурних, освітніх та наукових ресурсів у цифровому вигляді, дослідила розробку архівних інформаційних систем в Україні та за кордоном – в Росії та Німеччині, довела необхідність визначення політики у галузі стандартів та специфікації архівних документів, репрезентації їх для широкого загалу в сучасних інформаційно-комунікативних системах.

Науковій реконструкції та дослідженням комплексів рукописних та архівних документів, їх ґрунтовному аналізу була присвячена значна кількість виступів.

Зокрема, доповідь «Документи засвідчувального характеру з діловодної документації Києво-Могилянської академії з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» **Т. В. Міцан**, ст. наук. співробітника НБУВ, присвячена аналізу джерел з історії функціонування таких видів діловодної документації, як атестати, паспорти та свідоцтва, що зберігаються у фондах ІР НБУВ. У виступі зазначено, що документів такого типу збереглося небагато – понад 100 од. зб., переважно у копіях, і ці документи становлять інтерес не

лише тому, що вони підтверджують певні конкретні факти, а й подають цікаві, в деякій мірі навіть унікальні, відомості морально-етичного, біографічного характеру. Зазначено, що документальна спадщина КМА, яка зберігається в ІР НБУВ, становить значну складову джерелознавчої бази історії освіти України XVII–XIX ст., документальні матеріали дозволяють поглибити знання з історії створення, розвитку і діяльності КМА, її внеску в розвиток освіти України, а також документи, збережені в оригіналах, унікальні з точки зору не лише дослідників з історії КМА, а також з історії усталення визначених понять у документознавстві і джерелознавстві.

С. В. Сохань, наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук, у доповіді «Рукописна збірка Київської казенної палати бібліотеки Київської духовної академії» зазначила, що атрибуція документів рукописної збірки дозволила провести реконструкцію рукописного зібрання Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії, відновити склад історично втрачених її складових. Зазначено, що документи цієї збірки як комплекс монастирських земельних документів на власницькі права київських монастирів XVI–XVIII ст. є джерело досліджень ролі й місця монастирів у політичному, соціально-економічному та культурному житті суспільства. Проаналізовано склад збірки, початкові етапи зберігання, опрацювання, складання облікової документації та історію надходження її до бібліотеки КДА. Зроблено порівняльний аналіз статистичних показників кількості документів Київських (Межигірського, Пустинно-Микільського, Петропавлівського тощо) монастирів за описами 1786 та 1837 рр.

Вивченню архівних документів літературної організації «Плуг», що зберігаються в ІР НБУВ, присвячений виступ **І. В. Клименко**, наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук, в якому доповідачка розкрила історію створення, дослідила складні умови існування та особливості організаційної діяльності літорганізації в 20–30-х роках ХХ ст.

Дослідженню історії комплектування, організації фондів та розробки принципів діяльності Всенародної бібліотеки України був присвячений виступ **М. В. Іванової**, мол. наук. співробітника НБУВ, «Історія формування церковно-рукописних фондів Всенародної бібліотеки України (на основі архівних матеріалів)». Доповідачка зазначила, що протягом 1918–1934 рр. у ВБУ був сформований найцінніший фонд національного і світового історико-культурного значення, основу якого склали книжкові фонди, що відображали всю історію розвитку науки і культури України.

В. Т. Петрикова, канд. іст. наук, доцент Харківського інституту управління у доповіді «Архівні ресурси ВБУ при ВУАН у формуванні сучасної теорії українознавства» представила результати наукового аналізу змісту архівного документа, який не має посилання на автора, прослідкувала українознавчу діяльність ВБУ на початку 30-х років ХХ ст., наголосила на статусі наукового терміна «українознавство».

У доповіді **С. В. Старовойт**, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ, «Документи фонду особового походження як комплексне джерело для історичного дослідження» розглянуто питання про інформативні можливості документів особового походження. Зокрема проаналізовано тематичний та видовий склад документів особових фондів видатних учених НАН України, що зберігаються у Інституті архівознавства НБУВ, їх потенціал щодо фактажного матеріалу з історії розвитку української науки та використання цієї інформації дослідниками.

У доповіді «Бібліотечно-інформаційні джерела про життєвий і творчий шлях ученого-аграрія А. Сліпанського» **Г. О. Глазунова**, ст. наук. співробітника Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, було надано інформацію про життєвий шлях Андрія Сліпанського, визначено його внесок у становлення та розвиток Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (1931–1935 рр.).

Бібліотеки як об'єкти каталогізації розглянув у своїй доповіді «Бібліотеки наукових установ XVIII–XIX ст. як об'єкт каталогізації» **Павло Шекера**, мол. наук. співробітник НБУВ. Зокрема було відзначено, що саме у цей період відбувся розподіл бібліотек на публічні, наукові, міські (сільські) та було визначено поняття «система каталогів».

О. Ю. Кондратенко, мол. наук. співробітник НБУВ, у доповіді «Документальні архіви фондів НАН України як джерело вивчення розвитку історичної науки в АН УРСР у 1944–1956 рр.» на основі документальних фондів архівів НАН України представив можливість вивчення та реконструкції діяльності наукових академічних установ на прикладі тих установ, які займались дослідженнями з історії, наведені чіткі статистичні дані щодо проведення основних напрямів наукових досліджень історичних інституцій України.

О. П. Бодак, редактор НБУВ, представила матеріали археологічної діяльності М. Ю. Брайчевського, відомого історика й археолога, які зберігаються в особовому архівному фонді в Інституті

рукопису НБУВ. Доповідачка відзначила, що вони включають у себе щоденники археологічних експедицій, схеми розкопок, замальовки археологічних знахідок та облікові картки артефактів. Висвітлила його практичну археологічну діяльність, тобто археологічні розвідки у Києві, Переяслав-Хмельницькому, Кам'янці-Подільському та інших містах, на основі статей та монографічних досліджень видатного вченого, проаналізувала його внесок у теорію археологічної науки.

У спільній доповіді «Бібліографічні та книгознавчі праці Володимира Дорошенка еміграційного періоду (1945–1963)» **О. К. Супрунюк**, ст. наук. співробітника НБУВ, канд. філос. наук, та **Л. О. Дегтяренко**, зав. відділу НБУВ, розглянуто спадщину видатного українського книгознавця, бібліографа та підкреслено, що співробітник 115 періодичних видань і альманахів, дійсний член Українського наукового товариства в Києві, Українських наукових інститутів у Варшаві, Берліні, Історичного товариства в Празі залишив спадщину, яку тільки сьогодні починаємо вводити в науковий обіг, оскільки за радянських часів його ім'я замовчувалося як буржуазного націоналіста.

Постаті Івана Григоровича Підоплічка – академіка, видатного вченого України у галузі зоології, палеонтології – присвятила свою доповідь «Життя та наукова діяльність Підоплічка Іван Григоровича за фондами НБУВ» **Т. В. Брязкало**, мол. наук. співробітник НБУВ. Реконструювання біографічних даних і наукової діяльності вченого подано на основі аналізу документів особового походження, які зберігаються у Інституті архівознавства НБУВ.

Проблемам атрибуції старообрядницької півчої рукописної книги присвячена доповідь «Півчі знаменні старообрядницькі рукописи у фондах ІР НБУВ». Доповідачка **Е. С. Клименко**, мол. наук. співробітник НБУВ, відзначила, що в Україні дослідженням старообрядницької півчої книги практично до сьогодні ніхто не займався та наголосила на тому, що на основі представленого дослідження та ретельного аналізу знаменних рукописів ІР НБУВ, а також деяких книгосховищ Росії стає можливою атрибуція старообрядницької рукописної книги, визначення їх характерних рис та особливостей.

Актуальним питанням обліку, збереження та використання рукописних архівних документів присвячена доповідь «Облік рукописних документів у діяльності Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» **І. С. Корчемної**, гол. бібліотекаря НБУВ. У виступі висвітлені основні теоретичні засади формування процесу обліку рукописних документів в ІР НБУВ, його основні компоненти, напрями і вимоги. Наведена в доповіді система обліку в ІР НБУВ забезпечує контроль за кількісним складом та наявністю рукописних документів, дотриманням режимів їх зберігання і доступу до них, закріплює їх організацію і водночас є складовою довідкового апарату до фонду.

*Лідія ЯРЕМЕНКО,
директор Інституту архівознавства НБУВ,
канд. іст. наук
Тетяна МІЦАН,
ст. наук. співробітник Інституту рукопису НБУВ,
канд. іст. наук*

Методологія сучасних бібліотекознавчих досліджень

У роботі семінару «Методологія сучасних бібліотекознавчих досліджень» (наук. кер. – **О. В. Воскобойнікова-Гузева**, директор Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук., ст. наук. співробітник, **Л. Г. Петрова**, директор Інституту культури КНУКіМ, д-р пед. наук, професор; учен. секр. – **С. М. Масловська**, наук. співробітник НБУВ) взяли участь понад 30 представників бібліотечно-інформаційних установ України і профільних освітніх закла-

дів. Поряд із відомими у сучасному вітчизняному бібліотекознавстві і книгознавстві фахівцями (докторами і кандидатами наук, докторантами КНУКіМ та ДАКККіМ) в обговоренні наукових проблем взяли участь молоді дослідники, наукові співробітники і аспіранти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України для дітей, Державної науково-технічної бібліотеки Ук-

раїни, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Харківського інституту управління. Присутнім було запропоновано ряд ґрунтовних доповідей як з теоретичних проблем розвитку бібліотечнознавства і книгознавства, так і конкретних методик та методів вже реалізованих досліджень широкого спектра – від форм і методів статистичного дослідження до результатів дослідження з оптимізації управління бібліотекою.

Тематика, яку обговорювали фахівці під час семінару, вийшла за межі попередньо визначеної його назви і охопила комплекс сучасних проблем розвитку низки спеціальних історичних дисциплін.

Питання методології книгознавства, бібліотечнознавства, бібліографознавства розглядалися як у контексті проведення спеціальних історичних досліджень, так і з огляду на сучасну самостійність визначених наукових дисциплін. Учасники семінару констатували, що методологія бібліотечнознавчих, книгознавчих і документознавчих досліджень сьогодні знаходиться на якісно новому рівні, що відповідно позначається на статусі наукових дисциплін, визначенні їх об'єктів пізнання, виборі напрямів, методик і процедур фахових досліджень.

Еволюції засобів наукового пізнання у книгознавстві, бібліотечнознавстві та документознавстві було присвячено доповідь **Л. А. Дубровіної**, чл.кор. НАН України, директора Інституту рукопису НБУВ, д-ра іст. наук, професора. Серед факторів, які впливають на розвиток історичних дисциплін документально-комунікаційного циклу визначались: кардинальні зміни соціального та інформаційного векторів наукового пізнання; глобальні процеси, пов'язані з прискоренням розвитку інформаційних технологій. Констатувалося поглиблення досліджень у галузі вітчизняного бібліотечнознавства та документознавства, активізація досліджень з історії книги, бібліотек і архівів, бібліографії та документа. Сьогодні, зауважила доповідачка, історична наука, а разом із нею і профільні для бібліотечної справи наукові дисципліни, виходять на стадію пошуків «золотої середини» в методологічному апараті історичної науки, прямують до осмислення об'єктивних пропорцій загального (закономірного) й індивідуального (специфічного) в історичному процесі та комплексності методологічного і методичного інструментарію пізнання історичних фактів. Підтвердження ці тези знайшли у виступах **Л. Г. Петрової**, **О. В. Воскобойнікової-Гузевої**, **Т. В. Новальської**, **І. В. Тимошенко**, **О. З. Клименко** та інших.

Зокрема, у доповіді **Л. Г. Петрової**, директора Інституту культури Київського національного університету культури і мистецтв, д-ра пед. наук, професора, «Проблеми соціально-економічного розвитку бібліотеки: теоретико-методологічний аспект» наголошено, що історичні зміни в Україні визначили переміщення акцентів на економічні пріоритети розвитку, актуалізували дослідження процесів використання накопичених ресурсів, створення і розподілу продуктів та послуг відповідно до суспільних потреб. Наукові знання, в першу чергу на рівні економічних теорій розвитку суспільства, значно оновилися за останні два десятиліття, отримали нові концептуальні пріоритети і визначення, тому виникла нагальна потреба доповнення методології бібліотечнознавства відповідно до тих змін, які вже відбуваються в бібліотечній практиці.

Аналіз теоретичних узагальнень бібліотечної проблематики на попередніх етапах свідчить про утвердження інтеграційних засад в українському бібліотечнознавстві, які проявляються у трьох основних наукових напрямках: інформаційно-когнітивному, гуманістичному, соціально-економічному. Перший визначає інтеграцію бібліотечної діяльності з інформаційною сферою та базується на когнітивній парадигмі розуміння сутності бібліотеки, діяльність якої спрямовується на формування бази знань та організації доступу до неї за допомогою використання техніко-технологічних засобів у тісному взаємозв'язку з вивченням сучасних потреб користувачів. Зазначений напрям є найбільш розробленим в українському бібліотечнознавстві.

Другий напрям відображає інтеграцію з гуманітарними науками та гуманістичними ідеалами, які сформувались у них. Визначальною є соціальна взаємодія бібліотеки з іншими сферами діяльності та гуманістичне особистісно орієнтоване спрямування її діяльності. Бібліотека розглядається як культурно-цивілізаційний феномен і соціальна інституція, головним завданням якої є сприяння розвитку особистості користувача на основі вивчення його потреб та забезпечення вільного доступу до інформації за допомогою інформаційних технологій.

Третій напрям пов'язаний із входженням бібліотеки в ринкові взаємодії, налагодженням економічних механізмів функціонування, зміною соціальних пріоритетів на соціально-економічні, утвердженням та ідентифікацією свого місця в демократичному суспільстві, переходом до нової со-

ціально-економічної моделі розвитку. Бібліотека розглядається як суб'єкт трансформації, адаптації, модернізації, що застосовує менеджмент і маркетинг, упроваджує нові бібліотечно-інформаційні продукти і послуги.

Базуючись на ґрунтовному аналізі соціально-економічних аспектів діяльності сучасної бібліотеки, Л. Петрова доводить доцільність застосування методу моделювання для прогнозування перспектив її подальшого розвитку в умовах ринкової економіки. Розробка моделі бібліотеки забезпечить її якісне оновлення за умови врахування системного характеру на базі таких важливих детермінант результативності перетворень бібліотеки, як створення систем макростабільності, що включає в себе лібералізацію державної політики, дієве законодавчо-фінансове забезпечення та всебічну підтримку бібліотеки, як важливої складової процесів інформатизації та інтелектуалізації розвитку суспільства і мікростабільності, що сприяє ефективності організації бібліотеки як суб'єкта господарювання, збагаченню її ресурсного потенціалу, інформаційно-комунікативних, техніко-технологічних можливостей.

Пропонується поетапна методика розробки моделі бібліотеки на концептуальному та діяльнісному рівнях, що є важливим методологічним підґрунтям для створення плідних моделей сучасної бібліотеки як суб'єкта господарювання та інформаційної інтелектуально-виробничої системи в контексті сучасних соціально-економічних змін.

Розвиток методології бібліотекознавчих досліджень у контексті загальної еволюції наукових дисциплін документально-комунікаційного циклу було розглянуто у виступі **О. В. Воскобойнікової-Гузєвої**, директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук, ст. наук. співробітника. Констатувалося, що сьогодні методологія бібліотекознавчих досліджень знаходиться на якісно новому рівні, і це відповідно позначається на дисциплінарному статусі наукової дисципліни, визначенні об'єкта бібліотекознавства, виборі напрямів, методик і процедур фахових досліджень. На початку ХХІ ст. бібліотекознавство розглядається як комплексна соціогуманітарна наука яка вивчає закономірності формування, розвитку і функціонування бібліотек, історію та зміст документних джерел, особливості еволюції бібліотечно-інформаційних ресурсів, їх формування та використання тощо. Значного розвитку отримали й уявлення про об'єкт і предмет бібліотечної науки. Бібліотекознавство входить до наук документально-комуні-

каційного циклу разом із документознавством, джерелознавством, книгознавством, археографією тощо. Як наука бібліотекознавство має загальнотеоретичний та теоретико-прикладний рівні, вивчає та розробляє теорію, методологію, організаційні питання бібліотечної справи та її історію.

Рівень методології проведених в останні десятиріччя досліджень, широта хронологічного та тематичного охоплення захищених у цей період дисертаційних робіт, опубліковані монографії і статті, проведені міжнародні та всеукраїнські наукові конференції свідчать про якісно новий етап розвитку вітчизняного бібліотекознавства як самостійної науки, яка лише в аспекті історичного бібліотекознавства входить до кола спеціальних історичних дисциплін. З огляду на комплексність здійснюваних останніми роками робіт бібліотекознавцями використовується весь спектр дослідницьких методик соціогуманітаристики. Залучаються як загальнонаукові (системний, історичний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний та порівняльний методи) і притаманні суміжним галузям знання, так і спеціальні підходи та методи (бібліотекознавчого і фондознавчого аналізу, фондової реконструкції і моделювання та ін.), які ґрунтуються на принципах історизму та науковості об'єктивності, актуалізму та розвитку.

Поділяючи думку багатьох фахівців галузі, зокрема Л. А. Дубровіної, М. С. Слободяника, С. Л. Зворського та інших, доповідачка підкреслила, що історичне бібліотекознавство як спеціальна галузь історичної науки характеризується активізацією досліджень наприкінці ХХ ст., що безсумнівно пов'язано із зняттям ідеологічного «вето» на історичні аспекти розвитку бібліотек та бібліотечної справи в Україні. Дослідження такого спрямування помітно домінували в загальній проблематиці вітчизняних бібліотекознавчих розробок цього періоду, в комплексі зі здобутками історичного книгознавства і бібліографознавства їх результати доповнюють цілісну картину історії культури, освіти, науки в Україні, спеціальні методики та прийоми збагачують методологічний арсенал історичної науки.

Всебічному висвітленню питань методології бібліотекознавства, книгознавства, бібліографознавства на сторінках науково-теоретичного та практичного журналу «Бібліотечний вісник», який на сьогодні є провідним фаховим часописом для спеціалістів-практиків та теоретиків галузі, було присвячено доповідь **О. З. Клименко**, канд. іст. наук, наук. співробітника НБУВ. Наголошено, що фунда-

ментальні теоретичні статті були опубліковані у 90-х роках ХХ ст., авторами яких є такі відомі вітчизняні вчені, як Л. А. Дубровіна, В. Ю. Омельчук, С. Г. Кулешов, М. С. Слободяник. Дослідження останніх років О. В. Воскобойнікової-Гузевої, Т. В. Новальської, І. В. Тимошенко та інших характеризують якісно новий етап у розвитку цих наукових дисциплін і сприяють оприлюдненню досягнень українських бібліотечнознавців, книгознавців, бібліографознавців на сторінках єдиного спеціалізованого періодичного видання НАН України.

Питанням диференціації бібліотечнознавства в аспекті обґрунтування бібліотечного читачезнавства як наукової дисципліни та особливостям структури загального і спеціального книгознавства було приділено окрему увагу.

Так, у доповіді **Т. В. Новальської**, професора КНУКіМ, канд. іст. наук, вперше зроблено спробу обґрунтувати теоретичні основи концепції бібліотечного читачезнавства як наукової дисципліни, що зумовлено розвитком українського бібліотечнознавства, диференціацією його на спеціальні дисципліни і дослідні напрями та науковому пізнанні особи як читача і його читацької діяльності. Доповідка проаналізувала складові загального та спеціального бібліотечнознавства. Довела, що бібліотечне читачезнавство відноситься до спеціального як за функціональним, так і аспектним принципами. Т. В. Новальська визначила та проаналізувала елементи структури наукової дисципліни, а саме об'єкт і предмет, як основу науки; закони науки; теорію та ідеї; особливий наголос було зроблено на термінологічному апараті бібліотечного читачезнавства. У доповіді було визначено перспективи розвитку наукової дисципліни.

Проблема диференціації наукового знання знайшла своє відображення у виступі **І. В. Тимошенко**, канд. іст. наук, докторанта КНУКіМ, «Особливості структури загального і спеціального книгознавства», де було представлено еволюцію поглядів на структуру книгознавства. Автор пропонує, в порядку дискусії, обговорити можливість введення в науковий обіг термінів «книгознавче бібліотечнознавство» та «книжкова бібліографія» та розглянути дворівневу організацію книгознавства – загальне (теоретичне) та спеціальне.

До складу загального книгознавства (його «ядра») можна включити філософію книгознавства, історію книги та історію розвитку книгознавчої думки, типологію видань, методологію книгознавчих досліджень. Загальне (теоретичне) книгознавство виконує функції теоретико-методологіч-

ної надбудови для різномірних дисциплін книгознавчого змісту, забезпечує системність теоретичних узагальнень, надає їм прогностичного спрямування та отримує від них фактографічний матеріал для теоретичного опрацювання.

Спеціальне книгознавство є комплексом наук, що пов'язані спільним об'єктом та подібними завданнями і включає ряд особливих дисциплін, які досліджують різні аспекти книги у процесі її видання, розповсюдження та сприйняття. Це можуть бути такі дисципліни, як теорія та практика редагування, поліграфія, мистецтво книги, бібліополістика, читачезнавство, бібліотечне книгознавство, бібліографознавство, бібліотерапія, бібліопсихологія, кодикологія, книжкове пам'яткознавство, бібліофілознавство.

Подібна структура дає можливість залучати до кола інтересів спеціального книгознавства традиційні та нові дисципліни книгознавчого спрямування і не розділяти їх на групи по значимості та важливості, розглядати як суміжно-федеративні. Якщо в історичній науці існує комплекс спеціальних історичних дисциплін, до складу якого зараховують від 80 до 100 наукових дисциплін, то аналогічний підхід можна застосувати і при формуванні комплексу спеціальних книгознавчих дисциплін.

На необхідність комплексного дослідження фондів зібрань Церков і релігійних організацій сучасної України, як невід'ємної складової історико-культурного та мистецького надбання українського народу звернула увагу у своїй доповіді **Я. О. Хіміч**, канд. іст. наук, доцент, докторант ДАКККіМ. Наголошуючи на не розробленості цієї пороблеми, Я. О. Хіміч доводить її актуальність та практичну значущість. Серед основних концептуальних засад дослідження – його світськість, відмова від вузькоконфесійності та визначення пріоритетності «вірності» певної релігійної течії, від клерикалізації культури і мистецтва. Спираючись на морально-етичні норми, дослідження має враховувати не лише об'єктивні, але й суб'єктивні чинники, «історичну пам'ять» українських церков, що пережили гоніння, нищення та конфіскації. Дане дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових принципів історизму, актуалізму та розвитку, використовується системний підхід, статистичні, порівняльно-історичні, реконструктивні та типологічні методи; застосовуються спеціальні методи джерелознавчого, історико-бібліотечнознавчого та мистецтвознавчого аналізу. Комплексне дослідження фондів зібрань Церков і релігійних організацій сучасної України доз-

волить повернути до сфери культури широкий пласт історико-культурного та мистецького надбання українського народу.

Наук. співробітник НБУВ **Г. І. Солоїденко** у виступі «Сучасні термінологічні дослідження в галузі бібліотекознавства» зазначила, що наука розпочинає свій розвиток із самоосмислення, з вираження основних положень у вигляді наукової термінології. Багато понять, що є ключовими, визначають межі науки, а її концептуальний і інноваційний потенціал залежить від розуміння та інтерпретації нових явищ, які визначають як розвиток наукової дисципліни, так і поступальний рух практичної діяльності.

Доповідачка наголосила, що сьогодні проблеми термінології галузі постійно знаходять відображення на сторінках професійної преси та стають предметом теоретичних дискусій широкого кола фахівців. Неусталеність окремих бібліотекознавчих категорій, численні теоретичні точки зору на базові поняття «бібліотека», «інформація», «предмет та об'єкт бібліотекознавства» переконливо свідчать про те, що сьогодні іде активне формування терміносистеми галузі, і цей процес ще не завершений у своїх основних положеннях.

Наукові дослідження з цього питання засвідчили, що термінологія формується у ході постійного природного розвитку самої науки, а простеження еволюційних та історичних аспектів розвитку окремих базових понять галузі сприяють більш чіткому їх визначенню та унормуванню. Однак, дискусії навколо термінології вважаються продуктивними лише за умов завершення їх відповідними домовленостями між фахівцями та завдяки виходу термінологічних видань (реєстрів, словників, стандартів), які надають термінам нормативної чинності.

У цілому ряді виступів на засіданні круглого столу розкривалися конкретні методики проведення фахових досліджень, наводилися їх результати.

Зокрема, виступ наук. співробітник НБУВ, секретаря ІБР НАН України **Т. Л. Кулаковської** «Концептуальна модель бібліотеки науково-дослідної установи НАН України як результат комплексного дослідження» було присвячено висвітленню результатів вивчення питань виникнення, становлення і розвитку бібліотечно-інформаційної системи НАН України. Визначено етапи і особливості діяльності системи, обумовлені історичними факторами розвитку. Комплексно досліджено складові БІС НАН України – бібліотеки НДУ – на всіх етапах, визначено їхні характерні ознаки, зу-

мовлені суспільним призначенням, сферою діяльності, складом користувачів, специфікою фондів. Проаналізовано структурно-функціональні, організаційні, технологічні, кадрові перетворення, які відбулися в БІС НАН України в 90-х роках ХХ ст. та на початку ХХІ ст., і вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на цей процес. Побудовано концептуальну модель комплексного науково-інформаційного центру на базі бібліотеки НДУ як оптимальної організаційної структури інформаційного забезпечення наукових досліджень на перспективу. Визначено роль Інформаційно-бібліотечної ради НАН України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у науково-методичному та організаційному забезпеченні формування інтегрованої бібліотечно-інформаційної системи НАН України та розвитку її складових – бібліотек НДУ як інформаційних центрів.

У виступі зав. відділу Державної науково-технічної бібліотеки України **Г. М. Височіної** було представлено результати проведеного у попередні роки дослідження з оптимізації управління науковою бібліотекою з метою підвищення якості обслуговування та поліпшення умов роботи користувачів.

Завідувачкою філії № 2 НБУВ **О. М. Василенко** було розглянуто основні форми і методи організації статистичного дослідження в бібліотеках в історичному аспекті, звернуто увагу на сучасний стан організації досліджень державного рівня. Обґрунтовано здійснення спеціального статистичного дослідження, за програмою якого вивчити стан упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках за такими напрямками: забезпеченість бібліотек комп'ютерами і наявність доступу до інтернету; оснащеність засобами створення, зберігання і використання електронних ресурсів; інформаційні ресурси і послуги: оцифрування каталогів і фондів; надання доступу до інформаційних ресурсів і послуг, їх використання населенням.

У своєму виступі **С. М. Масловська**, наук. співробітник відділу бібліотекознавства НБУВ, розкрила тематико-видовий склад фонду читальної зали бібліотекознавчої літератури. На сьогодні, розповіла доповідачка, ресурсна база читальної зали налічує понад 17 тис. одиниць вітчизняних і зарубіжних видань із питань історії, теорії, методики і практики бібліотечної справи, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності. Значний обсяг у ньому займають періодичні та продовжувані видання – збірники наукових праць,

учені записки наукових бібліотек, вищих навчальних закладів культури, науково-дослідних установ України, Росії та інших держав близького зарубіжжя. Важливою складовою фонду є автореферати дисертацій. Вони посідають належне місце в типологічній структурі видань із бібліотечнознавства, бібліографознавства та інформатизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Особливе значення для науково-дослідної роботи фахівців бібліотечно-інформаційної галузі, зауважила С. М. Масловська, має рідкісна та унікальна частина фонду, де зберігаються документи кінця XIX – початку XX ст. Наприкінці виступу доповідачка підкреслила, що наявний документний масив і діючі бази даних читальної зали сприяють якісному задоволенню професійних потреб як фахівців (бібліотекарів і бібліографів), так і науковців, а також молодих дослідників (аспірантів).

Наук. співробітник НБУВ **А. А. Свобода** у виступі «Науково-дослідна робота – важлива складова діяльності бібліотек установ НАНУ» розглянуті основні напрями науково-дослідної роботи бібліотек установ НАН України, проаналізовані фактори, що сприяли активізації цього аспекту їхньої діяльності, зокрема, зміни у науково-інформаційному забезпеченні досліджень установ Академії, породжені сучасними глобальними соціальними, технічними і технологічними процесами. Всебічно проаналізовано збільшення в останні роки потоку публікацій з історії бібліотечної мережі Академії, в яких становлення і розвиток бібліотечної мережі та бібліотек окремих установ НАН України розглядається як складова розвитку вітчизняної науки, державного культурного будівництва.

О. О. Ісаєнко, співробітник відділу бібліотечнознавства НБУВ, виклав основні положення, визначив завдання та ознайомив із методами «Дослідження інноваційних складових технологій інформаційного обслуговування», яке проводиться в обслуговуючих підрозділах національних, найбільших державних, обласних і університетських бібліотеках України, а також деяких бібліотеках недержавної форми власності. Результати дослідження дозволять прослідкувати напрями розвитку, встановити тенденції та виявити рівень технологічного забезпечення на сучасному етапі процесів документного, довідково-бібліографічного, фактографічного, аналітичного, концептографічного обслуговування в бібліотеках різних видів. Аналіз даних стане основою для формування концепції

розвитку технологій інформаційного обслуговування в бібліотеках України.

Н. А. Горбенко, наук. співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, аспірант ДАКККиМ, у виступі «Дослідження документного потоку з педагогіки (1917–2005 рр.): до постановки проблеми» виклала теоретичні підходи до вивчення проблеми документних потоків, проаналізувала погляди таких дослідників, як Г. Ф. Гордукалова, А. А. Соляник, Є. В. Стась. Обґрунтовано актуальність дослідження документного потоку з педагогіки в Україні, окреслено мету і завдання дослідження. Запропоновано провести його у двох напрямках: історичному, який передбачає вивчення соціально-економічних передумов, що впливали на формування та функціонування документного потоку з педагогіки в Україні за період 1917 по 2005 рр. та розробку його періодизації; документознавчому, який включає обґрунтування сутності, властивостей та функцій, притаманних галузевому документному потоку, структурування та дослідження закономірностей функціонування документного потоку з педагогіки в Україні.

Під час обговорення було відзначено, що сучасні термінологічні дослідження в галузі бібліотечнознавства в Україні знаходяться у незадовільному стані, розробки розпорошені, тому висловлено пропозицію:

- ініціювати створення робочої групи з укладання сучасного україномовного термінологічного словника за участю представників НБУВ, представників провідних наукових бібліотек України, кафедри книгознавства і бібліотечнознавства Інституту культури КНУКіМ;
- провести у рамках наступної конференції семінар з цього питання.

До уваги присутніх пропонувалася книжкова виставка «Бібліотеки в сучасному інформаційному просторі: основні стратегії розвитку», також присутні мали можливість ознайомитися з наповненням БД читальної зали бібліотечнознавчої літератури, які з жовтня 2006 р. знаходяться у вільному доступі на читацькому комп'ютері зали.

*Олена ВОСКОВОЙНИКОВА-ГУЗЄВА,
директор Інституту
бібліотечнознавства НБУВ,
ст. наук. співробітник, канд. іст. наук
Людмила ПЕТРОВА,
директор Інституту культури КНУКіМ,
д-р пед. наук, професор*

Технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів

У провадження та розвиток інноваційних технологій збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів та технічних засобів нового покоління на базі прикладних наукових досліджень, активізація страхового копіювання та інших копіюючих технологій, постійне поповнення інформаційного ресурсу інформацією з питань консервації бібліотечних фондів узагалі і запровадження превентивних заходів зокрема – це головні питання, які обговорювались на засіданні семінару-практикуму «Технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів» 11 жовтня 2006 р. у рамках міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» (наук. кер. – Л. В. Муха, канд. іст. наук, заст. ген. директора НБУВ, З. І. Савіна, заст. ген. директора Національної парламентської бібліотеки України; уч. секр. – Л. П. Затока, наук. співробітник Центру консервації і реставрації НБУВ).

У роботі семінару взяли участь 31 фахівець із питань збереження бібліотечних, архівних фондів та музейних експонатів України: Національної парламентської бібліотеки України, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного науково-дослідного реставраційного центру України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Державної наукової медичної бібліотеки (м. Київ), Бібліотеки національного аграрного університету, Інституту медичної екології та гігієни ім. О. М. Марзєєва, Наукової технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «КПІ», Національної бібліотеки України для дітей, а також спеціалісти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Всього заслухано 10 доповідей із питань технологій збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Відкрила роботу семінару-практикуму заступник генерального директора НБУВ, канд. іст. наук **Л. В. Муха**. У її доповіді «Фазова консервація документів як технологія збереження» підкреслено, що оцифровування, мікрофільмування, превентивна консервація – усе це окремі складові загальної системи збереження, які можуть бути задіяні у біб-

ліотеці окремо чи в комплексі. В останні десятиліття переваги надаються різним формам превентивної консервації, яка дозволяє якнайкраще забезпечити збереження значної кількості документів із мінімальним втручанням у структуру самих документів. Л. В. Муха зазначила, що однією з форм превентивної консервації і є технологія фазової консервації. Вона ознайомила присутніх з історією розвитку цієї технології, а також з позитивними аспектами фазової консервації документів з ослабленою з різних причин матеріальною основою. Доповідачка детально окреслила завдання фазової консервації в сьогоденних умовах в епоху електронних технологій. Вона зазначила, що оскільки нові технології працюють на забезпечення більш широкого доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів незалежно від фізичного стану конкретного документа, то унікальні та цінні видання підлягають різним видам форматування, що не може не відобразитися на їхньому стані. Тож для забезпечення збереження окремих оригіналів історично-значущих документів необхідно застосувати фазове зберігання у коробках із безкислотного картону. Закінчуючи висвітлення аспектів фазового зберігання фондів у бібліотеках, які запровадили технологію фазової консервації, Л. В. Муха зазначила, що організація всієї роботи розпочиналася та проводиться на основі розробленої технологічної схеми, та інформувала, що упродовж 2006 р. у НБУВ також є позитивні зрушення у впровадженні фазового зберігання документів спеціалізованих підрозділів НБУВ.

Неабиякий інтерес для учасників семінару становили виступи співробітників Центру консервації і реставрації (ЦКР) НБУВ зав. відділу реставрації **Л. А. Сорокіної** та в. о. зав. відділу оправи **М. В. Гербут** стосовно різних видів та елементів фазової консервації, а також допоміжних засобів для транспортування широкоформатних документів, виготовлених фахівцями ЦКР НБУВ. Вони не лише продемонстрували ці засоби (коробки, папки, футляри, роз'ємні оправи тощо), а й надали практичні поради щодо їх виготовлення. Далі ними було охарактеризовано основні вимоги до витратних матеріалів, які слід використовувати для виготовлення продемонстрованих елементів для фазового зберігання фондів.

У доповіді «Мікрофільмування: збереження фондів і створення страхового фонду» **Л. В. Черепанової**, зав. відділу мікроформ Російської державної бібліотеки (Росія, м. Москва), детально викладено п'ятирічний (2000–2005 рр.) досвід роботи РДБ з реалізації національної підпрограми «Створення страхового фонду документів бібліотек. Збереження інформації» та зазначено, що на сьогодні у Бібліотеці здійснюється комплексний підхід до обслуговування користувачів інформацією. Мається на увазі поєднання традиційного та нового, що ґрунтується на сучасних технологіях, наданні послуг в автоматизованому режимі (з програмним забезпеченням ALERH (500)).

З інформацією про роботу III міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні ресурси: створення, використання, доступ» (2–6 жовтня 2006 р., Крим, м. Алушта) ознайомила присутніх заст. ген. директора Національної парламентської бібліотеки України **З. І. Савіна**. Доповідачка презентувала методичні рекомендації «Збереження документів у бібліотеках і архівах», розроблені у Національному науково-дослідному реставраційному центрі України. На запитання учасників семінару про підсумки виконання завдань «Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 рр.» у напрямі впровадження репрографії документів в Україні, **З. І. Савіна**, член Міжвідомчої координаційної ради при Міністерстві культури та туризму України, зазначила, що обсяги фінансування не відповідали переліченим завданням, а визначені в Програмі терміни, особливо щодо створення Державного реєстру національного культурного надбання, були недостатніми для здійснення цієї довготривалої роботи, тож діяльність у цьому напрямі слід продовжити.

Із доповіддю «До питання зберігання бібліотечних фондів у пергаменових та шкіряних оправах» виступив зав. відділу наукових технологій збереження фондів НБУВ, ст. наук. співробітник, канд. техн. наук **М. М. Омельченко**. Основну увагу доповідач зосередив на технології виготовлення оправи із пергамену і шкіри, як покривних матеріалів, недотримання якої наглядно проявляється уже під час знаходження книжки на бібліотечній полиці. Не вдаючись у перелік усіх технологічних операцій, він підкреслив, що для збереження документів у шкіряних або пергаменових оправах ключові значення мають дві операції з обробки сировини – зоління та ретельність промивання матеріалу. Дотримання режиму зоління проявляється у тому, що шкіряна оправа набуває однорідного ста-

більного кольору фарби на всій поверхні. Стосовно наступної операції з обробки сировини – промивання матеріалу, то порушення режиму промивання проявляється пізніше появою ліній розтріскування на поверхні шкіряної оправи. **М. М. Омельченко** акцентував увагу присутніх на тому, що на превеликий жаль, бібліотека у виборі матеріальної основи документа і його оправи навіть сьогодні не може працювати на випередження – оскільки всі ці процеси відбуваються у видавництвах і друкарнях. Однак необхідно знати, що книжки у пергаменових та шкіряних оправах, виготовлені з порушеннями режиму обробки сировини, потребують більшої уваги для забезпечення їх збереження. Мається на увазі – зменшення читацького навантаження, заміна оригіналу копією, використання фазової консервації документа та інші превентивні заходи, підкреслив доповідач.

Доповідь мол. наук. співробітника НБУВ **О. М. Ворощук** «Біодеструктори бібліотечних документів» була присвячена профілактиці біологічного пошкодження фондів. Основну увагу доповідачка зосередила на таких найпоширеніших біологічних деструкторах паперу бібліотечних документів як бактерії, мікроскопічні гриби, комахи, гризуни. Вона підкреслила, що працівники бібліотек, архівів та музеїв повинні звертати увагу на появу будь-яких комах у сховищах, тому що багато шкідників документів часто живуть в інших приміщеннях, а приміщення з документами відвідують для харчування, линьки, окуклення та тимчасового укриття. Для правильного і найбільш раціонального способу боротьби з цими шкідниками треба знати біологічні особливості комах. Працівники бібліотек повинні уважно оглядати фонди, щоб вчасно виявляти документи, уражені біологічними шкідниками, а при виявленні ознак біологічного ушкодження документ бажано показувати фахівцеві для встановлення форми пошкодження. Якщо такої можливості немає, документ варто ізолювати з фонду, ретельно очистити, помістити в контейнер (коробку, паперовий пакет) і спостерігати за його станом.

У доповіді «Превентивні технології захисту бібліотечних документів від біопшкоджень» д-ра мед. наук, ст. наук. співробітника НБУВ **О. В. Сурмашевої** та провідного інженера НБУВ **Л. М. Волосатих** на основі виконаних прикладних досліджень та аналізу першоджерел розглянуто актуальні питання захисту бібліотечних документів від біопшкоджень. Авторами доповіді зазначено, що для зниження концентрації спор у сховищах, і таким чином зменшення ризику зараження докумен-

тів пліснявими грибами необхідним є проведення санітарно-гігієнічних заходів із використанням дезінфектантів та антисептиків. До сучасних дезінфікуючих речовин відносяться катапол, лизоформін, метатін, дезінфектанти групи гуанідинів та ін. Формалін, який раніше широко використовувався для обробки документів у бібліотеках, застосовувати не рекомендується, вважають доповідачі. Адже він летучий, швидко випаровується і накопичується у повітрі, формалін представляє загрозу для здоров'я людини, тому що подразнює слизові оболонки дихальних шляхів і є канцерогеном. Доповідачі зазначили, що дезінфектанти нового покоління безпечні для людини та мають пролонговану дію, а застосовувати їх рекомендується для вологого прибирання приміщень та для миття поверхонь обладнання. Залежно від виду дезінфектанту, що застосовується, відрізняються їх робочі концентрації: автори рекомендують використовувати метатін – 2% розчин для дезінфекції стелажів і підлоги та 0,5% розчин для санітарно-гігієнічної обробки папок і коробок; 1% розчин полідезу для дезінфекції поверхонь приміщень та обладнання; 0,025% розчин септодору для обробки поверхонь.

У доповіді наук. співробітника НБУВ **Л. П. Затоки** «Консерваційні заходи для документів на паперовому носії: матеріалознавчий аспект» висвітлено характер впливу фізико-хімічних, структурних показників паперу та конструктивних особливостей бібліотечних документів на інтенсивність протікання процесів старіння паперу документа, що в кінцевому результаті і є об'єктивною причиною для проведення усього комплексу консерваційних заходів чи окремих елементів стабілізаційної обробки. Наголошено, що першочергових консерваційних, зокрема стабілізаційних заходів, потребують документи без твердої оправки, виготовлені на нещільних (слабопроклясних) видах паперу з нерівномірною структурою аркуша, композиція яких містить деревинні чи ганчір'яні волокна. Це – рукописні документи, стародруки, а також газетні матеріали. Доповідачка підкреслила, що виконанню консерваційних процесів та операцій передують комплексне обстеження фондів, яке включає, насамперед, перевірку стану фізичного збереження документів. Кожна перевірка передбачає контроль санітарно-гігієнічного стану документа, вибіркоче визначення вологості його конструктивних складових, контроль фізичного стану паперового носія інформації, наявності ознак біологічного пошкодження. Перевірка вологості паперу книжкових блоків, форзацу та кришок оправки мо-

же здійснюватися за допомогою приладів контактної дії, зокрема в умовах ЦКР НБУВ застосовується прилад контактної дії для вимірювання вологості матеріалів «testo-606», принцип дії та роботу якого було продемонстровано учасникам семінару-практикуму.

У спільній доповіді «Організація екологічного моніторингу приміщень бібліотеки» головного бібліотекаря НБУВ **Т. В. Крікова**, та інженера НБУВ **Н. Б. Баляниці** йшлося про доцільність створення у кожній бібліотеці для організації та здійснення системи контролю температурно-вологісного режиму кліматичної служби або, як мінімум, призначення відповідальних за цей напрям роботи. У доповіді пояснено, що система управління мікрокліматом повинна складатися з формування бази даних показників температурно-вологісного режиму (температури та відносної вологості повітря) та їх аналізу для надання вчасних та конкретних рекомендацій фондоутримувачам та технічній службі для запровадження необхідних заходів із нормалізації мікроклімату у фондосховищах. У доповіді підкреслено, що екологічний моніторинг фондосховищ складається зі спостереження за умовами зберігання фондів (температурно-вологісний, санітарно-гігієнічний та світловий режими) та формування бази даних, встановлення причин їх відхилення від нормативних вимог; аналізу і прогнозування впливу існуючих екологічних факторів на стан фізичного збереження документів; розробки та впровадження ефективних заходів для їх оперативної оптимізації відповідно до нормативних вимог та на перспективу.

Учасники семінару-практикуму взяли активну участь в обговоренні зазначених питань, підтримали проект рекомендацій міжнародної наукової конференції і запропонували активізувати співпрацю та кооперацію бібліотечних, архівних установ та музеїв для впровадження технологій збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів. Було наголошено на необхідності організації міжвідомчого постійно діючого навчального семінару для обміну досвідом із питань консервації та реставрації бібліотечних фондів, репрографії та оцифрування документів.

*Людмила МУХА,
заст. генерального директора НБУВ,
канд. іст. наук
Зоя САВІНА,
заст. генерального директора НІБУ
Любов ЗАТОНА,
наук. співробітник НБУВ*

Проблеми створення реєстру національної бібліографії України

У рамках міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» відбулося засідання круглого столу «Проблеми створення реєстру національної бібліографії України» (наук. кер. – В. Ю. Омельчук, д-р іст. наук, професор, зав. відділу НБУВ, І. О. Цвіркун, заст. дир. з наук. роботи Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка; уч. секр. – Л. С. Новосьолова, наук. співробітник НБУВ) взяли участь понад 20 осіб.

Серед присутніх були провідні спеціалісти та фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника, Національної парламентської бібліотеки України, Слов'янського педагогічного університету, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Української академії друкарства, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького, Інституту геотехнічної механіки НАН України, Державної наукової медичної бібліотеки та ряду крупних наукових бібліотек вищих навчальних закладів.

Було розглянуто комплекс проблем, пов'язаних зі створенням реєстру національної бібліографії, формуванням системи ретроспективної національної бібліографії України як частини всесвітньої системи обліку документів. Значна частина виступів була присвячена проблемі формування єдиного інформаційного простору України, вирішенню питань з розробки національної програми ретроспективної національної бібліографії. Наголошувалося, що невирішеними питаннями залишаються матеріально-технічне забезпечення, недостатня державна підтримка розробки національного формату представлення бібліографічних даних.

Як зауважив у своїй доповіді «Проблеми створення реєстру національної бібліографії України» **В. Ю. Омельчук**, д-р іст. наук, професор, зав. відділу НБУВ, формування системи ретроспективної національної бібліографії України як частини всесвітньої системи обліку документів дозволить представити в електронній формі комплекс бібліографічних даних про вітчизнянні і закордонні до-

кументи, пов'язані з Україною і її народами за всі історичні періоди. Акцентувалося, що ми маємо чітко напрацьовану програму: рукописна, друкована, електронна україніка; завершення робіт зі створення зведеного каталогу-репертуару україномовної книги у вигляді електронних баз даних, доступних через комп'ютерну мережу, їхню публікацію у вигляді електронних (CD-ROM) або друкованих видань; створення зведених каталогів вітчизняних картографічних і нотних видань XVIII–XX ст.; бібліографічний облік вітчизняних видань образотворчого мистецтва; створення системи зведених каталогів, які враховують документи україніки, що зберігаються у фондах вітчизняних і зарубіжних бібліотек. Було зазначено, що ретроспективна національна бібліографія (РНБ) передбачає, в першу чергу, заповнення лакун в обліку традиційних об'єктів бібліографування – книг, серіальних видань, карт, нот, образотворчих видань; створення системи електронних інформаційних ресурсів РНБ; уніфікацію програмного і технологічного забезпечення для створення однакових інформаційних продуктів; ретроконверсію карткових каталогів і вітчизняних видань; формування корпоративної комп'ютерної системи електронних репертуарів і каталогів, що функціонують в інтернеті, створення розподіленого об'єднуючого банку даних РНБ; функціонування РНБ як частини міжнародних інформаційних систем – це включення України в міжнародні консорціуми бібліотек та інших бібліотечно-інформаційних установ, облік бібліографічних даних у машиночитаній формі, забезпечення закордонним користувачам доступу до ресурсів національної бібліографії України.

Н. М. Шалашна, канд. іст. наук, доцент Слов'янського педагогічного університету, («До історії створення національного бібліографічного реєстру») відзначила, що процес створення Державного реєстру національної бібліографії України завдяки плідній діяльності багатьох спеціалістів та установ знаходиться на етапі практичної реалізації. Однак теоретичні та методологічні проблеми цієї роботи продовжують залишатися актуальними, оскільки реєстр національної бібліографії виконує в суспільстві не лише інформаційні, а насамперед культурні функції. Завдання вичерпної

реєстрації всієї книжкової продукції країни має бути пов'язане насамперед із розумінням самотності національної культури і зі свідомим бажанням зберегти її надбання. Мова йде саме про розуміння необхідності докладного опису всіх книг, незалежно від їхньої форми, що створені народом від початку його існування. Було сформульовано ряд методичних вимог, серед яких найголовнішими є обов'язкове порівняльне дослідження всіх наявних примірників видання; використання порівняльного використання видань та їхніх елементів для встановлення часу й місця друкування книги; розробка загальноприйнятих правил опису рукописної та друкованої книги; використання супровідних прикнижних матеріалів та маргіналій, якості джерел історичних відомостей про книгу.

Л. І. Саснюк, зав. красзнавчого відділу Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького, («Стан сучасної української бібліографії в Австралії: досвід та проблеми розвитку») наголосила, що вивчення видавничої діяльності еміграції дає можливість краще зрозуміти складний характер такого культурного історичного феномена як еміграція Австралії, адже одним із малодосліджених явищ в історії видавничої справи залишається діяльність української еміграції в Австралії з 1948 по 1998 рр.; важливе практичне значення має визначення реальних можливостей та форм участі української діаспори Австралії у розбудові української держави, інтенсифікації політичних, культурних та економічних зв'язків між українцями в діаспорі і в Україні.

Характеризуючи в цілому науково-методичну роботу, **В. О. Кононенко**, зав. відділу Національної парламентської бібліотеки України, зауважила, що робота з формування друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України потребує вирішення всіх проблем спільними зусиллями.

Г. М. Юхимця, зав. відділу НБУВ, канд. мистецтвознавства, («Завдання та перспективи створення української бібліографії аркушевих образотворчих видань») зазначив, що, виходячи зі специфіки кожного з основних видів аркушевих образотворчих видань, у відділі образотворчих мистецтв НБУВ напрацьована своя усталена система організації зберігання фондів і система довідково-бібліографічного апарату. Було акцентовано на створенні електронного каталогу українського плаката, колекція якого нараховує близько 1500 од. Створення бібліографії аркушевих образотворчих документів, які зберігаються у фондах НБУВ, –

завдання складне і потребує врахування специфіки опису аркушевих образотворчих документів, який не можна здійснити за єдиною методикою. Окремою і надзвичайно складною проблемою є задоволення предметних запитів користувачів, що і було враховано у розробленій відділом образотворчого мистецтва пошуковій системі електронного каталогу.

Так, у доповіді **О. К. Супрунюк**, канд. філол. наук, ст. наук. співробітника, «Зарубіжна україніка (сучасний стан, і перспективи вивчення)» йшлося про створення електронної бази даних україномовної книги відділу, яка налічує більше 6000 інформаційно-аналітичних записів; проходить наукове редагування та формування хронологічного ряду каталогу та допоміжних покажчиків на її основі.

Інші доповідачі розкрили питання, пов'язані з формуванням загальноукраїнського ретроспективного універсального національного бібліографічного обліку, завершення програми створення зведеного каталогу україномовної книги на власній організаційній технологічній базі НБУВ з обов'язковим урахуванням співпраці у цій програмі з академічними інститутами, Національною парламентською бібліотекою України, ЛНБ ім. В. Стефаника, центральними галузевими, обласними державними науковими бібліотеками держави:

- створення зведених каталогів вітчизняних видань образотворчого мистецтва, картографічних і нотних видань XVIII–XX ст.;
- створення системи зведених каталогів, що враховують документи україніки, які зберігаються у фондах вітчизняних і закордонних бібліотек;
- проблеми функціонування РНБ як частини міжнародних інформаційних систем.

У результаті зацікавленого обговорення представлених доповідей учасниками круглого столу у напрямі широкого запровадження інформаційних ресурсів друкованої, електронної україніки було вироблено наступні рекомендації:

- вдосконалювати інтелектуальні технології опрацювання бібліографічних та архівних джерел, уніфікацію технологічного забезпечення створення інформаційних продуктів національного реєстру;
- вважати першочерговим завданням переведення в електронну форму вже існуючих або створених друкованих праць НБУ;
- магістральним напрямом розвитку системи електронних інформаційних ресурсів НБУ має стати її функціонування як частини міжнародних інформаційних систем;

- активно розвивати сучасні технології формування електронного масиву документів друкованої, електронної україніки, ефективно використовувати створені БД та сприяти впровадженню нових інформаційних технологій у практику бібліотечної діяльності.

В умовах інформатизації, коли актуальною є проблема формування єдиного інформаційного простору України, розробка національної програми ретроспективної національної бібліографії набуває особливого значення. Її реалізація дозволить представити в електронній формі комплекс бібліографічних даних про вітчизняні і закордонні документи, пов'язані з Україною, за всі історичні періоди. Вона буде сприяти розвитку одного із найсуттєвіших елементів інформаційної інфраструктури країни.

Мова йде про забезпечення умов для участі в міжнародному обміні бібліографічною інформацією, про формування системи ретроспективної національної бібліографії України як частини всесвітньої системи обліку документів.

Зокрема в контексті створення НБУ, її ретроспективної частини:

I. За окремою програмою:

- рукописна частина;
- стародруки.

II. Заповнення лакун загально-українського ретроспективного універсального національного бібліографічного обліку:

- завершення робіт зі створення зведеного каталогу україномовної книги у вигляді електронних баз даних, доступних через комп'ютерну мережу, а також їхню публікацію у вигляді електронних (CD-ROM) або друкованих видань;
- окрема програма – територія сучасної України;
- зведені каталоги серіальних видань і газет України;
- створення бібліографічної бази даних про журнали і продовжувані видання українською мовою (інформаційний масив до літопису друку);
- створення зведених каталогів вітчизняних картографічних і нотних видань XVIII–XX ст.;
- бібліографічний облік вітчизняних видань образотворчого мистецтва;

- створення бази даних і серії друкованих бібліографічних покажчиків;
- здійснення ретроспективного бібліографічного обліку вітчизняних документів радянського і сучасного (з 1992 р.) періодів переважно на основі кумуляції даних поточної національної (державної) бібліографії і/або ретроконверсії друкованих органів державної бібліографії (Книжний літопис і ін.), що випускалися в країні;
- створення системи зведених каталогів, які враховують документи україніки і зберігаються у фондах вітчизняних та закордонних бібліотек.

Формування РНБ передбачає:

- в першу чергу заповнення лакун в обліку традиційних об'єктів бібліографування – книг, серіальних видань, карт, нот, образотворчих видань, бібліографічних посібників (відомча тема Інституту української книги);
- створення системи електронних інформаційних ресурсів РНБ;
- уніфікацію програмного і технологічного забезпечення для створення однакових інформаційних продуктів;
- переведення в електронну форму вже існуючих або створюваних друкованих праць РНБ;
- ретроконверсію карткових каталогів вітчизняних видань і національних зведених каталогів-репертуарів;
- формування корпоративної комп'ютерної системи електронних репертуарів і каталогів-репертуарів, які функціонують в інтернеті, створення розподіленого об'єднання банку даних РНБ;
- функціонування РНБ як частини міжнародних інформаційних систем: включення України в міжнародні консорціуми бібліотек та інших бібліотечно-інформаційних установ, обмін бібліографічними даними в машиночитаній формі, забезпечення закордонним користувачам доступу до ресурсів НБ України.

*Володимир ОМЕЛЬЧУК,
зав. відділу НБУВ,
д-р іст. наук, професор
Лариса НОВОСЬОЛОВА,
наук. співробітник НБУВ*

Сучасна українська біографістика: досвід та проблеми розвитку

У рамках міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» Інститутом біографічних досліджень НБУВ 11 жовтня 2006 р. проведено круглий стіл із широкого кола проблем сучасної української біографістики (наук. кер. – В. М. Даниленко чл.-кор. НАН України, та В. І. Попик, директор Інституту біографічних досліджень НБУВ, канд. іст. наук; уч. секр. – Н. І. Любовець, канд. іст. наук, ст. наук. співробітник НБУВ), у роботі якого взяли участь 25 дослідників-біографістів та науковці інститутів історії України і української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, викладачі Київського національного університету культури і мистецтв, Харківського інституту управління, Національного університету податкової справи України, фахівці НБУВ, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського.

Було заслухано 16 доповідей і повідомлень, відбулася зацікавлена дискусія з цілої низки теоретичних, методичних та організаційних проблем біографічних досліджень, обговорено широкий комплекс проблем, пов'язаних із розвитком вітчизняної та зарубіжної біографістики та української біобібліографії на тлі зростаючих інформаційних потреб суспільства.

Зі вступним словом до учасників круглого столу звернувся директор Інституту біографічних досліджень НБУВ, канд. іст. наук **В. І. Попик**, який відзначив велику роль традиційних жовтневих круглих столів, а також започаткованих у 2005 р. Чишківській читань з історичної біографістики для консолідації зусиль дослідників-біографістів, утвердження нових наукових ідей, оригінальних теоретичних і методичних підходів, нових планів, організаційних рішень.

З привітаннями до учасників круглого столу виступив чл.-кор. НАН України **В. М. Даниленко**. Він відзначив, що на сучасному етапі розвитку української біографістики, який позначе-

ний, перш за все, інтенсивним нагромадженням матеріалу, введенням у науковий обіг усе нових і нових імен, сформовані всі передумови для практичного формування фундаментального національного біографічного зводу у книжковій та електронній формі. При цьому В. І. Даниленко наголосив на особливому значенні публікації на веб-сайті Українського національного біографічного архіву текстів малотиражних біографічних видань, які лише таким чином можна зробити доступними для читачів.

Перша група обговорюваних на круглому столі проблем стосувалася формування електронних науково-інформаційних ресурсів. **В. І. Попик** у доповіді «Електронні біографічно-інформаційні ресурси слов'янського світу і завдання української біографістики» зупинився на теоретичних і методичних підходах, які дозволили б формувати українські біографічні інформаційні ресурси як невід'ємну частину загальнослов'янських і європейських, на проблемах толерантного відображення в словниковій біографістиці процесів і явищ історичних та культурних взаємодій різних народів, приналежності діяльності і творчої спадщини певних осіб історичному та культурному надбанню кількох держав. На думку доповідача, реалізація таких підходів вимагає від дослідників не лише об'єктивності, врахування історичних реалій етнічної, культурної і громадсько-політичної самоідентифікації діячів різних історичних епох, але й високої культури міжетнічного спілкування.

О. М. Яценко, ст. наук. співробітник ІБД НБУВ, канд. іст. наук, виступив з доповіддю «Створення електронної колекції іконографії з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», у якій порушив проблему формування на базі рукописних і книжкових фондів НБУВ загальнонаціонального науково-інформаційного ресурсу іконографічних матеріалів. Зазначений ресурс, покликаний стати структурною частиною Українського національного біографічного архіву, водночас матиме самостійне історико-культурне значення, як пер-

ший систематизований джерельний масив матеріалів із вітчизняної іконографії – галузі на наш час недостатньо розробленої. Доповідач докладно висвітлює концептуальні засади і технічні аспекти роботи над створенням бази електронної іконографічної інформації.

Другий проблемно-тематичний блок круглого столу був присвячений проблемам джерельної бази біографічних досліджень, необхідності її розширення, структурування та класифікації документів. Ст. наук. співробітник ІБД НБУВ, д-р іст. наук **Т. І. Ківшар** у доповіді «Листи як біографічне джерело» зупинилася на специфічних особливостях класифікації листів як окремого і досить важливого джерела біографічних досліджень та наголосила на обов'язковому їх залученні при підготовці біографій. Мол. наук. співробітник ІБД НБУВ **В. М. Тимченко** у виступі «Польський біографічний словник як джерело для електронного українського біографічного архіву» розкрив значення змістовної україніки «Польського біографічного словника» для української біографістики, ознайомив присутніх із досвідом його створення, що може бути корисним для підготовки українських біографічних словників, енциклопедій та лексиконів. Ст. наук. співробітник ІБД НБУВ, канд. іст. наук **Н. І. Любовець** у доповіді «Життя святих як джерело написання біографій релігійних діячів України» зосередила увагу присутніх на можливості і необхідності використання життійної літератури як джерела при написанні біографій релігійних діячів України, зокрема тих, що зараховані до лику святих. Одночасно, наголосила вона, слід чітко розуміти, що життя, особливо давньоруської доби, дуже важко перевірити на достовірність наведених у них біографічних даних, а також те, що життійна література створювалася і використовувалася, перш за все, як засіб церковної пропаганди. Якість матеріалу, який вміщений у певному житті, залежала, в першу чергу, від мети, яку ставив перед собою агіограф, та від обставин, при яких воно писалось. **О. В. Москалець**, мол. наук. співробітник НБУВ, у доповіді «Нові джерела для вивчення українсько-російських інтернаціональних зв'язків у галузі оперного виконавства» відзначив, що серед нових джерел до біографій оперних співаків слід віднести «Путівник по ЦДАМЛМ», «Словник співаків України» та «Словник музикантів» І. Лисенка, низку інших видань доби незалежності України та неопрацьовану епістолярну спадщину українських

співаків, які радше слід класифікувати як «матеріали до біографій». На думку доповідача, опрацювання епістолярної спадщини ускладнено тим, що вона розпорошена між кількома архівами, частина з яких розташована в Москві. Саме там знаходяться оригінали багатьох листів українських співаків, надіслані з України російським адресатам.

Третя група виступів учасників круглого столу була присвячена невідомим сторінкам із життя окремих представників української історії, науки та культури України, висвітлення яких базувалося на залученні нового кола джерел. Так, **І. М. Старовойтенко**, наук. співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, канд. іст. наук, у виступі «Л. М. Жебуньов: джерела до біографії» зупинилася на огляді джерел про Л. Жебуньова (1862–1919), що висвітлюють сторінки біографії цього маловідомого в Україні громадсько-культурного діяча, публіциста популяризатора українського друкованого слова початку ХХ ст., особовий архів якого не зберігся. Ст. наук. співробітник ІБД НБУВ, канд. іст. наук **Ю. І. Зінченко** у своєму виступі розглянув життєвий шлях і діяльність відомих постатей українського життя ХІХ–ХХ ст.: П. Демідова, Г. Ейсмана, І. Д'якова, О. Оглобліна, які були головами м. Києва, та охарактеризував їхній внесок у розбудову міста, збереження культурної спадщини, опікування навчальними закладами, благодійну діяльність. Наук. співробітник ІБД НБУВ, канд. філол. наук **Л. Г. Рева** у повідомленні «Михайло Драй-Хмара як славіст» ознайомила присутніх із науковим доробком українського поета, літературознавця та перекладача. **В. Є. Завалій**, пров. бібліотекар НБУВ, розповіла присутнім про постійного члена Священного Синоду Української Православної Церкви Київського Патріархату, митрополита Рівненського і Острозького Даниїла (в миру – Чоколюк Богдан Михайлович, 1958–2005). Ст. наук. співробітник ІБД НБУВ, канд. іст. наук **О. В. Малій** виступила з доповіддю «Київський період життя Георга Фрідріха Бунге». У своєму повідомленні бібліотекар І категорії НБУВ **Т. М. Барабу** зупинилася на просопографічному портреті ченців Київського Синайського монастиря та характеристиці персони його засновника.

Четверта група проблем, які обговорювалися на круглому столі, була зосереджена навколо науково-методичних засад підготовки сучасних довідкових біографічних та біобібліографічних ви-

дань та їх специфіки. Зокрема, пров. наук. співробітник ІБД НБУВ, канд. іст. наук **С. М. Ляшко** у виступі «Науково-допоміжний апарат довідкових видань» висвітлила вимоги до науково-довідкового апарату, додержання яких є одним із важливих критеріїв загальної оцінки довідкових видань. **М. І. Гончаренко**, наук. співробітник Київського науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування, присвятила свою доповідь проблемі специфічних підходів до фахового висвітлення біографій архітекторів. Вона, зокрема, звернула увагу присутніх на необхідність наведення термінологічно точних кваліфікаційних характеристик професійного статусу архітекторів у різні історичні періоди (майстер, помічник майстра, будівничий, цивільний інженер, архітектор тощо). **В. Т. Петрикова**, канд. іст. наук, доцент Харківського інституту управління, у доповіді «Діячі краю в сучасному українському біобібліографознавстві» розглянула завдання сучасного краєзнавчого біобібліографознавства в плані створення системи персональних та біобібліографічних покажчиків і словників.

Доповіді працівників Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН **Т. Ф. Дерлеменко**, зав. сектору, заслуженого працівника культури України, «Проблеми формування системи біобібліографічних покажчиків про життєвий і творчий шлях діячів аграрної науки – складової національного бібліотечно-інформаційного ресурсу», **О. О. Черниш**, ст. наук. співробітника, «Підготовка біобібліографії академіка В. М. Ремесла як складова досліджень ДНСГБ УААН у галузі історії аграрної науки», **Ю. О. Соколюк**, аспірантки, «Внесок І. І. Абозіна у розвиток птахівництва: результати біобібліографічного дослідження» були присвячені конкретним проблемам написання біографій діячів аграрної науки України та питанням, які виникають у процесі підготовки і видання біобібліографічних покажчиків.

Л. О. Пономаренко, зав. відділу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, виступила з доповіддю «Сучасна українська педагогічна біобібліографістика як об'єкт наукового дослідження».

У рамках круглого столу було проведено презентації нових видань Інституту біографічних досліджень НБУВ: третього випуску збірника наукових праць «Українська біографістика», який містить велику кількість біографічних статей, оригінальних біографічних та генеалогічних розвідок; першого випуску «Матеріалів до українського біографічного словника», який являє собою збірник коротких біографічних довідок на літеру «А», підготовлених ІБД НБУВ для електронної версії Українського національного біографічного архіву; другого випуску анотованого покажчика серії «Джерела української біографістики» «Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Матеріали до бібліографії (2001–2003 рр.)».

Учасники круглого столу ухвалили рекомендації щодо попереднього визначення проблемно-тематичної спрямованості щорічних червневих Чишківських читань та жовтневих круглих столів з історичної біографістики, а також щодо організації виїзних засідань та семінарів Інституту біографічних досліджень НБУВ та Українського біографічного товариства у провідних регіональних центрах біографічних студій.

*Володимир ПОПИК,
директор
Інституту біографічних досліджень НБУВ,
канд. іст. наук
Надія ЛЮБОВЕЦЬ,
учений секретар
Інституту біографічних досліджень НБУВ,
ст. наук. співробітник, канд. іст. наук*

Міжнародне співробітництво бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору

10 жовтня 2006 р. у рамках міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» відбулося спільне засідання Асоціації бібліотек України (АБУ) та Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук. У цьому році, який рішенням Ради глав держав СНД було оголошено роком Співдружності Незалежних Держав, засідання було присвячено 10-річчю створення Ради директорів.

Велике засідання голова Ради директорів, президент АБУ, генеральний директор НБУВ, академік НАН України О. С. Онищенко та виконавчий директор АБУ, заступник генерального директора НБУВ, канд. іст. наук. А. Г. Бровкін. У роботі взяли участь: В. Я. Коцере, директор Латвійської академічної бібліотеки, президент Асоціації латвійських академічних бібліотек, M.Sci.Soc (Латвія); Клаус Кайль, керівник Центральної редакції RISM Міжнародної асоціації музичних бібліотек, архівів і документальних центрів (LAML) (Німеччина); Віолета Мартіновські і Нікі Йовановік, бібліотекарі Народової і університетської бібліотеки «Св. Климент Охридський» (Македонія); М. Ю. Нещерет, зав. відділу довідково-бібліографічного обслуговування Російської державної бібліотеки; О. А. Долотова, головний бібліотекар Російської державної бібліотеки; керівники і фахівці провідних бібліотек України – членів АБУ: А. С. Кобзаренко, директор Національної бібліотеки України для дітей; О. Г. Кириленко, директор Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка; П. І. Рогова, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського; О. Б. Виноградова, директор Державної історичної бібліотеки України; Г. А. Саприкін, директор Державної бібліотеки для юнацтва; Т. А. Остапенко, заступник директора Національної наукової медичної бібліотеки України; Г. М. Височина, зав. відділу Державної науково-технічної бібліотеки України; А. А. Крючин, заступник директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, д-р техн. наук; О. О. Єроніна, директор з продажу та маркетингу московського представництва компанії

Іст В'ю (м. Москва, Росія) та С. Х. Ляпін, генеральний директор ТОВ «Константа», директор Архангельського обласного центру підвищення кваліфікації спеціалістів культури (АОЦПК), канд. філос. наук, доцент (м. Архангельськ, Росія).

Учасники засідання заслухали інформацію про роботу Ради директорів та Асоціації бібліотек України.

Учений секретар Ради **Т. Л. Кулаковська** проінформувала присутніх про діяльність цієї міжнародної фахової громадської організації – правонаступниці Міжнародної асоціації академічних бібліотек і науково-інформаційних центрів, основним напрямом діяльності якої є вирішення колективними зусиллями міжнародної бібліотечної спільноти завдань оптимальної організації інформаційного забезпечення академічної науки країн СНД. Базовою організацією Ради директорів була визначена постановою Ради МААН «Про розвиток інформаційного обміну між бібліотеками національних академій наук» (№ 43 від 12. 10. 1996 р.) і до сьогодні є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Діяльність Ради директорів упродовж останнього десятиріччя спрямовувалася на: організацію обміну документно-інформаційними матеріалами та їх взаємовикористання з метою організації інформаційного забезпечення науки в академіях – учасниках МААН; обмін результатами наукової та інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотек і інформаційних центрів; підготовку інформаційних і наукових видань; реалізацію спільних наукових програм і проектів; розвиток міжнародних наукових зв'язків із бібліотечно-інформаційними установами світового співтовариства.

Доповідачка зазначила, що керівництво Ради МААН приділяло велику увагу вирішенню організаційних проблем інформаційного забезпечення потреб академічної науки країн Співдружності, оскільки здійснення книгообміну ускладнювалося через неузгодженість податкового і митного законодавства країн, академії яких утворили Асоціацію. Для подолання такого бар'єру Радою було організовано взаємообмін проектами нормативно-правових документів, які розроблялися в країнах Співдружності та регулювали формування єдиного науково-інформаційного простору.

НБУВ, як базова організація Ради директорів, налагодила регулярний безвалютний книгообмін із бібліотеками та установами Російської академії наук, ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі, з центральними бібліотеками академій наук Азербайджану, Казахстану, Туркменистану, Узбекистану, з асоційованими членами МААН – Білоруським фондом фундаментальних досліджень, науковими бібліотеками Московського державного університету, Московського фізико-технічного університету, Об'єднаного інституту ядерних досліджень (м. Дубна, Росія). Так, лише у 2001–2005 рр. НБУВ надіслала партнерам із книгообміну 22 610 прим. видань НАН України, а одержала 8628 прим. Найактивніший партнер НБУВ з книгообміну – Російський гуманітарний науковий фонд, починаючи з 1999 р., передав Бібліотеці кілька тисяч томів наукових видань, підготовлених за його видавничою програмою. А у 2003–2004 рр. НБУВ, як координатор, сформуvala книжковий дарунок НАН України для Російської академії наук (більше 3,5 тис. прим.).

Особливу увагу Рада директорів приділяє обміну інформаційними електронними ресурсами шляхом представлення на веб-серверах бібліотек власних інформаційних ресурсів: електронних каталогів, бібліографічних, реферативних, фактографічних, повнотекстових баз даних. Цікавим у цьому контексті є досвід роботи ЦНБ АН Таджикистану – члена Ради директорів, сайт якої (www.aclib.tj) у травні 2005 р. за результатами загальнодержавного конкурсу інтернет-ресурсів було визнано найкращим та найінформативнішим освітнім сайтом країни.

Важливим напрямом у діяльності Ради директорів була реалізація спільних наукових проєктів. Зокрема, проєкту НБУВ і БАН з історико-книгознавчого дослідження та збереження кирилических видань друкарні Почаївського монастиря XVII–XX ст., представленого в 2005 р. на конкурс наукових проєктів (організований спільно НАН України і Російським гуманітарним науковим фондом (РГНФ)). Результатами роботи вчених НБУВ і БАН будуть: створення друкованого й електронного каталогу стародруків, репрезентація цих інформаційних ресурсів на веб-сайтах організацій-учасниць проєкту, а також видання альбому зі зразками художнього оздоблення почаївських видань, який можна буде використовувати при атрибуції дефектних примірників Почаївської друкарні, що зберігаються в інших бібліотеках країн Співдружності та світу.

Учений секретар Ради директорів зазначила також, що проблеми оптимальної організації інформаційно-

го забезпечення академічної науки, створення правових, економічних, наукових, технологічних умов для розвитку обміну науковою інформацією обговорюються на міжнародних конференціях і семінарах. Зокрема, у 2005 р. Рада директорів виступила співорганізатором разом із Науковим центром досліджень історії книжкової культури (Росія, РАН) за участю Виконавчого комітету СНД міжнародної наукової конференції «Роль книговидання в розвитку міжнародних наукових і культурних контактів» (Москва, 21–23 вересня), яка проходила під егідою МААН, РАН і НАН України. В обговоренні проблем формування фондів наукових бібліотек і міжнародного документообміну, розвитку традиційного наукового книговидання в країнах СНД, створення, поширення і бібліографічного опису електронних наукових ресурсів брали участь члени Ради – керівники наукових бібліотек національних академій наук. Міжнародним оргкомітетом було видано збірник матеріалів конференції, НБУВ підготовлено компакт-диск.

У 2006 р. члени Ради директорів взяли участь у роботі Першого форуму творчої і наукової інтелігенції держав – учасниць СНД. Під егідою МААН і РАН підготовлено збірник матеріалів Форуму з актуальних проблем розвитку науки, освіти і видавничої діяльності країн Співдружності, в якому надруковано статті директорів наукових бібліотек НАН України, Білорусі, Таджикистану, Молдови.

Продовжувалася взаємодія Ради директорів із міжнародними організаціями й об'єднаннями, такими, зокрема, як IFLA, CENL, Некомерційне Партнерство «Бібліотечна Асамблея Євразії». НБУВ як співзасновник НП БАЄ брала активну участь у щорічних Нарадах директорів національних бібліотек СНД, як учасниця CENL – у щорічних Генеральних конференціях цієї організації.

Діяльність наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН широко висвітлюється на сторінках заснованого в 2000 р. міжнародного науково-практичного і теоретичного збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» (вийшло чотири випуски: 2000, 2003, 2005, 2006 рр.), журналу НБУВ «Бібліотечний вісник», на спеціальній веб-сторінці сайту НБУВ (http://194.44.105.98/library/sov_dir.html), присвяченій діяльності Ради директорів.

У виступі секретаря Асоціації бібліотек України **Г. І. Солоіденко** зазначалося, що актуальною як для бібліотек національних академій наук – учасниць МААН, так і для українських бібліотек є проблема інтеграції інформаційних ресурсів на національно-

му і міждержавному рівнях. Реалізації цього завдання сприяють корпоративні програми і проекти, виконання яких спільними зусиллями провідних книгозбірень дасть змогу всім іншим використовувати єдині національні інформаційні ресурси. Серед таких проектів слід назвати корпоративну каталогізацію, стандартизацію, лінгвістичне і програмне забезпечення інформаційної діяльності; створення національних: наукової електронної бібліотеки, системи реферування української наукової літератури, формату представлення бібліографічних даних, системи наукових електронних видань «Бібліотека – суспільству» та інших.

Бібліотеки АБУ є активними учасниками багатьох із них. Зокрема, інноваційний проект – система наукових електронних видань України «Бібліотека – суспільству» включає 6 галузевих серій (природничі, технічні, суспільні, гуманітарні, медичні, аграрні науки та серію «Бібліотечна справа»), що поширюються на компакт-дисках. Серії містять 150–250 тис. бібліографічних записів і 5–8 тис. повних текстів авторефератів дисертацій. Під час роботи конференції її зареєстрованим учасникам було надано можливість безоплатно записати на власні CD-R ці серії.

Нині в базі даних «Україніка наукова» відображено 300 серіальних видань, а їх загальна кількість перевищує 1000, у підготовці реферативних видань беруть активну участь Національна медична бібліотека України, Державна сільськогосподарська бібліотека України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. Однак, опрацювання всього цього репертуару потребує прискорення процесу створення галузевих або регіональних центрів первинної кумуляції інформації, у ролі яких можуть виступати головні галузеві бібліотеки та органи НТІ, територіальні бібліотечні та інформаційні асоціації.

Інформація про інноваційні бібліотечні програми та проекти постійно розміщується на сайті НБУВ, є предметом обговорень бібліотечного загалу, занять із підвищення кваліфікації. Низку питань було розглянуто на науково-практичному семінарі «Наука – освіта: сучасні науково-інформаційні ресурси» та семінарі «Програма інформатизації НАН України: основні завдання, принципи та хід виконання».

Продовжувалася взаємодія АБУ з міжнародними організаціями й об'єднаннями, такими, зокрема, як Elsevier, EBSCO, Springer, Сейбр-Світло. У 2006 р. цикл семінарських занять, тренінгів для користувачів і потенційних передплатників онлайн-інформаційних продуктів провело видавництво Elsevier. У нашого співтовариства склалися тісні зв'язки з асоці-

аціями та інформаційно-бібліотечними установами інших систем і відомств України. Зокрема, з регіональним Міжвузівським бібліотечно-інформаційним центром «Крим», фахівці якого неодноразово презентували перед бібліотечним загалом свої електронні ресурси. У вересні 2006 р. в рамках III Міжнародної науково-практичної конференції «Инновационные технологии в образовании» (м. Алушта, АР Крим) для бібліотекарів та інформаційних працівників Центром було організовано бібліотечну секцію.

У центрі уваги АБУ постійно заходяться питання правового забезпечення бібліотечної галузі. Провідні фахівці АБУ, члени комітету з бібліотечної політики та правового захисту бібліотек працюють над створенням законодавчого поля бібліотечної галузі, беруть участь у підготовці ряду проектів нормативних документів. Зокрема, у діяльності робочої групи з написання проекту Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», у здійсненні експертизи національних та міждержавних стандартів із бібліотечно-інформаційної галузі, у підготовці інструктивно-методичних матеріалів на виконання державної програми збереження бібліотечних та архівних фондів.

Розвивається наукова діяльність Асоціації на основі співпраці бібліотек – членів АБУ в організації та проведенні наукових досліджень, узагальненні їх результатів у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій, довідкових і науково-методичних виданнях, наприклад таких, як наукові праці, які видає НБУВ і АБУ з 1998 р. Зокрема, 15 випуск наукових праць «Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність» вийшов у 2006 р. та включив історичні нариси про організацію та діяльність 23 бібліотек системи. Серед 60 авторів 16 випуску «Наукових праць» НБУВ є представники бібліотек різних систем і відомств України та зарубіжжя. Це, фахівці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького, ЦНБ НАН Білорусі, Російської державної бібліотеки, Бібліотеки Народової (м. Варшава, Польща) тощо.

Секретар АБУ зазначила, що у 2006 р. книгозбірні – члени Асоціації брали участь у багатьох науково-інформаційних заходах, зокрема: у науковій конференції «Україна–Монголія: 800 років у контексті історії» та фотовиставці «Монголія сьогодні»; круглому столі «Україна–Грузія: історико-культурні взаємозв'язки»; науковій конференції «Національна академія наук України Чорнобилію» та науково-просвітницькій акції «Дипломатія України: презентація держави, історія, традиції, сучасність і перспективи».

Особливо цікавими за відгуками фахівців – членів АБУ були: XVI читання, присвячені академіку В. І. Вернадському «Філософські та екологічно-ноосферні ідеї Володимира Вернадського в контексті сучасного осмислення»; міжнародна наукова конференція «Слов'янство і національно-культурні процеси XXI століття», наукова конференція «Сергій Єфремов – український учений і громадсько-політичний діяч та історія національного відродження».

Зміцнюються книгообмінні зв'язки бібліотек-членів АБУ. Так, упродовж 2006 р. книгозбірні отримали за книгообміном цінні довідкові, наукові та інструктивно-методичні видання. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського пропонує бібліотекам щоквартальні інформаційні списки літератури для книгообміну з бібліотеками України, а також з бібліотеками – партнерами зарубіжних установ.

Інформацію про діяльність бібліотек України та АБУ репрезентують щомісячні аналітичні огляди «Сьогодення наукових бібліотек України: прес-моніторинг газетних публікацій» (аналізуються понад 300 українських газет), які представлено на сайті НБУВ.

На спільному засіданні обговорювалися також питання про роль і місце бібліотек, науково-інформаційних центрів у реалізації національної та міждержавної інформаційної політики; про світові тенденції розвитку бібліотечно-інформаційної сфери і їх відображення в єдиному інформаційному просторі СНД; зміни в стратегії формування документно-інформаційних ресурсів; тенденції розвитку ринку електронних інформаційних ресурсів, їх використання та забезпечення збереження; про трансформацію бібліотечних фахівців у технологів і організаторів інформаційної сфери, фахівців з аналітико-синтетичної обробки документних інформаційних потоків, реорганізацію з цією метою системи безперервної бібліотечної освіти, впровадження нових інформаційно-освітніх технологій, розвиток системи дистанційного навчання.

Розвитку співробітництва Латвійської академічної бібліотеки з бібліотеками, іншими науковими і культурними установами України з обміну книгами, виставками, інформацією з метою зміцнення міжнародних контактів було присвячено виступ директора Латвійської академічної бібліотеки, члена Ради директорів **В. Я. Коцере**.

Діяльності RISM (Міжнародного каталогу першоджерел музичних творів), яка діє під патронатом Міжнародної асоціації музичних бібліотек, архівів і документальних центрів, було присвячено

виступ керівника Центральної редакції RISM **Клауса Кайля** (Німеччина). Він зазначив, що головна мета цієї організації – всебічна документалізація першоджерел музичних творів, розпорошених по бібліотеках світу. У цьому контексті велику зацікавленість фахівців викликає унікальна колекція музичних творів НБУВ.

Про роботу щорічної Генеральної сесії CENL (Conference of European National Librarian), що вперше проходила в Росії у РДБ 27–30 вересня 2006 р., проінформував присутніх А. Г. Бровкін, який брав участь у роботі Конференції як представник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Основна мета CENL, до складу якої входить 45 національних бібліотек 43 країн Європи, – координація і спільна діяльність зі збереження інтелектуальної спадщини своїх держав у традиційній і електронній формі, підтримка науково-дослідної роботи і освіти. У конференції 2006 р., крім директорів і представників національних європейських бібліотек, брали участь члени Європейської Комісії і Ради Європи, що свідчить про високий рівень і престиж заходу. На засіданнях та семінарі Генеральної конференції обговорювалися питання реалізації проекту TEL-MEMOR – підтримка оцифровки фондів десяти національних бібліотек країн, які в 2005 р. приєдналися до Ради ЄС із метою інтеграції інформаційних ресурсів Європи; створення розподіленої цифрової бібліотеки Європи та інші питання діяльності національних книгозбірень.

У рамках спільного засідання АБУ і Ради директорів проведено презентацію міжнародного науково-практичного і теоретичного збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития». Редактор випусків н. с. НБУВ **А. А. Свобода** розповіла, що збірник було започатковано у 2000 р. як відгук на потребу фахівців усіх академічних бібліотек у систематичному професійному спілкуванні, обговоренні актуальних проблем організації бібліотечно-інформаційного забезпечення розвитку науки, їх теоретичного осмислення.

Започаткування збірника стало продовженням практики видання бюлетенів засідань Ради директорів, які висвітлювали питання інформатизації, стрімкі зміни в діяльності бібліотек академії наук – учасниць МААН, спрямовані на формування єдиного інформаційно-інтелектуального простору науки.

До складу міжнародної редакційної колегії збірника входять, в основному, директори наукових бібліотек і науково-інформаційних центрів академії – учасниць МААН. Очолює редколегію голова

Ради директорів академік НАН України, д-р філос. наук О. С. Онищенко. Кожний випуск рецензується вченими-бібліотекознавцями, істориками, фахівцями у галузі автоматизації.

Сформовано структуру рубрик, у які групуються матеріали:

- Наукові проекти. Результати досліджень.
- Інформаційне забезпечення науки і управління.
- Формування фондів наукових бібліотек.
- Електронні ресурси. Інтелектуальні інформаційні технології.
- Організація обслуговування читачів.
- Бібліотечна професія.
- Історія бібліотек і бібліотечних зібрань.
- Проблеми національної бібліографії.

Залежно від того, як зміщуються акценти в бібліотечній практиці, у теоретичній розробці проблем, вводяться нові рубрики. Так, з другого випуску започатковано рубрику «МБА і доставка документів», з третього – «Проблеми термінології і стандартизації», «Інформаційно-пошукові мови», «Міжнародне співробітництво бібліотек», у четвертому з'явилася рубрика «Книговидання в системі наукових комунікацій».

Склалося коло авторів, що друкуються у кількох випусках цього продовжуваного видання. Це – доктори наук, директори бібліотек В. П. Леонов (БАН РАН), М. Є. Кальонов (БЕН РАН), Б. С. Єлепов (ГПНТБ СО РАН), В. Я. Коцере (Латвійська академічна бібліотека), Н. Ю. Берьозкіна (ЦНБ НАН Білорусі), А. І. Алієва-Кенгерлі (ЦНБ АН Азербайджану), Д. К. Кудратова (ФБ АН Узбекистану), А. А. Аслітдінова (ЦНБ АН Таджикистану), М. М. Романюк (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України), директори інформаційних центрів: член-кореспондент РАН, директор ІНИОН РАН Ю. С. Пивоваров, канд. біолог. наук, генеральний директор Казахського інституту НТІ Б. А. Кембаєв, керівник Центру комплексного обслуговування за МБА ГПНТБ СО РАН І. Ю. Красильникова, завідувачка відділу ЦНБ НАН Білорусі Л. А. Авгуль, гол. бібліограф ЦНБ Міністерства освіти і науки Казахстану Л. Д. Абенова. Постійними авторами збірника стали фахівці НБУВ: канд. філос. наук В. М. Горovий, д-р іст. наук Г. І. Ковальчук, канд. техн. наук Л. Й. Костенко, канд. іст. наук О. В. Воскобойнікова-Гузєва, канд. іст. наук Н. Ю. Каліберда, наукові співробітники О. В. Баркова, Г. Г. Нежурбіда, Н. І. Малолетова, Н. І. Смаглова, А. А. Свобода; фахівці Інституту

проблем реєстрації інформації чл.-кор. НАН України В. В. Петров, д-р техн. наук А. А. Крючин, канд. техн. наук С. М. Шанойло, директор Українського мовно-інформаційного фонду, чл.-кор. НАН України В. А. Широков, канд. фіз.-мат. наук О. М. Костишин.

Матеріалам кожного випуску передують стаття голови редколегії академіка НАН України О. С. Онищенко.

З кожним випуском розширюється географія збірника. Крім авторів країн Співдружності в останніх випусках друкуються статті директорів і наукових співробітників національних бібліотек Сербії, Македонії, Польщі.

Збірник має схвальні відгуки, матеріали з нього передрукують інші видання.

Цікаву пропозицію щодо популяризації цього видання висловила О. О. Єроніна, директор з продажу та маркетингу московського представництва компанії Іст В'ю (м. Москва, Росія), яка запропонувала представити електронні версії збірника в спеціалізованій базі даних «Библиотечное дело и информационное обслуживание» – повнотекстовий БД періодичних фахових видань країн СНД, яка відображає проблеми галузі, найважливіші та найактуальніші напрями діяльності бібліотек і органів науково-технічної інформації, архівів та музеїв. Голова міжнародної редакційної колегії збірника О. С. Онищенко, член редколегії В. Я. Коцере, редактор випусків А. А. Свобода та інші учасники спільного засідання підтримали пропозицію і обговорили організаційні питання щодо представлення матеріалів збірника у міжнародній БД.

Присутні схвалили діяльність АБУ та Ради щодо інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів і розвитку міжнародного міжбібліотечного співробітництва, відзначили позитивну роль НБУВ у цьому процесі, окреслили основні напрями подальшої взаємодії. Учасники засідання обговорили і схвалили проект рекомендацій міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України».

*Тетяна КУЛАКОВСЬКА,
учений секретар Ради директорів
наукових бібліотек та інформаційних центрів
академії наук – членів МААН
Галина СОЛОДЕНКО,
відповідальний секретар
Асоціації бібліотек України*

Рекомендації міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України»

10–11 жовтня 2006 р. у м. Києві Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук членів Міжнародної асоціації академій наук було проведено міжнародну наукову конференцію «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України».

На конференції розглянуто комплекс проблем, пов'язаних із розвитком стратегії діяльності наукових бібліотек як провідних складових інформаційної інфраструктури держави: інтернет-портали бібліотек – базові елементи єдиного науково-інформаційного простору; бібліотечно-інформаційні ресурси країни: формування та забезпечення доступу; інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень; інтеграція інформаційних ресурсів рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій; архівні та рукописні ресурси бібліотек; формування інтранет/екстранет-середовищ у бібліотеках; методологія сучасних бібліотечнознавчих досліджень; проблеми створення реєстру національної бібліографії України; досвід та проблеми розвитку сучасної української біографістики; технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів; питання міжбібліотечної кооперації в системі світового обміну інформаційними ресурсами тощо.

Мета форуму полягала у визначенні ролі бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору країни в умовах переходу до суспільства знань, їх трансформації в системоутворюючу ланку інформаційної сфери суспільства, центри накопичення, використання і розповсюдження інтелектуальних інформаційних технологій, вирішенню завдань забезпечення інтеграції бібліотек України в світову інформаційну інфраструктуру та посилення їх ролі в реалізації державної інформаційної політики в інтересах сталого розвитку суспільства.

Констатувалося, що досягнення цієї мети потребує:

- удосконалення нормативно-правової бази щодо кооперативних технологій формування та використання науково-інформаційних ресурсів у електронному середовищі;
- організації державного депозитарію електронних видань і електронних версій друкованих видань, а також розгортання робіт з архівування наявної в глобальних інформаційних мережах наукової та суспільно значущої інформації;
- наповнення корпоративних сховищ електронної інформації як засобу інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек та інших центрів документальних комунікацій і формування єдиного науково-інформаційного простору України;
- формування документальних масивів (енциклопедичних, науково-оглядових, фактографічних, довідкових тощо) для підготовки інформаційно-аналітичних і прогностичних продуктів;
- активізації створення страхового фонду першоджерел української духовності (рукописів, стародруків, рідкісних і цінних видань) і електронних інформаційних масивів української біографістики та розміщення їх у глобальних інформаційних мережах;
- розробки програмних засобів нового покоління для реалізації інтегрованого технологічного циклу, що передбачає каталогізацію, реферування, підготовку інформаційно-аналітичних і прогностичних матеріалів, проведення бібліо-, інформо- та наукометричних досліджень як передумови екстракції нового знання;
- розвитку корпоративних комп'ютерних мереж, що інтегрують територіально-розподілені бібліотечні структури та інформаційні ресурси;
- спрямування наукових досліджень на створення теоретичної бази формування в Україні єдиного науково-інформаційного простору;
- урахування тенденцій розвитку науково-інформаційної сфери при підготовці фахівців нової генерації.

З ВИСТУПІВ НА МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ «РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ ЄДИНОГО НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ»

Володимир ЛИТВИН,
віце-президент НАН України,
академік НАН України

Формування єдиного науково-інформаційного простору України: здобутки і проблеми розвитку

Вектор поступального руху бібліотечної справи в Україні загалом співпадає зі світовими тенденціями. Бібліотечна спільнота держави прагне знайти своє місце у розв'язанні однієї з глобальних проблем епохи інформатизації – створення і використання інформаційних ресурсів, достатніх для сталого розвитку суспільства.

Розробники концепцій і моделей сталого розвитку вбачають можливість розв'язання проблеми у зміщенні акцентів розвитку цивілізації з матеріально-енергетичних на інформаційні. Саме внаслідок такого зміщення відбувається формування та становлення інформаційного суспільства або «суспільства знань», як було уточнено назву сучасного цивілізаційного циклу на Всесвітньому саміті з проблем інформаційного суспільства, що в два етапи проводився у 2003 та 2005 рр. Організацією Об'єднаних Націй за участю лідерів держав 160 країн.

Проведення такого авторитетного форуму, представлення більшістю країн до його другого етапу національних програм інформатизації красномовно засвідчило глобальний характер і фундаментальну значущість цих процесів, усвідомлення на всесвітньому рівні того факту, що сьогодні головним чинником зростання національного продукту, успішності економіки, запорукою національної безпеки виступають не сировинні ресурси, не матеріали, не енергія, не інформація у формі звичайних даних, а саме знання в органічній єдності з модернізацією процесів їх генерації та засобів комунікації.

Створення знання як документованого резуль-

тату наукової діяльності вимагає інтелектуального, морального і духовного вдосконалення особистості, забезпечення умов для розвитку її творчого потенціалу.

При цьому особливої уваги потребують бібліотеки, оскільки нестабільність економічної ситуації, відсутність належного фінансування стали основними причинами їх занепаду як масових закладів культури. Так, протягом останніх п'ятнадцяти років перестала працювати кожна п'ята публічна бібліотека. На кінець 2005 р. в Україні функціонували 21 452 бібліотеки, більшість (76,1%) із них знаходились у сільській місцевості. У розрахунку на 100 тис. жителів найкраще забезпечені бібліотеками жителі Тернопільської (86), Хмельницької (71) та Чернігівської (66) областей, а найгірше – Києва (5), Донецької (19) та Дніпропетровської (22) областей при середній забезпеченості по країні 42 бібліотеки на 100 тис. жителів.

У 2005 р. капітального ремонту потребувало 16% від загальної кількості бібліотек, а 196 знаходились у аварійному стані.

Упродовж 2005 року бібліотеками України скористались 15798,4 тис. осіб, що на 37,2% менше, ніж у 1990 р. Читачам видано 373,8 млн примірників книг та журналів, що на чверть менше, ніж у 1990 р. При цьому у середньому на одного читача видано 24 книги проти 20 у 1990 р.

Порівняно з 1990 р. бібліотечний фонд скоротився більше, ніж на 21% і на кінець 2005 р. налічував 329,5 млн примірників. У розрахунку на 100 жителів він зменшився з 806 примірників у 1990 р. до 702 примірників у 2005 р.

В останні десять років співвідношення україномовних та російськомовних видань бібліотечного фонду майже не змінилося. На кінець 2005 р. 59,2% книжок та журналів бібліотечного фонду становили видання російською мовою, 39,3% – україномовні, решта видань – угорською, молдавською, польською, румунською та іншими мовами.

Упродовж останніх п'яти років кількість спеціалізованих бібліотек для дітей та юнацтва зменшилася на 32 одиниці і становила на початок 2006 р. 1277. Відповідно зменшився їх книжковий фонд з 44,2 до 42,8 млн примірників.

Значне скорочення кількості бібліотек пояснюється процесами злиття бібліотек в окремих населених пунктах, реорганізацією бібліотечних мереж та іншими соціально-економічними процесами в суспільстві.

Стосовно ж стану бібліотечних мереж на селі, то кількість сільських населених пунктів, за даними суцільного обстеження сільських населених пунктів станом на 01. 11. 2005 року, на території яких були розташовані бібліотеки, порівняно з попереднім обстеженням (на 01. 01. 2001 р.) зменшилася на 3,5%, порівняно з 1995 р. – на 15,7%, з 1990 р. – на 18,1%.

Серед наявних на селі бібліотек не всі діють за призначенням – лише 97,9% від їх загальної кількості. Кількість діючих бібліотек за п'ять років зменшилася на 3,0% і становить майже 15 тис., а порівняно з 1995 р. – в 1,7 рази.

Значна кількість будівель бібліотек вимагає капітального ремонту (28,5% від загальної кількості) або знаходиться в аварійному стані (2,1% від загальної кількості).

Кількість сільських бібліотек, забезпечених телефонним зв'язком, протягом останніх років зменшилась на 16% і становить близько 11% від їх загальної кількості, при тому, що в 1995 р. було телефонізовано 25,5% від загальної кількості бібліотек.

Загалом же стан бібліотек повністю залежить від фінансово-економічних умов, в яких перебувають різні області, міста, райони, оскільки фінансування бібліотек, як і всієї соціально-культурної сфери, здійснюється з коштів місцевих бюджетів. Найкраще фінансуються бібліотека у Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві, найнижчі показники фінансування – у Волинській, Житомирській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій областях.

Перспективи розвитку бібліотечної справи в

Україні можна поділити на ближні, середні та дальні. Дальні перспективи пов'язані з побудовою в Україні європейської моделі публічних бібліотек, що включає технологічні споруди, організацію фондів та доступу до них. Середні перспективи включають виконання окремих програм і проектів, спрямованих на удосконалення і модернізацію окремих сфер бібліотечної галузі, зокрема:

- забезпечення створення державного реєстру рідкісних і цінних документів «Книжкові пам'ятки України» та його видання;
- створення електронної бази даних «Пам'ять України» та забезпечення доступу до неї;
- розробка, затвердження та забезпечення діяльності на базі бібліотек інформаційних центрів європейської культурної інтеграції та співробітництва;
- створення центрів публічного доступу до інтернету в усіх публічних бібліотеках України, включаючи сільську мережу;
- забезпечення вступу України у Міжнародну федерацію бібліотечних асоціацій;
- проектування та випуск спеціального автотранспорту («Мобільна бібліотека») для забезпечення мобільного бібліотечного і культурного обслуговування населення у віддалених місцях проживання.

Найближчі перспективи пов'язані з приведенням нині діючих законодавчих актів у відповідність до потреб бібліотек, суспільства і кожного читача. Назрілою є потреба у новій редакції Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

Формування інформаційного суспільства вимагає органічного поєднання можливостей цифрових інформаційних технологій, інформації, як результату наукової діяльності та освіти, упорядкованої в інформаційний ресурс. На цих складових формується майбутнє економіки і суспільства.

Перед Україною, як і перед іншими державами, постає важлива проблема формування єдиного науково-інформаційного простору, створення національних інформаційних ресурсів та їхньої інтеграції у європейський і світовий інформаційний простір.

На цьому шляху вже з'явилися перші напрацювання.

Від 1993 р., коли вийшов Указ Президента України про державну політику інформатизації, здійснені певні кроки в розбудові телекомунікаційних комп'ютерних мереж, розробці

інтелектуальних інформаційних технологій, у розвитку законодавства галузі. Є позитивні зрушення в розвитку національного сегмента інтернету. Завершено технічне оснащення «Українського мережевого інформаційного центру», працює його Координаційна рада. Розбудовується національна магістральна мережа обміну інтернет-трафіком, створено вісім регіональних вузлів, що покращило доступ до інтернету населенню віддалених районів України.

Нинішній процес інформатизації в Україні регулюється понад ста п'ятьдесятьма законодавчими актами. Ухвалені закони про електронний документообіг, про електронний цифровий підпис та затверджені урядовими рішеннями державні програми «Електронна Україна», «Електронний уряд», «Комплексна програма створення єдиної національної системи зв'язку України» свідчать, що від декларацій у сфері інформатизації держава переходить до конкретних кроків її реалізації.

Сьогодні інформаційні ресурси України – конгломерат документних зібрань величезного обсягу і цінності. Він включає колекції документів бібліотек, архівів, музеїв, органів науково-технічної інформації. Сюди ж входять реєстри, кадастри, бази даних та інші інформаційні масиви, які формуються органами державного управління всіх рівнів, перш за все міністерствами, відомствами, державними комітетами, органами державної статистики, інформаційно-аналітичними центрами різних рівнів та призначення, суб'єктами господарської діяльності, громадськими об'єднаннями тощо¹.

Іntenсивно зростає кількість інформаційних ресурсів, представлених у електронному форматі. Загальним терміном, що охоплює всі або окремі види електронних колекцій, стало визначення «електронні (цифрові) бібліотеки».

З точки зору організації доступу ці колекції представлені загальнодоступними веб-сайтами, базами і сховищами даних, які розміщені у так званому «глибокому» інтернеті, або масивами, доступними через локальні мережі, а також електронними виданнями, які поширюються на тиражованих носіях – CD чи DVD.

Урізноманітнюються структури даних ресурсів наукової інформації. Все частіше інформація поширюється у вигляді графіки, ГІС (графічні

інформаційні системи), анімації, ЗД-представлень (дзеркальних), аудіо, різноманітних інтерактивних систем тощо. Інтеграція таких різноманітних інформаційних ресурсів досягається завдяки веб-технологіям.

Однак, незважаючи на відчутні зрушення, стан інформатизації українського суспільства загалом залишається ще у незадовільному стані.

Ці процеси розвиваються здебільшого спонтанно, без належного координування. В Україні накопичено величезні обсяги інформаційних ресурсів, у тому числі й унікальних, які мають універсальний міжгалузевий характер і належать до національного надбання (наприклад фонди науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, дисертацій), але на державному рівні вони малознані, оскільки зберігаються в проблемно-орієнтованих базах даних і використовуються, в основному, на відомчому рівні.

Відсутність єдиних методологічних, організаційних, технологічних принципів інформатизації, які були б закріплені відповідними нормативно-правовими документами, призводить до невиправданого дублювання, неузгодженості даних, що створюються в різних інформаційних системах, несумісності автоматизованих інформаційних ресурсів унаслідок використання різних інформаційно-лінгвістичних засобів, форматів опису даних. Усе це створює певні труднощі, а іноді й просто унеможливує їхнє спільне використання, скажімо, при підготовці аналітичної інформації. Тому сьогодні все нагальнішою стає потреба створення універсальної навігаційної системи, яка б полегшила доступ до цих різноманітних ресурсів.

Суттєвим недоліком існуючої інформаційної системи є те, що вона зорієнтована на обслуговування населення. Вважається, що основними ознаками, які характеризують інформаційну ситуацію в будь-якій країні, є функціонування ЗМІ та пропаганди, інформаційно-аналітичної системи, системи управління бізнесом. На жаль, ці складові інформаційної ситуації в Україні також ще дуже далекі від бажаних параметрів. Тенденційність та заангажованість більшості ЗМІ, переважно низький художній та технічний рівень подання матеріалів, домінування іноземних масмедіа – характерні ознаки діяльності вітчизняних засобів масової інформації.

Ми ще дуже далекі від того, щоб Україна стала єдиним книжковим і гуманітарним простором. Щороку в Україні видається 0,3 книги на душу

¹ Курас І. Ф. Інтеграція інформаційних ресурсів – стратегічний напрям забезпечення інформаційних потреб суспільства // Бібліотечний вісник. – 2004. – № 6. – С. 50.

населення. Для порівняння: в Німеччині видається 10 книг. За рік в Україні перекладається 800 назв книжок, в Південній Кореї – 1470. Вкрай незадовільними можна назвати заходи щодо інтегрування української літератури та книговидання у світовий процес. Суттєво поліпшити ситуацію може лише комплексне вирішення проблеми. Дієвим кроком на цьому шляху могла б стати, зокрема, й реалізація проекту національної програми «Українська книга».

Щодо інформаційно-аналітичної діяльності, то вона розвивалася в Україні переважно екстенсивним шляхом, і лише останніми роками в суспільстві відчутною стала потреба створення, так званих, інформаційних знань, тобто нових знань, отриманих унаслідок аналітичного оброблення значних масивів інформації, того, що нині називають ще консолідованою інформацією.

Якість таких знань значною мірою залежить від діяльності фахівців, котрі беруть участь в інтелектуальному опрацюванні матеріалів – інформаційних аналітиків.

Зараз в Україні активно створюються аналітичні служби, окремі підрозділи, основною діяльністю яких є інформаційна аналітика. З'явилася й нова спеціалізація – консолідована інформація. Окреслилися й вимоги до фахівців цієї галузі – притаманність системного мислення, здатність здійснювати творчий міжгалузевий синтез різнопланових знань.

Головним їхнім завданням є інформаційно-коректуючий супровід трудових процесів у суспільстві. Потребу у таких фахівцях, яких називають «інженерами знань», «системними аналітиками», «постановниками задач», «інженерами-когнітологами», на сучасному ринку високих інформаційних технологій надзвичайно гостра.

Рівень бізнес-інформації в Україні, попри її бурхливий розвиток останніми роками, залишається далеко неадекватним економіці держави, і, передусім, кількості підприємницьких структур. Питома вага бізнесових інформаційних і консалтингових структур вважається у світі опосередкованим індикатором економічного розвитку і сягає у розвинутих країнах 10% від загальної кількості підприємств ².

Отже, вітчизняна інформаційна система за такими характеристиками, як стан ЗМІ, аналітичної

діяльності, управління бізнесом значно відстає не тільки від високорозвинених західних країн, але й від держав – нових членів ЄС, скажімо, Польщі.

Говорячи про необхідність інтеграції окремих сукупностей інформаційних ресурсів в єдину національну систему, звичайно ж не можна залишити поза увагою величезні обсяги знань, накопичені в бібліотечних фондах.

«Бібліотеки та інформаційні служби сприяють розбудові інформаційного суспільства. Унікальна роль бібліотек у тому, що вони реагують на конкретні потреби людей, поряд зі ЗМІ забезпечують передачу знань. Це робить бібліотеки та інформаційні служби життєво необхідними для відкритого демократичного інформаційного суспільства... Поширюючи інформаційну грамотність та навчаючи користувачів, бібліотеки створюють можливості для ефективного використання інформаційних ресурсів, у тому числі інформаційних і комунікаційних технологій. Це особливо важливо для поширення ідей суспільного розвитку, оскільки людські ресурси – ключовий фактор економічного прогресу. Тим самим бібліотеки роблять суттєвий внесок у подолання інформаційної нерівності, допомагають втілювати у життя цілі розвитку тисячоліття, включаючи подолання бідності. Вони можуть робити дуже багато при надто скромних внесках, але сума прибутку цієї діяльності в 4–6 разів перевищує вкладений у них капітал» ³. Цитата взята з маніфесту «Інформаційне суспільство в дії». Він був прийнятий представниками IFLA у жовтні 2005 р. напередодні початку другого етапу Всесвітнього саміту в Тунісі. У цих рядках немає жодного перебільшення в оцінці ролі і місця сучасної бібліотеки в становленні «суспільства знань». Беззаперечно – фундаментальні знання, які є основою всього наукового розвитку і освіти, найкраще представлені і систематизовані саме в бібліотечних зібраннях.

Для того, щоб організувати роботу сучасної інтегрованої бібліотеки належить оперативно розв'язувати безліч практичних питань розшуку, фіксації, систематизації, архівації, збереження, переробки і організації доступу до електронних інформаційних джерел.

Говорячи про трансформаційні процеси в бібліотеках в умовах переходу до суспільства

² Бінько І. Ф. Інформаційний простір України: стан та тенденції розвитку // Бібліотечний вісник. – 2001. – № 2. – С. 16.

³ Електронний ресурс. – <http://www.ifla.org/III/wsis/Beacon InfSoc.html>.

знань, не можна обійти один з найважливіших напрямів змін: спираючись на свою потужну інформаційну базу та інтелектуальні інформаційні технології, бібліотеки покликані посилити діяльність із консолідації інформації – створення аналітичних, аналітико-прогностичних матеріалів, проведення бібліо-, інформо- та наукометричних досліджень у сховищах даних і екстракції нових знань, що в явному вигляді в них не містяться.

Потрібно нагадати, що спрямованість на такі технології в бібліотеках існувала завжди. Ще з часів Александрійської бібліотеки служителі бібліотек розробляли засоби полегшення доступу до зафіксованих у книгах знань.

Сьогодні, завдяки інформатизації, використанню сучасних засобів комунікації для обробки і надання інформації, бібліотека має перетворитися на потужний генератор знань, справжню виробничу систему, причому виробництво інтелектуального характеру, що здійснює індустріальну обробку інформаційного потоку і видає нові продукти, які містять не лише інформаційні дані, але й аналітику, прогнози, тобто основу для прийняття користувачем кваліфікованих рішень.

На думку фахівців⁴, саме цей напрям розвитку бібліотечної сфери забезпечить їхнє входження в суспільство знань як системоутворювальної ланки інформаційної сфери суспільства, сприятиме їх трансформації в серцевини виробничих, наукових, освітніх і культурологічних структур.

Звідси – необхідність випереджувального становлення головної бібліотеки країни – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як інформаційного центру і соціокультурної системи суспільства. Важливо, що всі перетворення в її діяльності відбуваються в руслі тих завдань, які актуалізують міжнародні документи з проблем побудови суспільства знань та організації освіти і науки, зрештою, виносить на порядок денний саме життя. Бібліотека нарощує обсяги робіт з освоєння електронних технологій, створення і надання користувачам електронних продуктів та послуг. Вона є важливою складовою системи наукових комунікацій у державі, зміст її роботи з опрацювання фондів невпинно зміщується в галузь аналітичної діяльності. Помітно вдосконалюються технології обслугову-

вання дистантних користувачів, кількість яких значно перевищує кількість читачів у читальних залах.

Вважаю, щорічне прийняття постанов Кабміну, Президії НАН України про технічне і технологічне переоснащення Бібліотеки, удосконалення інформаційного забезпечення наукових досліджень – свідчення визнання значущості бібліотечно-інформаційної сфери і новий імпульс для удосконалення її діяльності, зокрема, становлення НБУВ як головного науково-інформаційного центру держави.

Відповідно до постанови Президії НАН України цього року, у НБУВ створюється загальноакадемічний портал наукової періодики, мета якого – представлення відомостей про новітні результати теоретичної та прикладної діяльності установ Академії, включення інформаційних ресурсів порталу в міжнародну систему наукових електронних комунікацій.

Маємо схвальні відгуки (і не лише академічних установ!) із приводу організації на базі НБУВ обслуговування передплаченою на 2006 рік добіркою ресурсів мережевого доступу провідних світових постачальників наукової інформації. Варто зазначити, що лише протягом першого півріччя цього року читачами проведено 16 тис. користувацьких сесій середньою тривалістю 37 хв., здійснено 55 тис. пошуків, одержано 80 тис. повних текстів публікацій.

Удосконалюється система кооперативного реферування української наукової літератури з випуском РЖ та системи наукових електронних видань «Бібліотека – суспільству», галузеві випуски яких поширюються по всій Україні. Це ще один набуток впровадження новітніх технологій.

Дуже важливими є роботи з формування електронних баз документальних джерел бібліотек, музеїв, архівів із національної історії, освіти, культури, які створюються на основі єдиних методичних засад та програмно-технологічних підходів і згодом складатимуть національний сегмент всесвітньої програми «Пам'ять світу».

Цінність цих та інших, не зазначених тут, готових до використання інформаційних ресурсів у тому, що на їхній базі технологічно не складно сформувати будь-яку тематичну електронну бібліотеку на замовлення користувача. І це є надзвичайно позитивним фактом.

Для успішного розв'язання будь-якої проблеми, необхідне, насамперед, чітке окреслення її параметрів, бачення всього комплексу завдань у їх

⁴ Костенко Л. Й. Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2006. – № 1. – С. 23–27.

взаємозв'язку і взаємозумовленості, розуміння загальної мети і окремих складових її досягнення.

Сучасній бібліотеці для здійснення її одвічної місії – збереження і поширення культури людства, сприяння удосконаленню особи і

суспільства – необхідно здійснити комплекс гуманітарних і технологічних трансформацій, які забезпечать її розвиток як багатопрофільної установи, системоутворювальної ланки інформаційної сфери суспільства.

Анатолій МАРУЩАК,

доцент Інституту захисту інформації з обмеженим доступом
Національної академії Служби безпеки України,
канд. юрид. наук

Доступ до бібліотечно-інформаційних ресурсів країни як складник системи доступу громадян до інформації: правове регулювання

Доступ до інформації в Україні в основному регламентує Закон України «Про інформацію». Доступ до окремих видів інформації різними суб'єктами регламентується законами України «Про державну таємницю», «Про телекомунікації», «Про Національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про охорону праці», «Про науково-технічну інформацію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону дитинства», «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та іншими.

Доступ до інформації у суб'єктивному розумінні – це гарантована державою можливість фізичних, юридичних осіб і держави (державних органів) вільно одержувати відомості, необхідні їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій, що не порушують права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

У об'єктивному розумінні доступ до інформації – це сукупність правових норм, які регламентують суспільні інформаційні відносини щодо одержання їх учасниками відомостей, необхідних їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій.

Об'єктом доступу може бути будь-який вид ін-

формації, у тому числі інформація з обмеженим доступом. Остання може бути об'єктом доступу при відповідності суб'єкта та підстав одержання такої інформації встановленим законодавством України вимогам або ж у разі, якщо вона є суспільно значущою, тобто є предметом громадського інтересу, і якщо право суб'єкта інформаційних відносин знати цю інформацію переважає право власника інформації з обмеженим доступом на її захист. Зазначимо також, що об'єктом доступу до (одержання) інформації можуть бути не лише відомості про діяльність органів влади та місцевого самоврядування, а будь-які відомості, у тому числі про фізичну особу (за її згоди або у виключних передбачених законом випадках), про діяльність недержавних установ та організацій тощо.

Чинним законодавством України (Закон України «Про інформацію», ст. 43) передбачено, що учасники інформаційних відносин мають право одержувати (виробляти, добувати), використовувати, поширювати та зберігати інформацію в будь-якій формі з використанням будь-яких засобів, крім випадків, передбачених законом.

Закон України «Про інформацію» (ст. 29) передбачає такі три способи забезпечення доступу до відкритої інформації, а саме шляхом:

- систематичної публікації її в офіційних друкованих виданнях (булетенях, збірниках);

- поширення її засобами масової комунікації;
- безпосереднього її надання заінтересованим громадянам, державним органам та юридичним особам.

Під правовими засобами доступу громадян до інформації розуміємо передбачені і гарантовані об'єктивним правом механізми реалізації суб'єктивного права громадян на доступ до інформації. Зважаючи на загальноправовий принцип, відповідно до якого громадянам «дозволено все, що не заборонено законом», правовими можна вважати і такі засоби, які хоча й прямо не передбачені законодавством, але не суперечать йому і існування яких впливає із «духу закону», загальних принципів права.

Правовими засобами доступу громадян до інформації, які тим чи іншим чином передбачені чинним законодавством України, є:

- інформаційний запит;
- звернення громадян;
- доступ до інформації через друковані засоби масової інформації (далі – ЗМІ);
- отримання інформації за допомогою телебачення, радіомовлення та інших аудіовізуальних ЗМІ (кіно, звукозапис, відеозапис тощо);
- отримання інформації від інформаційних агентств та інших суб'єктів інформаційної діяльності;
- доступ до інформації з бібліотечних ресурсів;
- доступ до інформації в архівах;
- доступ до інформації через інтернет;
- отримання інформації безпосередньо з публічних виступів (засідань, круглих столів тощо).

Як бачимо, одним із правомірних засобів доступу громадян до інформації є доступ до інформації з бібліотечних інформаційних ресурсів. Звернемо увагу на особливості правового регулювання даного напрямку реалізації права громадян на інформацію.

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» визначає права громадян, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування.

Громадяни України незалежно від статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних та релігійних переконань, місця проживання мають право на бібліотечне обслуговування, яке може бути у формі:

- абонементу (у тому числі міжбібліотечного (далі – МБА));
- системи читальних залів;
- дистанційного обслуговування засобами телекомунікації;

- бібліотечних пунктів;
- пересувних бібліотек.

Громадяни України, підприємства, установи та організації мають право вільного вибору бібліотек відповідно до своїх потреб. Права громадян України, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування забезпечуються створенням мережі бібліотек та різноманітністю їх видів, безкоштовністю основних бібліотечних послуг (ст. 21).

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» визначає також права користувачів бібліотеки. Доступ до документів та надання бібліотечних послуг користувачам бібліотек здійснюються з додержанням вимог щодо забезпечення охорони державної таємниці, забезпечення зберігання фондів бібліотек, а також відповідно до статутів (положень) бібліотек, правил користування бібліотеками.

Користувачі бібліотек мають право:

- безоплатно користуватися інформацією про склад бібліотечних фондів через довідково-пошуковий апарат (крім комерційних баз даних);
- безоплатно отримувати консультаційну допомогу в пошуку та виборі джерел інформації;
- безоплатно отримувати у тимчасове користування документи з фондів бібліотеки, крім документів, придбаних за кошти, одержані від господарської діяльності бібліотеки;
- одержувати документи або їх копії по міжбібліотечному абонементу;
- одержувати інформацію з інших бібліотек, користуючись каналами зв'язку;
- користуватися іншими видами послуг, у тому числі на платній основі;
- брати участь у роботі бібліотечних рад (ст. 20).

Бібліотеки обслуговують користувачів згідно з правилами користування бібліотекою, розробленими на основі типових правил, затверджених Наказом Міністерства культури і мистецтв України від 05. 05. 1999 р. № 275.

Типові правила користування бібліотеками в Україні (далі – Типові правила) визначають такі ж, як у Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», права користувачів бібліотек. Окремі їх права деталізуються, наприклад, Типові правила регламентують, що:

- користувачі мають право одержати для опрацювання поза бібліотекою одноразово не більше 5 документів терміном до 30 днів. Термін користування новими надходженнями, документами підвищеного читацького попиту, періоди-

кою може бути зменшено до 15 днів. Кількість бібліотечних документів, які видаються в читальній залі, не обмежується. Кожна бібліотека самостійно визначає види й типи документів, які видаються лише в читальній залі. Спеціальні бібліотеки можуть установлювати інші терміни з урахуванням контингенту користувачів і специфіки їхнього обслуговування;

- користувачі мають право виносити документи за межі бібліотеки, якщо вони записані у формулярі або іншому обліковому документі. Термін користування документами на прохання користувача може бути продовжений, якщо на них відсутній попит інших користувачів;
- цінні документи, довідкові видання, а також видання, одержані по МБА, видаються для користування тільки у читальній залі;
- при наданні користувачам документів, які користуються підвищеним попитом, додому бібліотекою визначається розмір коштів, що передаються користувачами як забезпечення виконання ними зобов'язань щодо повернення одержаних у бібліотеці документів. За дітей кошти вносять батьки або особи, під наглядом яких перебувають діти. Якщо одержані в бібліотеці у такий спосіб документи не повертаються користувачами в зазначений термін і дії щодо їх повернення не мають результату, то кошти зараховуються на поточний рахунок бібліотеки і використовуються на придбання чи відновлення бібліотечних документів;
- у разі відсутності в бібліотечному фонді потрібних документів користувач має право отримати їх (або копії) з інших бібліотек через МБА чи внутрісистемний книгообмін та міжнародний бібліотечний абонемент;
- особи, які тимчасово проживають у зоні обслуговування бібліотечного закладу, мають право користуватися тільки його читальними залами або одержати документи додому у порядку, зазначеному вище (під грошову заставу);
- користувачі бібліотек із вадами зору мають право на одержання документів на спеціальних носіях інформації через мережу спеціалізованих та інших загальнодоступних бібліотек;
- користувачі бібліотек дитячого та юнацького віку мають право на бібліотечне обслуговування в загальнодоступних та спеціалізованих бібліотеках;
- окремі категорії користувачів мають право на пільги, які встановлюються бібліотекою (п. 2.4–2.11).

В умовах розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій можливості доступу до інформації значно зросли, що створює умови для вільного обігу значних обсягів інформації, знань. Виникають нові суспільні відносини, які, безумовно, потребують регламентації за допомогою правових норм. Актуальною в цьому зв'язку є проблема правового регулювання інтернету з метою, поперше, нейтралізації негативних чинників загроз, зокрема розголошення державної та іншої передбаченої законом таємниці, конфіденційної інформації про особу, збільшення залежності національного інформаційного простору від зарубіжної інформаційної політики тощо, а, по-друге, належного правового забезпечення такого засобу доступу громадян до інформації, як інтернет-технології. Важливим є питання правової регламентації доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів країни з використанням новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій.

У даному контексті зазначимо, що питання доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів було предметом обговорення парламентських слухань із питань розвитку інформаційного суспільства в Україні, які відбулися 21 вересня 2005 р. Так, з метою створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів учасниками слухань рекомендовано Кабінету Міністрів України: активізувати роботи зі створення загальнодоступних національних електронних інформаційних ресурсів, зокрема науково-технічної та економічної інформації в електронній формі; розробити пропозиції щодо законодавчого врегулювання суспільних відносин, пов'язаних із захистом авторських прав стосовно творів у електронній формі, зокрема розміщених в інтернеті; створення української лінгвістичної системи та лінгвістичного порталу в інтернеті; забезпечити істотне розширення доступу населення до інформаційних ресурсів та систем надання інформаційних послуг органами державної влади та органами місцевого самоврядування із застосуванням інтернету, зокрема щодо оприлюднення проектів відповідних нормативно-правових актів, упровадження нових форм взаємодії з громадськістю з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій (стосовно опитувань, консультацій, громадських експертиз тощо); розробити типові положення про архів електронних документів, затвердити правила щодо обов'язкового зберігання цих документів; доручити Міністерству культури і туризму Укра-

їни підготувати пропозиції щодо розвитку електронних бібліотек, збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування та забезпечення розміщення інформації закладів культури України в інтернеті тощо.

В Україні триває активна нормотворча діяльність щодо удосконалення засобів доступу до інформації, зокрема щодо доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів країни. У Верховній Раді зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України» (щодо створення додаткових умов для реалізації права на інформацію та використання інформаційних комунікаційних технологій для розширення доступу до інформації, а також правового забезпечення діяльності електронних видань (електронних засобів масової інформації)) від 01. 07. 2005 р. № 7749, внесений народними депутатами Л. Сергієнком, М. Рудьковським, Л. Мордовцем, М. Садовим.

Пояснювальна записка до даного законопроекту містить такі положення. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) розширили можливості для реалізації людиною своїх прав і свобод в інформаційній сфері. Проте правове регулювання цих відносин в Україні відстає від стану розвитку ІКТ та не дозволяє повною мірою використати їхній потенціал на користь людини, суспільства і держави. Серед існуючих прогалин у законодавстві у цій сфері автори законопроекту виділили «використання ІКТ у бібліотечній справі». ІКТ можуть значною мірою покращити стан видавничої і бібліотечної справи, а з цим і доступ до знань в Україні. Чинний Закон України «Про видавничу справу» не визнає такого виду видання, як електронне. Як наслідок, в Україні відсутні державні стандарти з електронного видавництва, а електронні публікації не мають офіційного статусу. Книжкова Палата України може відігравати більшу роль для впровадження ІКТ у бібліотечній справі, що потребує, на думку авторів законопроекту, розширення її повноважень.

Проектом закону пропонувалося внести доповнення до Закону України «Про видавничу справу» щодо статусу електронних видань та повноважень Книжкової Палати України в галузі електронного видавництва і бібліотечної справи.

Звичайно, всебічна інформатизація відносин «читач – бібліотека» потребує належної правової регламентації з обов'язковим дотриманням загальних принципів правового регулювання відносин щодо доступу до інформації. Наприклад, Державна програма розвитку діяльності Націо-

нальної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1085 (далі – Програма), передбачає серед основних завдань Програми:

- запровадження нових інформаційних технологій для здійснення наукової, науково-інформаційної, культурно-просвітницької та видавничої діяльності, загальної координації та науково-методичного забезпечення з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та документознавства, міжнародного співробітництва у сферах формування, обміну та використання світових бібліотечних ресурсів;
- запровадження міжнародного бібліотечного абонементу та обміну інформацією в електронному вигляді;
- створення Українського науково-інформаційного веб-порталу із системами пошуку та архівування розміщеної в глобальних інформаційних мережах інформації про Україну, а також наукової та суспільно значущої інформації;
- формування електронного інформаційного фонду української мови, що включає енциклопедії, словники, довідники, підручники, твори української літературної класики;
- створення електронних інформаційних масивів української біографістики та розміщення їх у глобальних інформаційних мережах;
- створення системи загального доступу до інформації та знань для всіх категорій користувачів, що сприятиме наданню їм рівних можливостей у задоволенні інформаційних потреб і отриманні інформаційних послуг у сфері інформаційних комунікацій.

Аналіз заходів щодо розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки, закріплених у додатку до Програми, дає підстави стверджувати, що створення електронних інформаційних ресурсів, системи доставки документів в електронному вигляді тощо потребують відповідного нормативного регулювання. А тому, використання новітніх інформаційних технологій з метою забезпечення доступу громадян до бібліотечно-інформаційних ресурсів має відбуватися з включенням до відповідних нормативно-правових актів принципів:

- відповідності суб'єктивному праву на доступ до інформації юридичного обов'язку зобов'язаного суб'єкта;
- безоплатності доступу до відкритої інформації, що перебуває у розпорядженні держави;

- забезпечення усім учасникам інформаційних відносин рівних прав доступу до відкритої за режимом доступу інформації;
- повноти, своєчасності, регулярності і комплексності доступу до інформації;
- правдивості і достовірності інформації, до якої надається доступ;
- дотримання прав, свобод і законних інтересів інших громадян, прав та інтересів юридичних осіб приватного та публічного права;
- недопустимості доступу до інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди тощо.

Насамкінець зазначимо, що онлайнове консультування з питань доступу громадян до інформації в інтернеті надається за адресою: www.krai.org.ua.

Людмила ЧЕРЕПАНОВА,

зав. отделом микроформ
Российской государственной библиотеки

Микрофильмирование: сохранность фондов и создание страхового фонда

В мире микроформы используются с 1920 г. и до сих пор остаются вне конкуренции, когда речь идет о долговечности их хранения.

Российская государственная библиотека микрофильмирует издания с целью:

1. обеспечения сохранности наиболее ценных (книжных памятников и др.) и ветхих экземпляров с созданием страховой копии документов, которая сдается в Федеральное государственное хранилище, расположенное далеко от Москвы. В России действует Федеральная целевая программа «Культура России». По этой программе РГБ и региональные библиотеки получают финансирование.

Опыт российских библиотек, приобретенный при реализации Национальной программы обеспечения сохранности в 2000–2006 гг., показывает, что проблема обеспечения сохранности не может быть решена в короткое время по отношению ко всем документам, находящимся в фондах библиотек. Однако, целенаправленные, системные меры сохранности, применяемые к приоритетным группам документов, дают свой результат даже при скромном финансировании;

2. более полного удовлетворения спроса читателей и абонентов на актуальные, активно используемые издания;

3. доукомплектования фондов;
4. замены изданий компактными формами носителей информации для минимизации объемов отдельных фондов библиотеки.

Первоочередными задачами в РГБ на сегодняшний день являются перевод на микроносители газет, диссертаций, рукописей и других уникальных изданий.

Как перспектива на будущее можно говорить о переводе на микроформы законсервированных каталогов и картотек. Однако из-за отсутствия мощностей микрофильмирующего оборудования приходится выбирать приоритеты в микрофильмировании изданий.

Первоисточниками для изготовления микроформ являются документы на бумажном носителе, хранящиеся, прежде всего, в фондах Библиотеки. Однако при создании микрофильма, особенно, если это газетный материал, часто требуется восполнение лагун в номерах. В этом случае ведется поиск недостающего материала по стране. Мы стараемся создать микрофильм, который будет, в отличие от оригинала, максимально полным по наличию номеров, страниц. Это очень трудоемкая, кропотливая работа, и выполняют ее наши хранители.

Микрокопирование производится на рулонные микрофильмы шириной 35 мм (MP) и стандарт-

ные микрофиши размером 105 x 148 мм (МФ) в черно-белом (негативном и позитивном) исполнении. Выбор оптимального микроносителя определяется форматом оригинала и наличия в нем цветных или черно-белых иллюстраций. Газеты, как правило, микрофильмируются на рулонный микрофильм. Это мировая практика.

Фонды микроформ являются универсальными по содержанию, хронологическому охвату, видам и языкам изданий, принадлежности к отечественным и иностранным изданиям, включают копии книг, журналов, продолжающихся изданий, газет, нотных изданий, диссертаций, нормативных производственно-практических изданий и других документов, хранящихся в фондах РГБ, а также микроформы изданий, включаемых в фонды Библиотеки на правах оригиналов.

Фонды на микроформах состоят из основных (действующих), архивных и страховых (запасных) фондов РГБ, формируются по признаку носителя информации на основе дифференцированного подхода к изготовлению, хранению и использованию микрокопий разных поколений. Микроформы архивного фонда не выдаются пользователям, но в необходимых случаях с них может быть изготовлено нужное количество рабочих копий для основного фонда. Микроформы страхового фонда используются исключительно в чрезвычайных ситуациях по согласованию с вышестоящими органами. Фонд является запасным и предназначен для восстановления архивных копий.

Главным отделом, координирующим деятельность всех отделов РГБ в области микрофильмирования изданий, ответственным за формирование собрания изданий на микроформах и хранение мастер-копий (негативов первого поколения) является отдел микроформ.

В Библиотеке уже многие десятилетия в обслуживании читателей, абонентов, партнеров по книгообмену применяются микроформы. Дифференцированное использование микроформ в Библиотеке дает возможность максимально обеспечивать читателей необходимой литературой, сократить до минимума количество отказов по причине «занято», удовлетворяя их многочисленные запросы.

При обслуживании читателей Библиотека изготавливает рабочие копии микроформ. Для микрофильмов это обычно позитивная копия, для микрофиш – диазокопия или позитив.

Читальный зал микроформ, расположенный на антресолях третьего читального зала, имеет 26 читальных аппаратов. 11 читальных аппаратов мар-

ки «Indus» американского производства предназначены для чтения книг, три аппарата с поворотной линзой и большим экраном, той же фирмы, предназначены для чтения газет и два аппарата фирмы «Kanon» – для чтения микрофиш. Остальные аппараты «Микрофот-4» производства московского завода «Кинап» планируется постепенно заменить на новые, более современные и удобные в обслуживании.

В 2005 г. были закуплены два новых аппарата «Gedeon-1000», специально предназначенные для чтения микрофильмов газет и установлены в специализированных отделах газет и русского зарубежья. На аппарате высвечивается целая страница газеты, что очень удобно для чтения, имеется автоматическая перематка пленки, возможность увеличения отдельного фрагмента страницы.

Читальный зал микроформ обслуживает читателей микроформами изданий из отдела хранения основных фондов, частично микрофильмами газет и микрофишами диссертаций (кандидатских с 1977 г. и докторских с 1979 по 1989 гг.). Одним из актуальных и наиболее спрашиваемых фондов микроформ является фонд диссертаций. Библиотека получила его в дар. Спрос на микроформы диссертаций ежегодно возрастает, однако мог быть и больше при наличии хорошего справочного аппарата. У нас есть только алфавитный каталог микроформ диссертаций с большими пробелами. Сотрудники отдела постоянно работают над созданием полноценного каталога, но это трудоемкий и длительный процесс. За несколько лет из общего массива микроформ диссертаций были отобраны непрофильные для Библиотеки медицинские диссертации объемом около 47 тыс. названий общим количеством более 128 тыс. единиц микрофиш, которые переданы в обменно-резервный фонд и будут предлагаться другим библиотекам.

Для удобства поиска микроформ в электронном каталоге РГБ в зале установлен персональный компьютер.

Специализированные отделы-фондодержатели – нотных изданий и звукозаписей (МЗ), редких книг (МК), рукописей (ОР), литературы по библиотковедению и библиографии (ОБЛ), военной литературы (ОВ), газет (ОГ), официальных и нормативных изданий (ОФН), русского зарубежья (ОРЗ), справочно-библиографического обслуживания (СБО), Центр восточной литературы (ЦВЛ) – обслуживают читателей микроформами в своих читальных залах.

Сочетание централизованного (фонды ОМФ) и децентрализованного хранения (фонды специализированных отделов) микроформ максимально способствует их доступности и сохранности.

Хранятся микроформы в специальных хранилищах. Микроформы 1-го поколения хранятся в помещении, где температура воздуха должна быть около +15 °С, а ОВ – 50+5 %. Для рабочих копий режим хранения – до +20 °С, ОВ – 50+5%. Желательно, чтобы микрофильмы были упакованы в бескислотные коробки, а микрофиши – в бумажные конверты (каждая микрофиша прокладывается бумагой).

Рабочие копии микроформ из основного фонда выдаются в Центр МБА и доставки документов (ЦАДД), который обслуживает внешних пользователей, обратившихся к ним по почте, телефону, телефаксу, по электронным каналам связи или непосредственно. Абоненты получают микроформы во временное пользование, а также, за отдельную плату, в постоянное пользование. Микроформы сканируются и абонентам высылаются документы в электронной форме.

Выполняются заказы наших международных партнеров по книгообмену путем изготовления микроформ или копий с уже имеющихся микроформ.

В Библиотеке создана система каталогов и картотек, взаимодополняющих друг друга, многоаспектно раскрывающих библиотечный фонд. Издания на микроформах отражаются в общей системе каталогов Библиотеки – карточных и электронном, а также в алфавитном каталоге ОМФ (при читальном зале микроформ), в каталогах специализированных отделов МК, ОР, ОВ, ОГ, МЗ, ОВЛ, ОРЗ, ЦВЛ, ОФН, ОБЛ.

Сведения о наличии в Библиотеке страховых микрофильмов дополнительно отражаются в Российском Регистре страховых микроформ по адресу www.libf.ru/win/conservation. Каждая библиотека, изготавливающая страховую копию, предоставляет сведения в этот Регистр для того, чтобы библиотеки не дублировали свою деятельность.

Отдел полиграфии (ОП) – бюро обслуживания при нем, изготавливает с микроформ ксеро- и микрокопии по заказам читателей Библиотеки.

Отдел сканирования (ОСК) изготавливает с микроформ электронные копии по заказам чита-

телей и удаленным пользователям. К сожалению, Библиотека имеет только два сканера с микроформ – Kodak-2400 и Minolta-7000, что не позволяет широко внедрять эту услугу для читателей.

В настоящее время в Библиотеке отмечается комплексный подход к обслуживанию потребителей информации: сочетание традиционного и нового, основанного на современных технологиях, предоставление услуг в автоматизированном режиме, используя новейшее оборудование – персональные компьютеры с программным обеспечением АLEPH (500), в залах Библиотеки и через интернет доступен электронный каталог РГБ, где отражены и микроформы.

В настоящее время РГБ приступает к освоению гибридных технологий – изготовление электронных копий с микроформ и наоборот, производство микрофильмов с электронных копий (computer output microfilm-COM). Первый этап уже освоен. Планируется закупка СОМ-системы, но только после того, когда такие копии будут признаны страховыми. Сейчас Библиотекой проводится испытание системы на базе сторонних организаций.

В будущем году Библиотека планирует шире использовать возможности сканирования, т. е. будет изготавливаться негатив 1-го поколения, а с книги – электронная рабочая копия для читателя.

Существует мнение, что бурное развитие автоматизированных технологий вытеснит микрофильмирование. На самом деле у микроформ имеется свое место в общей системе библиотечного мира. Благодаря своей долговечности (по некоторым данным уже изготавливаются пленки, срок хранения которых достигает 500 лет), они предназначены, прежде всего, для сохранности фондов и длительного хранения информации. Безусловно, документы в электронной форме более удобны для обслуживания, и в этом их преимущество.

Все национальные библиотеки Европы, библиотеки США продолжают программы по микрокопированию редких книг, рукописей, периодики и библиотечных каталогов. Наша Библиотека ежегодно участвует в Национальной программе сохранения библиотечных фондов Российской Федерации по созданию страхового фонда документов библиотек.

Оксана СУПРОНІЮК,

ст. наук. співробітник відділу зарубіжної україніки НБУВ,
канд. філол. наук

Нове видання зарубіжної україніки

(Українці Латвії (люди згадують, документи свідчать). – Рига, 2006. – 260 с.)

У серпні 2006 р., під час проведення чергового світового форуму українців, відділ зарубіжної україніки НБУВ вже вкотре став осередком обговорення наболілих проблем, обміну інформацією та новими виданнями, які висвітлюють актуальні питання життя та діяльності української діаспори.

Серед презентованих на форумі нових видань привертає увагу ґрунтовний том «Українці Латвії (люди згадують, документи свідчать)», виданий коштом Співки українців Латвії та за сприяння Секретаріату міністра з особливих доручень у справах громадської інтеграції. Він містить матеріали, які висвітлюють життя українців Латвії майже за сто років, від початку виникнення української діаспори на її території. Дві третини обсягу становлять оригінальні матеріали, третину – передруки з газет, журналів, книг та документи, на які посилаються статті збірника. Вони відтворюють життя і проблеми української діаспори Латвії у всіх їхніх складних проявах. Бібліографія, зібрана у цій книзі, акумулює значну інформацію з даної проблематики.

Автори книги – вчені, працівники освіти, культури, журналісти, підприємці, активісти громадських організацій, депутати Сейму Латвії, Ризької Думи – люди різних національностей, різних поглядів на суперечливі події сьогодення.

Матеріали структуровані за темами: історія, культура, освіта, економіка, соціальний захист, соціологія, правозахисна діяльність, побудова громадянського суспільства, українські засоби масової інформації, зарубіжні зв'язки, літературні портрети. Особлива увага приділена питанням національної політики Латвійської республіки.

Історичний відділ зосереджений переважно на

періоді від початку перебудови в СРСР до сьогодні. Подано детальний опис усіх українських організацій, які існували на території Латвії, і окреслено основні напрями їхньої діяльності. Описані українські громадські організації, які виникли в Латвії після проголошення її незалежності. Подані їхні уставні завдання, склад керівництва, основні заходи, проведені за час їх існування. В розділі «Освіта» аналізується розвиток української національної освіти в Латвії, починаючи від недільних шкіл до професійної та вищої освіти. Розділ «Культура» містить аналіз основних культурно-просвітніх заходів: святкування ювілейних дат видатних діячів української культури, виставкової роботи, фестивалів мистецтв і концертів колективів з України, святкових заходів посольства до Дня незалежності України. Наголошується вирішальна роль українських організацій у підготовці та проведенні традиційного народного фестивалю «Слов'янський вінок», який єднає всі слов'янські національні осередки Латвії.

Розділ «Економіка. Соціальний захист. Соціологія» зафіксував участь українських організацій у налагодженні економічних зв'язків між Латвією і Україною, створення і діяльність Українського культурно-економічного центру (УКЕЦ), діяльність щодо прискорення відкриття посольства України в Латвії, про підтримку зв'язків між бізнесменами обох країн, спроби організувати своїми силами соціальну допомогу співвітчизникам, про роботу організації соціального захисту для українців, котрі потребують допомоги. Приводяться результати соціологічних досліджень серед українців і перспективи їх використання для формування стратегії розвитку української діаспори і вироблення підходів

щодо взаємодії з держструктурами Латвії і України.

У розділі «Правозахисна діяльність» «Побудова громадянського суспільства» під різними кутами зору описується діяльність із вирішення великої кількості гуманітарних проблем, що виникли після розпаду СРСР. Наприклад, законодавче введення юридично неправомірного статусу «негромадянин Латвії», що викликало обмеження прав і свобод для переважної більшості українців, візові обмеження для «негромадян» з боку України, утиск Латвією прав політрепресованих осіб, реформа освіти, яка проводиться для шкіл нацменшин. Опубліковані документи міжнародних правозахисних організацій, що фіксують стан вирішення цих питань у Латвії та дії активістів української діаспори для їх розв'язання, включно зі зверненнями в міжнародні органи та державні структури Латвії і України.

У розділі «Українські засоби масової інформації» показано становлення інформаційного простору української діаспори в Латвії, який починався від інформаційних листків, радіопрोगрами, періодичної газети до інтернет-сайту і тепер – книги. «Зарубіжні зв'язки» розповідають

про контакти українців Латвії зі своїми співвітчизниками і організаціями українців в інших країнах, про участь у міжнародних форумах, семінарах, присвячених актуальним питанням розвитку національних діаспор, про організацію і проведення їх спільних заходів.

Розділ «Портрети» подає статті про активістів українського руху в Латвії. Додаються довідки про авторів збірника.

Більшість статей даного видання є свідомо дискусійними. Серед іншого вони містять думку про кризу інтеграції українців у латвійське суспільство, про загрозу асиміляції, про відсутність в Україні концепції щодо роботи з діаспорою.

Таким чином, дана книга презентує широку панораму життя українців у Латвії. На її сторінках знайшли відображення пошуки місця української діаспори в латвійському суспільстві та шляхів її інтеграції в нього, представлено конкретні практичні рішення багатьох проблемних питань. Безсумнівно, маємо нове інформативне видання, яке буде корисне бібліографам, історикам, політологам, культурологам, мистецтвознавцям та всім, хто цікавиться життям закордонних українців.

Оксана КЛИМЕНКО,

наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук

Навчальна книга XVIII – початку XX ст. у дослідженнях бібліографів

(Підручники і навчальні посібники з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (1748–1917 рр.) для початкових та середніх навчальних закладів: Каталог / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К.: Атіка, 2005. – 384 с.)

Процес культурного, духовного відродження в Україні, що розгорнувся зі здобуттям незалежності, вимагає об'єктивного відтворення історії української духовності, одну зі складових частин якої становить сучасна філософська та педагогічна думка. Дослідження та аналіз усіх чинників духовної культури повинні відбуватися, насамперед, з урахуванням національної культурної традиції, яку слід розглядати у контексті світової, передусім європей-

ської історії. Такий підхід стосовно духовного розвитку в Україні, на наше переконання, сприятиме подоланню однобічної схеми, яка досить довгий час панувала в нашій науці.

Завдяки переосмисленню та логічній реконструкції історії української духовності стало можливим повернення до актуального культурного процесу творчості видатних українських діячів минулого: істориків, лінгвістів, педагогів, філософів, духовенства, письменників, поетів,

політичних діячів, імена яких десятиріччями замовчувалися або дискредитувалися в Україні. Багато хто з них уже давно набув світового авторитету, але на Батьківщині вони довгий час залишалися незнаними, а їхні праці зберігалися у спецсховищах і були недоступними для пересічного читача.

Книжкові колекції Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського – невід’ємна частина книжкових скарбів нашої держави. Вивчення бібліотечної колекції, окрім книгознавчих проблем, сприяє глибшому висвітленню історії і культури України. Аналіз репертуару книжкової колекції демонструє читацькі запити та ступінь освіченості населення. Записи на зібраних виданнях є джерелом вивчення шляхів поширення книг і різноплановості читацької аудиторії, відтворення складу бібліотек, їхнього впливу на розвиток суспільства. Важливу роль у вирішенні кола даних проблем покликаний відіграти представлений до розгляду каталог, так як каталогізація – один з основних способів обліку і вивчення накопичених зібрань.

Потреба у каталозі, який би всебічно розкривав фонд навчальної книги попередніх століть Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського – головного сховища педагогічної літератури нашої держави – назріла давно. Представлений каталог становить значний книгознавчий та історико-культурний інтерес, адже він покликаний нарешті заповнити прогалину у фаховій літературі стосовно накопичених зібрань дореволюційної навчальної літератури. Особливо актуальним є його видання тепер, коли масштабно розгорнулися дослідження з історії педагогіки та освіти України. Історія вітчизняного підручникотворення, гадаємо, унікальна, адже вона ввібрала кращі культурні та наукові надбання людства. На становлення українського підручникотворчого процесу в усі часи впливав високий рівень педагогічної думки, а культурно-просвітня діяльність слугувала взірцем для будительської праці серед українців, що, власне, і відобразилося на формуванні світогляду, розвитку освіти рідною мовою і зацікавленні історичним минулим рідного народу.

Посібник «Підручники і навчальні посібники (1748–1917 рр.) з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського для початкових та середніх навчаль-

них закладів: Каталог» – фундаментальне комплексне дослідження, значення якого для сучасної вітчизняної науки важко переоцінити. Він включає весь багатющий матеріал з історії культури, історії та методики педагогіки, школознавства та освіти України за означений період. Це ґрунтовна джерельна база, яка кумулює в собі кращі зразки національної та світової думки. Вперше вводяться в науковий обіг маловідомі і практично не досліджувані до сьогодні пласти навчальної літератури. Вітчизняні навчальні книги XVIII – початку XX ст. мали значний вплив на поширення та рівень освіти народу; ввібрали характерні особливості та відмінні риси регіонів, у яких вони побачили світ; стали основою для подальшого розвитку підручникотворчого процесу; відобразили становлення та формування української друкованої традиції. Значній активізації комплексних досліджень навчальної літератури XVIII – початку XX ст. як окремого явища книжкової культури сприятиме даний каталог, який включає максимально повний бібліографічний опис усіх наявних у багатющому фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського означених видань. Адже саме цей тип літератури посідає особливе місце в системі історичних джерел, відображає і акумулює цілий пласт духовного розвитку нової української нації. Зокрема, слід відзначити виключно великий вплив писемної культури України XVII–XVIII ст. на соціально-етнічні процеси становлення національної свідомості українського народу. Глибоке історичне коріння має вітчизняна навчальна книга, якою користувалися в нас з давніх-давен. На кращих зразках фольклору і народної творчості вчилися грамоті діти у XVIII ст. і до сьогодні. Каталог репрезентує найбільш давню частину збірки Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського – підручники і посібники 1748–1917 рр. і включає описи 1173 примірників даного періоду (хоча у статті «Від укладачів» зазначено, що «зосереджено відомості про 1174 назви»).

Завдяки даному каталогу можна відстежити історію побутування і використання навчальної літератури. Матеріал представленого каталогу стане базою для вивчення історії школи, джерелом збагачення відомостей із питань тогочасної освіти, дасть уявлення про навчальні заклади різних рівнів: для вищої школи (№ 1, 27, 140); середньої (№ 21, 118, 193); сільської (№ 34,

382); недільної (№ 247, 311); початкової (№ 13, 17, 194); гімназій (№ 22, 165, 249) тощо.

Позитивно, що, окрім бібліотечного шифру зберігання у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, укладачі вмістили посилання на всі наступні перевидання, що дасть змогу простежити зміни у змісті, структурі і художньо-поліграфічному оформленні видань.

У колекції наявні видання друкарень, які діяли упродовж XVIII – початку XX ст. на теренах України, Росії, Польщі, Угорщини. Деякі з друкарських осередків (Будим, Вятка, Казань) представлені здебільшого епізодично, хоча іноді і досить цікавими виданнями. Гадаємо, що таке співвідношення склалося зовсім не випадково – воно об'єктивно відображає географію культурних та освітніх зв'язків України.

Упорядники вважали за доцільне включити до каталогу описи підручників для вищої школи, що істотно доповнює уявлення про стан тогочасної освіти. Переважна більшість колекції – це власне підручники для різних типів шкіл, але разом з тим – це посібники для самостійного навчання (№ 126); збірники задач (№ 130); книги для читання (№ 20); хрестоматії (№ 16) з усіх напрямів знань (історія, географія, філософія, геометрія тощо). Неабиякий інтерес становлять авторські підручники для початкового навчання грамоті Т. Лубенця, О. Духновича, Б. Грінченка, К. Ушинського, П. Куліша та інших видатних педагогів і культурно-освітніх діячів минулого.

Значним досягненням колективу укладачів каталогу є розгалужений науково-допоміжний апарат видання, який допоможе проводити багатоцільовий пошук. Ґрунтовно продумана і оптимально складена струнка система покажчиків дає змогу у найзручнішій формі миттєво виявити персоналії (авторів та укладачів навчальної літератури); віднайти необхідні видання з окремої тематики чи галузі знань; відтворити книготорговельну мережу та рівень книгорозповсюдження; дасть уявлення про систему бібліотек тих років, географію видавництва та друкарень, видавничий репертуар навчальної літератури і пропозиції книжкового ринку загалом.

Важливу роль у багатогранному розвитку вітчизняного підручникотворчого процесу відіграли видатні діячі науки, культури і освіти минулого, а їхня самовіддана просвітницька праця сприяла впровадженню української мови в усі сфери суспільного життя. «Іменний покажчик»

презентує плеяду визначних особистостей, які протягом віків відстоювали право на власну освіту і культуру, надихаючи народ на боротьбу за національну незалежність.

Особливу цінність і унікальність колекційному фонду навчальної книги надають різноманітні за змістом записи власників на деяких примірниках, що дасть можливість висвітлити окремі моменти в історії книжкової культури краю та регіональної палеографії. Значно полегшить роботу дослідникам вітчизняної історії бібліотечної справи «Покажчик екслібрисів, присвят, епіграфів, іменних, дарчих написів та інших поміток», укладений завдяки перегляду *de visu* кожного підручника чи посібника, у процесі визначення походження колекцій та зібрань, які раніше знаходилися у приватній власності. Вивчення зазначених у «Покажчику печаток (штампів) бібліотек, приватних осіб, інших установ» визначити коло колекціонерів тих чи інших видань, а також дозволить до певної міри реконструювати репертуар видань, які знаходилися у цих зібраннях, а також встановити шляхи формування колекції ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Особливо цікавими є окремі примірники, які зберегли екслібриси своїх власників. Тобто, навчальна книга з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського представляє інтерес для фахівців спеціальної історичної дисципліни – сфрагістики і створює базу для різних книгознавчих і культурологічних досліджень.

Загалом, вивчення презентованого фонду, без сумніву, сприятиме більш повному висвітленню історії книгодрукування, книжкового репертуару, розкриттю читацьких запитів, читацького контингенту та книжкової міграції.

Ілюстрування навчальної книги – це окрема, але малорозвинена галузь історії вітчизняного мистецтва, котра відображає як національні традиції, так і індивідуальне світосприйняття художника, а також взаємопроникнення культур різних країн. У дослідженні оформлення, художнього стилю важливе значення має мистецтвознавчий аспект. Попримірникове вивчення сконцентрованих у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського підручників сприятиме розгортанню узагальнювальних досліджень художнього оформлення українських навчальних видань XVIII – початку XX ст. Розміри ілюстрацій, розміщення їх на сторінці, співвідношення з полем пов'язані

зі змістом самого тексту, котрий має визначений завершений зміст і несе визначену інформаційну функцію. Адже основне завдання різнопланових ілюстрацій у цьому типі літератури – унаочнити, полегшити сприйняття стисло викладеного навчального матеріалу. Вивчення окремих видань дасть змогу мистецтвознавцям, історикам книги виявити традиції оформлення навчальної літератури, характерні особливості та відмінні риси видань усіх регіонів України, становлення різних напрямів поліграфічного виконання та можливостей втілення авторського задуму, що реалізовувалось через залучення різноманітних допоміжних ілюстраційних матеріалів у навчальний процес.

Детальний виклад змісту представленої у каталозі навчальної книги дає уявлення про трансформаційні процеси цього виду літератури і які найбільше активізувалися у XVIII ст., коли ускладнилася і удосконалилася архітектоніка книги, яка включала вже передмови, післямови, зміст, посвяти, різні покажчики, списки опечаток, додатки з малюнків, таблиць, карт. Підручники кінця XIX ст. вміщували перелік книг окремого видавництва (№ 123, 150, 156, 174); бібліографію педагогічної літератури (№ 184, 257, 324); перелік книг для учнів (№ 230, 294) та інші списки літератури (№ 258, 423).

Час змінив методологічні підходи до подачі матеріалу у підручнику, модифікував його структурні елементи, тому сформувалися нові види видань та класифікаційні вимоги до них. Цей каталог ілюструє еволюцію навчальної книги, яка упродовж століть трансформувалась у сучасну систему різновидових видань, що на сьогодні становить комплекс літератури для дворівневої читацької аудиторії: для учня (як для шкільного, так і для самостійного навчання) та для педагога (методичні посібники, плани уроків тощо). Кардинальні зміни, які відбуваються в освіті сьогодні, своєю варіативністю, багатоконпонентністю покликана забезпечити багатоманітна навчальна книга, яка ввібрала в себе витоки, традиції, звичаєвість та мудрість українського народу і протягом усього періоду свого існування слугувала формуванню його менталітету і окремішності української нації.

На нашу думку, каталог, виданий у твердій обкладинці, на якісному папері, мало б значно привабливіший вигляд, якби було ілюстроване титульними аркушами підручників XVIII – початку XX ст., сторінками зі зразками печаток, екслібрисів, влас-

ницьких записів тощо, оригінальними малюнками чи іншими матеріалами в описаних підручниках, вміщених хоча б на кольоровій вклейці.

Важаємо за доцільне порадити авторам книги представлені у каталозі книги перевести у електронну форму, щоб наявні видання краще збереглися для нащадків у первозданному вигляді і їх можна було замовляти через інтернет, користуватись електронною доставкою документів. Варто саме на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського слід створити банк даних навчальної книги державного рівня, який включатиме фонд страхових копій на CD чи дискетах підручників XVIII – початку XX ст., укомплектувати його дублетами – оригіналами видань, які у кількох примірниках зберігаються у непрофільних бібліотечних, музейних, архівних закладах.

На нашу думку, у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського як національного депозитарію психолого-педагогічної літератури максимально повно зосередити профільні видання, що значно полегшить роботу дослідникам усіх напрямів. Цей каталог демонструє і популяризує основний склад навчальної книги XVIII – початку XX ст. Бібліотеки, дає змогу ознайомитися з невичерпним джерелом знань кількасотлітнього підручкотворчого процесу України, який в умовах бездержавності народу невпинно прогресував.

Маємо надію, що найближчим часом колектив ДНПБУ проведе локальні комплексні дослідження у царині формування навчальної книги типу «Література з української мови ... ст.», «Література з історії ... ст.» із залученням фондів інших провідних книгозбірень держави, що сприятиме глибшому, всебічному вивченню друкованої спадщини минулого, як бази для гуманітаризації навчально-виховного процесу в умовах трансформації українського суспільства у світовий інформаційний простір.

Сподіваємось, що зібраний у каталозі матеріал приверне увагу істориків, літературознавців, мистецтвознавців, книгознавців, бібліотекознавців, бібліографознавців, усіх, хто цікавиться вітчизняною історією книги та освіти, і спеціалістів інших галузей знань та сприятиме справі зберігання духовних скарбів нашого народу. Це видання є значним досягненням вітчизняних науковців і тому без перебільшення його можна назвати епохальною подією у сучасній українській бібліографії.

Маємо надію, що неминуща привабливість до комплексу ідей, пов'язаних із просвітительством народу, що сприяло духовному розвитку освітньої справи, і надалі укладатиме міцний фундамент скарбниці знань і досвіду українства, утвердженню національної ідеї, формуванню могутньої держави Україна.

Представлений у каталозі фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського увесь масив навчальної літератури, яка побачила світ на теренах України та поза її межами з 1748 по 1917 рр. і в усі часи була джерелом духовного та морально-культурного розвитку українства, дає підстави з

упевненістю і оптимізмом дивитися у майбутнє національного підручникотворення, сприймати XXI ст. як якісно нову сходинку у продукуванні ідей та формуванні інформаційного базису для освіти, завдяки якому прийдешні покоління будуть гідно представлені у глобалізованому світі.

Зважаючи на всі вищевикладені положення, вважаємо, що посібник «Підручники і навчальні посібники у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (1748–1917) для початкових та середніх навчальних закладів: Каталог» сприятиме ґрунтовному відтворенню та багатоплановому вивченню вітчизняної історії освіти та культури загалом.

Микола ВАСИЛЬЧЕНКО,

доцент кафедри книгознавства та фондознавства
Харківської державної академії культури

Посібники, посібники...

Позитивним явищем сучасного книговидання є те, що, крім значної кількості фахових публікацій із питань організації загального та кадрового діловодства, виходять підручники та посібники. Вони є важливим підґрунтям для вивчення цих дисциплін у навчальних закладах та наочним матеріалом для практичних працівників відповідно до вимог сьогодення.

Звернемо увагу на два навчальні посібники, які вийшли з друку в 2006 р.. Це: **Данюк В. М., Кулаковська Л. П.** Кадрове діловодство: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2006. – 240 с.; та **Комова М. В.** Діловодство / Національний університет «Львівська політехніка», Інститут гуманітарних і соціальних наук. – Львів: Тріада плюс, 2006. – 220 с.

Обидва мають грифи Міністерства освіти і науки України. Першому гриф надано в листопаді 2005 р. (лист №14/18.2-2600 від 21. 11. 2005), другому в травні 2005 р. (лист №14/18.2-1124 від 18. 05. 2005).

Розглянемо перший з названих посібників.

Беззаперечно, що такого роду видання повинно відповідати новітнім нормативно-правовим документам держави.

Позитивною стороною навчального посібника є те, що, як зазначають автори, структура і зміст відповідають програмі з дисципліни «Кадрове діловодство» чинного Галузевого стандарту вищої освіти «Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму 0501 – «Економіка і підприємство» за спеціальністю 6.050100 «Управління персоналом і економіка праці».

Включені в навчальний посібник такі важливі розділи, як «Організація сучасного діловодства», «Виготовлення документів за допомогою персонального комп'ютера», «Атестація працівників апарату управління».

Але в ньому зафіксовано і такий матеріал, який вимагає відповідного корегування.

Звернемо увагу на частину з нього.

Передмова посібника оптимістично починається словами «відоме гасло перших п'ятирічок розбудови СРСР «Кадри вирішують усе» і тепер залишається актуальним».

Автори посібника забули продовжити, що пізніше було висунуте інше, більш ємне гасло – «Кадри, що оволоділи технікою, вирішують усе».

Якщо ж спроектувати це на сьогодні, то можна

підкреслити, що і технікою, технологією або методикою документаційного забезпечення управління, діловодством або справочинством. Тим паче, що автори акцентували увагу далі в передмові, що «кадри дійсно вирішують якщо не все, то багато, і забувати про це не варто».

Дійсно, забувати про це не варто, а особливо важливо, щоб посібники і підручники відповідали сучасним реаліям, вимогам нових стандартів та інших нормативно-правових документів. Та і в рецензованому посібнику зазначено, що його метою є сприяння студентам у засвоєнні знань та формування практичних навичок із ведення загального і кадрового діловодства відповідно до чинних стандартів і правил (підкреслено мною. – М. В.).

У навчальний посібник включений параграф 1.1 «Діловодство: поняття й історія», але в ньому чомусь немає матеріалу про діловодство в Україні, а це цікавий і пізнавальний матеріал, особливо для студентів. Один із прикладів: при гетьмані в Запорізькій Січі була створена Генеральна військова канцелярія, в штаті якої були писарі, підписарі, копіисти, товмачі (перекладачі), повитчики. Був і спеціальний навчальний заклад – канцелярський курінь – для підготовки військових канцеляристів в Батурині та Глухові. У ньому вивчали іноземні мови, юриспруденцію, фінансово-економічні науки, військову справу, а також музику, співи і спорт (див.: Вялова Ю. Украинское делопроизводство: период становления // Секретарь-референт. – 2004. – № 6 (19). – С. 80–93).

У цьому випадку більш виграшним є матеріал навчального посібника М. В. Комової, де викладені етапи розвитку українського діловодства.

У посібнику В. М. Данюк і Л. П. Кулаковської важливо б було підкреслити, що порядок роботи з документами в організаціях, закладах та підприємствах із різними формами власності регламентується Законом України „Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» від 13 грудня 2001 р. та «Порядком утворення та діяльності експертних комісій з визначенням цінності документів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 1739.

Основним нормативним документом, який регламентує роботу з документами від моменту їх створення і до передачі в архів, є «Примірна інструкція з діловодства у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, затверджена постановою Ка-

бінету Міністрів України від 17 жовтня 1997 р. № 1153, та внесеними змінами до неї від 28 липня 2003 р. № 1173 і 24 вересня 2005 р. № 981.

Зовсім не зрозуміло, чому в навчальному посібнику робляться посилання на ДСТУ 2732–94, а не на його заміну 28 травня 2004 р. наказом Держспоживстандарту України № 94, прийнятий і наданий чинності ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять», а введений в дію 1 липня 2005 р.

Підкреслимо, що навчальне видання В. М. Данюк і Л. П. Кулаковської здано на складання 15 листопада 2005 р., а підписано до друку 05 грудня 2005 р.

Викликає здивування, що автори посилаються на ГОСТ 6.38–90 (на с. 12 він названий ДСТУ 6.38–90, а такого в Україні взагалі не було), який скасований в Україні наказом Держспоживстандарту України від 7 квітня 2003 р. № 55 у зв'язку із затвердженням та наданням чинності ДСТУ 4163–2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів».

Звідси і починається невідповідність тексту вимогам сучасних нормативно-правових документів. У новому стандарті зазначено, що бланки документів повинні мати такі береги, мм: 30 – лівий, 10 – правий, верхній та нижній – 20, а в тексті посібника, мм: лівий – 20, правий – 8, верхній – 10, нижній – 8.

У новому стандарті реквізитів документів 32, а в скасованому – 31 (С. 13–18).

Слід зазначити, що ДСТУ 4163–2003 широко рекламувався в спеціальній періодиці. Наприклад, вийшов ряд статей канд. істор. наук, ст. наук. співробітника відділу документознавства Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства О. Загорецької в «Справочнику кадровика» (№ 2–7, 2004 р.) та інші.

Крім цього, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД) підготував «Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4163–2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» (К., 2004, с. 61), що роз'яснюють і конкретизують порядок застосування та впровадження ДСТУ 4163–2003.

Методичні рекомендації узгоджено з положеннями Державної системи стандартизації, державними стандартами на уніфіковані системи доку-

ментації, правилами із стандартизації, нормативно-правовими актами і методичними документами з діловодства та архівної справи.

Звернемо увагу ще на деякі неточності. У навчальному посібнику інколи зустрічається неузгодженість тексту і наведених зразків. Так, на с. 74 читаємо: «Прізвище друкують прописними літерами, ім'я й по батькові – звичайним шрифтом», а в зразках (с. 76–86) – прізвище, ім'я і по батькові – надруковано звичайним шрифтом.

У зразку «Номенклатура справ на 2006 рік» (с. 63) у четвертій графі надруковано «Термін зберігання», а необхідно зазначити «Термін зберігання та стаття за переліком». Мається на увазі «Перелік типових документів, що утворюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням термінів зберігання документів», затверджений наказом Головного архівного управління при Кабінеті міністрів України 31 березня 1997 р. № 11а, який є основним нормативним документом при визначенні термінів зберігання документів та їх відбору для включення до складу Національного архівного фонду України або для знищення документів.

У додатку 1 «Колективний договір» (с. 208) також допущено невідповідність стандарту. Надруковано:

Від імені трудового колективу	
Уповноважений представник	Лисюк А. Д.
Від імені Власника	
Директор ПП «Подік»	Подік А. О.
Необхідно:	А. Д. Лисюк А. О. Подік

У розділі 5 «Облікові документи» (с. 114) надруковано: «10.02.04 р. – 09.02.05 р.», «12.09.05», «04.10.05 р.», «10.09.05 р.», «10.03.98 р.». Необхідно: «10.02.2004 – 09.02.2005», «12.09.2005», «04.10.2005», «10.09.2005».

Подібна невідповідність вимогам сучасним нормативно-правовим документам зустрічається і в інших місцях навчального посібника.

Складається таке враження, що і поважні рецензенти О. Грішнова, д-р екон. наук, професор ка-

федри теоретичної та прикладної економіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, та Л. Щербак, заступник начальника Управління політики зайнятості та трудової міграції, начальник відділу професійного розвитку трудового потенціалу та альтернативної служби Міністерства праці та соціальної політики України, ні працівники Міністерства освіти і науки України, що надавали гриф (лист №14/18.2-2600 від 21 листопада 2005 р.) неуважно аналізували рукопис навчального посібника.

Інакше як можна пояснити ту річ, що замінений ДСТУ 2732–94 та скасований в Україні ГОСТ 6.38–90 лягли в основу написання навчального посібника для студентів вищих навчальних закладів.

Навчальний посібник М. В. Комової «Діловодство» (Львів, 2006) написаний більш ґрунтовно, але і в ньому зустрічаються деякі неточності чи пропуски. Так, інформація в деякій мірі запозичена із ДСТУ 2732–94, який втратив чинність в зв'язку із прийняттям ДСТУ 2732:2004. У списку літератури, де приведений ДСТУ 4163–2003, в його назві пропущено перше речення «Державна уніфікована система документації» (с. 180).

На с. 54 не зазначено, що при оформленні дати цифровим способом використовується ще один варіант: дату дозволено оформлювати у послідовності: рік, місяць, число. Наприклад: 2006.09.01.

У нормативно-правових актах і фінансових документах застосовують словесно-цифровий спосіб оформлення дати, наприклад: 1 вересня 2006 року.

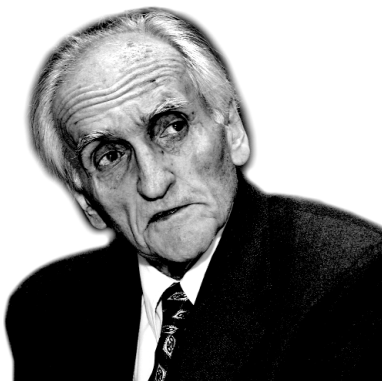
На с. 75 не підкреслено, що є й інший спосіб написання виконавця документа: він складається з прізвища, імені та по батькові, а також номера службового телефону виконавця: Симоненко Семен Семенович 716-25-12.

Якщо порівнювати два варіанти написання реквізиту виконавця документа (в першому лише прізвище та номер службового телефону), то думається, що другий більш коректний.

Вважаю, що автори посібників при їх перевиданні внесуть необхідні корективи, використовуючи новітні стандарти та інші діючі нормативно-правові документи.

Невтомне служіння науці

(до ювілею Ярослава Романовича Дашкевича)

13 грудня 2006 р. виповнюється 80 років знаному історичу, керівнику Львівського відділення Інституту української археографії та

джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, доктору історичних наук Ярославу Романовичу Дашкевичу, неординарній людині і ученому, який має широкі творчі інтереси і глибокі знання в різних галузях знань, у тому числі в галузі бібліографознавства та книгознавства.

Його життя у науці відзначено складним шляхом, віддзеркаленням історичного шляху самої України в ХХ ст.

Ярослав Дашкевич народився 13 грудня 1926 р. у м. Львові. Батько – Роман – адвокат, суспільно-політичний діяч, керівник спортивного товариства «Луг», колишній підполковник Січових стрільців; генерал-лейтенант армії УНР; мати – Олена Степанів – викладач гімназії, суспільно-громадський діяч; хорунжа і четар Січових стрільців та Української галицької армії; працювала на посаді старшого наукового співробітника в установах АН УРСР у Львові та Києві; доцент Львівського державного університету ім. І. Франка.

Ярослав Дашкевич закінчив гімназію у Львові, навчався у Львівському медичному інституті, Львівському державному університеті ім. І. Франка на філологічному факультеті. У 1944–1949 рр. працював бібліотекарем рукописного відділу, старшим бібліотекарем та бібліографом Кабінету І. Франка, в. о. завідувача бібліографічного відділу Львівської бібліотеки АН УРСР.

Походження та діяльність батьків, його власна громадянська позиція спричинила арешт органами МВС в 1949 р. та зіслання до виправно-трудових таборів. 1 червня 1956 р. Я. Дашкевича було звільнено з ув'язнення Комісією Верховної Ради СРСР. Хоча він був виправданим, йому було важко влаштуватися на роботу, довелося зазнати й безробіття. Однак наполегливий учений завжди добивався визнання наукового імені.

У 1957–1966 рр. Я. Р. Дашкевич працює бібліографом відділу історії України Інституту суспільних наук УРСР. 15 березня 1963 р. Я. Дашкевич захищає кандидатську дисертацію «Вірменські колонії на Україні в джерелах та літературі XV–XIX ст.» в Інституті історії АН Вірменської УРСР (м. Єреван). З 1967 по 1972 рр. працює старшим науковим співробітником, в. о. заві-

дувача відділу Музею етнографії та художніх промислів АН УРСР. У 1973 р. Я. Дашкевич – на посаді начальника відділу допоміжних історичних дисциплін Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Львові. 1974–1978 рр. він працює старшим науковим співробітником Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. З 1990 р. обіймає посаду керівника Львівського відділення Археографічної комісії АН УРСР. Нині – Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Я. Р. Дашкевич обирався членом різних наукових товариств. Це – Міжнародна асоціація істориків паперу (Німеччина, Швейцарія, 1974 р.); Географічне товариство (Московське відділення, 1986 р.); Російське палестинське товариство (Ленінградське відділення, 1986 р.), Радянська соціологічна асоціація (Москва, 1989 р.); Наукове товариство ім. Т. Шевченка (керівник Сходознавчої комісії, з 1990 р., член президії, голова історико-філософської секції); Українське історичне товариство (США, з 1991 р.); Українське геральдичне товариство.

Ярослав Дашкевич значну частину свого наукового життя присвятив бібліографознавству, працюючи бібліотекарем рукописного відділу, потім старшим бібліотекарем та бібліографом Кабінету Івана Франка, в. о. завідувача бібліографічного відділу Львівської бібліотеки АН УРСР; бібліографом відділу історії України Інституту суспільних наук АН УРСР.

Сьогодні Ярослав Дашкевич – відомий український історик, який має помітний доробок у багатьох галузях історичної та філологічної науки. Його науковий здобуток був належно оцінений науковою громадськістю: він є лауреатом премії ім. А. Ю. Кримського НАН України; лауреатом премії Антоновичів (США) 1993 року за серію археографічних досліджень.

Він є автором майже тисячі публікацій, що назавжди увійшли в історіографію різних напрямів української науки. Його сходознавчі студії – ґрунтовний внесок в українську науку. Серед них – праці з історії українсько-вірменських зв'язків, починаючи зі стародавніх часів, вірменської книги в Україні в XVII ст. та вірменського книгодрукування, вірмено-половецькі джерела з історії України, конфесійні та культурні контакти IX – першої половини XIII ст. тощо. Низку праць присвячено аспектам середньовічної історії українсько-турецьких та українсько-польських відносин XV–XVIII ст.; вони публікувалися як дослідження на сторінках збірників наукових праць, зокрема дипломатичне листу-

вання українською мовою в 40-х роках XVI ст.; підготовлено «Katalog rękopisów ormiańskich i gruzińskich» (Варшава); документи з історії польсько-українських стосунків та ін.

Розвиток спеціальних історичних дисциплін відображений ним у теоретичних працях, присвячених стану та завданням української дипломатки, розвитку історії спеціальних історичних дисциплін, картографії, нумізматики, джерелознавства; практична реалізація відображена в публікації документів стану української дипломатки, в аналізі документів з історії м. Львова XIV–XVIII ст. та ін.

Однак, Я. Р. Дашкевич відомий не лише як історик-медієвіст, а й історик нової та нової історії України.

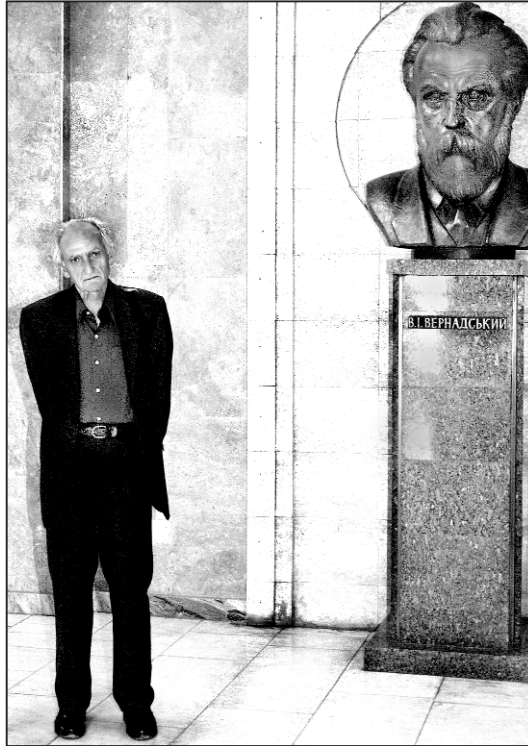
Серед кола його зацікавлень – українські класики літератури, зокрема, Тарас Шевченко, Іван Франко та Леся Українка. Велика увага історика приділена творчості представників національно-державницької школи в українській історіографії та її засновника М. Грушевського, І. Крип'якевича, В. Липинського, І. Борщака, Д. Донцова. Всі ці статті мають не тільки наукове, й і велике громадське значення у контексті розбудови сучасного українського суспільства.

Я. Р. Дашкевич – член редколегій багатьох періодичних видань та збірників наукових праць («Україна в минулому», «Релігія в Україні: Дослідження. Матеріали», «Літопис нескореної України» тощо), де є й дослідження, матеріали, публікації, присвячені складним та суперечливим питанням української історії, зокрема, історії релігій в Україні, Берестейській унії (1596–1996), Переяславській раді 1654 р., національно-визвольній боротьбі 20–50-х років XX ст. в Україні тощо.

Ярослав Дашкевич є невтомним засновником спеціальних наукових часописів, збірників наукових праць, організатором міжнародних конференцій, круглих столів, нарад з актуальних питань сучасної науки. З його ініціативи та участю Львів перетворився на визнаний у світі науковий центр розвитку джерелознавчих, геральдичних, картографічних, нумізматичних, бібліографічних студій. Ученому присвячено фундаментальне міжнародне видання «Marra Mundi: Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя» (Львів; Київ; Нью-Йорк, 1996); періодичне видання «Вісника Українсь-

кого геральдичного товариства», він виховав плеяду львівських учених, які працюють у галузі спеціальних історичних дисциплін.

Його ім'я ввійшло у бібліографознавчу науку як ім'я поборника українського бібліографічного репертуару, історика, який вивчає теорію та практику книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства. Не можна не згадати такі праці Я. Дашкевича, як «На шляху до створення репертуару української книжки. Протокол наради, присвяченої складанню «Бібліографії української книги 1798–1914 рр.», яка відбулася в Бібліотеці АН УРСР 21–22 грудня 1945 р.» (Львів, 1991); двотомне бібліографічне видання «Репертуар української книги. Т. 1: 1798–1870 рр.; Т. 2: 1798–1916 рр.: Матеріали до бібліографії», видані НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника та Львівським відділенням Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського (Львів, 1997) та багато ін. Йому належить дослідження діяльності відомого бібліолога

Юрія Меженка та фахового часопису «Бібліологічні вісті – ідеї та люди», де аналізуються деякі питання бібліотечної історії, зокрема, і в статті «Доля і доля нашої бібліотеки».

Я. Дашкевичем здійснені історико-біографічні розвідки видатних українських гетьманів та діячів науки, спрямовані на об'єктивне сприйняття людини в історичному процесі. У статтях розкривається життя та діяльність плеяди українських постатей із позицій незаангажованого погляду історика, руйнуються стереотипи радянської історіографії, розкриваються особистості політичної та військової історії України: Богдана Хмельницького, Павла Тетері, Івана Мазепи та інших.

Ярослав Дашкевич – людина активної і принципової громадянської позиції, його роздуми щодо шляхів розвитку України у минулому та сьогодні, яку він завжди висловлював на шпальтах преси та періодичних видань, відрізняються небайдужим та безкомпромісним ставленням до розуміння історії українського народу, оцінкою видатних синів та зрадників, шляхів подальшого незалежного розвитку України.

Колектив Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, всі колеги Ярослава Дмитровича Дашкевича бажають йому карпатського довголіття, міцного здоров'я, щастя та нових творчих успіхів на благо української науки.

Раїса Іванівна Павленко

Майже п'ятдесят років опікується книгою і Бібліотекою Раїса Іванівна Павленко. Завдяки їй із року в рік книгозбірня нарощувала свій потенціал, піднімалася сходами

визнання та авторитету, досягла того, що з красної бібліотеки перетворилася на Національну. Нині, Національна наукова медична бібліотека України посіла достойне місце в інформаційному просторі держави, стала невід'ємною складовою системи охорони здоров'я, однією з найбільш запитуваних і життєво необхідних для здоров'я нації установ.

Визначна роль Раїси Іванівни як керівника полягає у згуртуванні висококваліфікованого творчого колективу Бібліотеки, вмінні чітко визначити стратегічний напрям її розвитку, вдумливо і переконливо спрямовувати працівників на реалізацію поставлених завдань. Раїсою Іванівною докладено багато зусиль для ефективного функціонування системи інформаційно-бібліографічного забезпечення медичної науки та охорони здоров'я, розробки чіткої програми заходів зі збору, систематизації, збереження і популяризації документної пам'яті нації, зокрема з питань історії медицини і охорони здоров'я. Нею зроблено суттєвий практичний внесок у створення медичної біографістики, підготовку та видання серії біобібліографічних словників «Медицина в Україні. Видатні лікарі».

За зовнішньою жіночністю директора Бібліотеки приховується наполегливість, рішучість, уміння чітко вирішувати службові проблеми. Кожен читач, який заходить до книгозбірні, цей вишуканий та затишний особняк, шедевр архітектурного мистецтва XIX ст., й не здогадується про ті титанічні зусилля, які доклали директор Бібліотеки та його колектив для відвоювання приміщення по вул. Толстого, 7 у можновладців, забезпеченню вишуканого інтер'єру, чистоти, комфортності роботи читачів.

Жорсткі вимоги до себе як керівника та високі вимоги до оточуючих сприяли тому, що Бібліотека стала виконувати не лише такі важливі функції, як формування і збереження інтелектуального потенціалу галузі, а й забезпечувати ефективно їх використання на основі впровадження новітніх інфор-

маційних технологій. Багаторічний досвід, вивчення й аналізування фахової, зокрема іноземної преси, активна міжнародна діяльність директора дозволили колективу стрімко включитися у процеси глобальних технічних і технологічних змін, чітко визначити пріоритети, своє місце і роль у єдиному інформаційному просторі.

Глибоке знання предмета, багатогранна ерудиція, делікатність, щира зацікавленість справою створили навколо цієї жінки позитивну атмосферу, викликаючи бажання спілкуватися з нею. Вона багато уваги приділяє розширенню наукової співпраці українських бібліотек із зарубіжними бібліотечними товариствами та об'єднаннями. Починаючи з 1976 р., Раїса Іванівна гідно представляє українські бібліотеки на міжнародних форумах, як учасник засідань IFLA, щедро ділиться отриманим досвідом із колегами та бібліотечним загалом.

Р. І. Павленко – педагог і талановитий наставник молоді, яка попри свою зайнятість знаходить час для спілкування та виховання молодих спеціалістів, студентів, котрі проходять виробничу практику в Бібліотеці. Багато відомих у бібліотечному світі науковців зазначають, що їх професійне становлення розпочалося саме з цієї книгозбірні, а своїми трудовими успіхами вони завдячують її директору.

Завдяки енергії, наполегливості, винятковим організаторським здібностям цієї невтомної і щедрої душею людини Державній науковій медичній бібліотеці України 3 квітня 2006 року було надано статус Національної. У всіх досягненнях і прогресивних перетвореннях Бібліотеки лєвова частка праці належить її незмінному директору Раїсі Іванівні Павленко. За значний особистий внесок у розвиток бібліотечної справи, активну громадську та наукову діяльність у 1980 р. Р. І. Павленко була удостоєна звання заслуженого працівника культури України, а у 2001 р. нагороджена «Орденем княгині Ольги» III ступеня. Обравши для себе єдине місце роботи – медичну бібліотеку, вона стала справжньою її берегинєю.

Від імені бібліотечної громадськості нашої країни, колективу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної наукової медичної бібліотеки України сердечно вітаємо Раїсу Іванівну Павленко з ювілеєм і зичимо нових творчих успіхів і звершень у благородній справі служіння Книзі.

Лілії Олександрівні Зінченко - 50

Лілія Олександрівна Зінченко народилася 7 жовтня 1956 року в с. Добринка Липецької області у родині службовців. Батько – Шемчук Олександр Сергійович – відомий лікар, доктор медичних наук, професор. Мати – Шемчук Віра Кузьмівна – практично все своє творче життя присвятила викладанню бібліографії мистецтв у Київському державному інституті культури ім. О. Є. Корнійчука. Протягом 1964–1974 рр. Лілія навчалася у середній школі м. Києва, після закінчення якої пішла слідами матері і вступила в 1974 р. в Київський державний інститут культури ім. О. Є. Корнійчука. Після закінчення ВНЗ у 1978 р. за фахом «бібліотекар-бібліограф» одержала диплом за спеціальністю «бібліотекознавство та бібліографія». Протягом 1978–1978 рр. навчалася також у Київському суспільному інституті патентознавства й отримала кваліфікацію патентознавця.

Лілія Олександрівна має 24-річний стаж бібліотечної та бібліографічної роботи. Пройшла шлях від бібліотекаря до завідувача відділу. В 1982–1986 рр. працювала бібліотекарем у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. З 1986 р. працювала старшим методистом, з 1989 р. – головним бібліотекарем у науково-методичному відділі, з 1993 по 1998 рр. – завідувачем відділу депозитарного зберігання літератури. З 1998 р. – понині працює завідувачкою відділу збереження наукових фондів Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук.

Л. О. Зінченко належить вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи в Україні, в розробку теорії, історії, методики і практики організації науково-дослідної та науково-бібліографічної роботи, нових підходів до інформаційно-бібліотечного супроводу наукового забезпечення агропромислового виробництва, що знайшло своє відображення у більш, як 20 наукових публікаціях, серед яких 8 спеціальних галузевих науково-бібліографічних видань.

Лілія Олександрівна здійснює значний обсяг науково-організаційної роботи з реалізації державних і галузевих програм та планів науково-дослідної роботи в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства й історії аграрної науки України. За її безпосередньої участі проводилася робота в межах наукових тем: «Оптимізація формування, збереження та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів аграрної науки»; «Наукові основи моніторингу інформацій-

ного забезпечення аграрної науки України в умовах реформування АПК»; «Наукові основи ефективного функціонування єдиної системи інформаційно-бібліографічного забезпечення науковців та фахівців агропромислового комплексу України»; «Розробити і створити Національний електронний банк даних рідкісних друкованих видань і стародруків на основі вивчення видового і кількісного складу книжкових колекцій сільськогосподарських бібліотек України».

Л. О. Зінченко здійснює розробку науково-методичних і технологічних засад підготовки науково-допоміжних бібліографічних покажчиків. Нею підготовлено і до сьогодні вийшло друком 5 науково-допоміжних бібліографічних покажчиків «Українська сільськогосподарська книга з фондів ДНСГБ УААН», які є основою для створення національної української сільськогосподарської бібліографії.

Лілія Олександрівна надає науково-методичну і практичну допомогу сільськогосподарським бібліотекам України в організації роботи з книжковими фондами бібліотек, а також їх збереження, підготовці науково-допоміжних бібліографічних видань.

Вона бере активну участь у багатьох міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних форумах: конференціях, семінарах, симпозіумах, на яких гідно представляє наукові досягнення з питань бібліотекознавства, української галузевої бібліографії, історії аграрної науки. Лілія Олександрівна є одним з організаторів і лекторів на постійно діючих курсах підвищення кваліфікації бібліотечних працівників сільськогосподарських бібліотек України при ДНСГБ УААН.

Як постійний член Вченої ради ДНСГБ УААН пропонує важливі науково обгрунтовані рішення щодо подальшого розвитку бібліотечного та інформаційно-бібліографічного обслуговування працівників агропромислового виробництва, а також з дослідження історії аграрної науки в Україні.

Плідну багаторічну науково-дослідну та наукововиробничу діяльність Л. О. Зінченко в галузі бібліотекознавства та бібліографії відзначено Подякою (2004 р.) і Почесною грамотою Київського міського голови (2005 р.), Почесними Грамотами Української академії аграрних наук (2005 р.) та Кабінету Міністрів України (2006 р.), трудовою відзнакою «Знак пошани» Міністерства аграрної політики України (2006 р.).

*Віктор ВЕРГУНОВ,
директор Державної наукової
сільськогосподарської бібліотеки УААН,
д-р с.-г. наук, професор*

Показчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за 2006 рік

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ ЄДИНОГО НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ»

Бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору	№ 6	4–5
Інтернет-портали бібліотек як базові елементи єдиного науково-інформаційного простору	№ 6	5–8
Бібліотечно-інформаційні ресурси країни: формування та забезпечення доступу	№ 6	8–13
Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень	№ 6	14–17
Інтеграція інформаційних ресурсів рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій	№ 6	18–19
Архівні та рукописні ресурси бібліотек	№ 6	20–22
Методологія сучасних бібліотекознавчих досліджень	№ 6	22–27
Технології збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів	№ 6	28–30
Проблеми створення реєстру національної бібліографії України	№ 6	31–33
Сучасна українська біографістика: досвід та проблеми розвитку	№ 6	34–36
<i>Міжнародне співробітництво бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору</i>	№ 6	37–41
<i>Рекомендації міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України»</i>	№ 6	42

З виступів на міжнародній науковій конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України»

<i>Литвин В.</i> Формування єдиного науково-інформаційного простору України: здобутки і проблеми розвитку	№ 6	43–48
<i>Марущак А.</i> Доступ до бібліотечно-інформаційних ресурсів країни як складник системи доступу громадян до інформації: правове регулювання	№ 6	48–52
<i>Черепанова Л.</i> Микрофильмирование: сохранность фондов и создание страхового фонда	№ 6	52–54

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ ЄДИНОГО НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

<i>Горовий В.</i> Бібліотеки: погляд у завтра	№ 5	3–7
<i>Шемаєва Г.</i> Електронні періодичні видання наукових установ України у системі наукових комунікацій	№ 5	8–13
<i>Артамонова Н.</i> Стан інформаційного забезпечення медичних нововведень	№ 5	14–17
<i>Ярошенко Т.</i> Наукові комунікації XXI століття: електронні ресурси для науки та освіти України	№ 5	17–22
<i>Шульга І.</i> Архіви та журнали відкритого доступу в галузі бібліотечної справи та інформаційних дисциплін	№ 5	23–31
<i>Вергунов В.</i> Комплектування фондів ДНСГБ УААН: стан і перспективи	№ 5	32–37

ДОКУМЕНТНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>Ядрова Г.</i> Нові напрями у формуванні єдиного інформаційного середовища для бібліотекарів України	№ 1	3–5
<i>Самохіна Н.</i> Моделювання використання розподілених інформаційних ресурсів бібліотек	№ 1	5–8
<i>Горовий В.</i> Ресурс соціальних інформаційних баз як фактор розвитку в процесі суспільних перетворень	№ 2	3–8
<i>Сокур О.</i> Формування фондів наукових журналів на електронних носіях інформації: проблеми та перспективи	№ 2	8–14
<i>Ткаченко Ю.</i> «Електронні», «цифрові» та «віртуальні» бібліотеки: термінологічні зауваження	№ 2	14–16
<i>Горовий В.</i> Соціальні інформаційні бази в умовах прискорення глобальних перетворень	№ 3	3–6
<i>Гранчак Т.</i> Використання інформації інтернет-видань як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності	№ 3	7–10

ПИТАННЯ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА

<i>Ашаренкова Н.</i> Історія та еволюція поняття «публічна бібліотека»	№ 1	9–14
<i>Шемаєва Г.</i> Проектний менеджмент у галузі інформаційно-бібліотечної діяльності	№ 1	15–18

БІБЛІОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК

<i>Вергунов В.</i> Історія і сьогодення національної сільськогосподарської бібліографії	№ 1	19–24
<i>Антоненко І., Баркова О.</i> Бібліографічний опис електронних ресурсів: методичні матеріали для пристатейної бібліографії	№ 1	25–27

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК

<i>Заболотна Н.</i> Пам'ятки південнослов'янського кириличного книгодрукування у відділі стародруків та рідкісних видань НБУВ	№ 3	11–19
<i>Половинчак Ю.</i> Матеріали газети «Киевлянин» як джерело дослідження «українського питання» в Російській імперії кінця XIX – початку XX ст.	№ 3	20–23

З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

<i>Онищенко О., Дубровіна Л.</i> Бібліотечна справа в Україні наприкінці 50-х років – у 80-х роках XX ст.	№ 3	24–38
---	-----	-------

З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

<i>Кунанець Н.</i> Історія створення та розвитку наукових бібліотек вищих шкіл Львова у кінці XVIII – на початку XX ст.	№ 1	28–34
<i>Кривенко М.</i> Історія книгозбірні «Студіону»: мовою документів і спогадів	№ 1	34–39
<i>Купчинський О.</i> Наукова реконструкція середньовічного архіву: основні методичні засади (на прикладі архіву Галицько-Волинського князівства XIII – поч. XIV ст.)	№ 1	39–41

- Іванова М.** Протоколи Тимчасового комітету по заснуванню Всенародної бібліотеки України як джерело з історії комплектування церковними бібліотеками та колекціями за період 1918–1919 рр. № 2 24–29
- Литвин Т.** Особиста бібліотека вченого як пам'ятка культури та історичний архів епохи: приклад Івана Крип'якевича № 2 30–35
- Середенко Ю.** Джерела для дослідження видавничої діяльності А. Ніковського № 2 35–40

ПИСЕМНА ТА КНИЖКОВА СПАДЩИНА

- Гордеева М., Романова А.** К вопросу о реализации проекта описания почаевских изданий в фондах БАН и НБУВ № 3 17–20
- Заболотна Н., Кисельов Р.** Почаївський проект: робота над каталогом № 3 21–23

БІБЛІОТЕКИ ЗА РУБЕЖЕМ

- Моїсеєнко Н.** Інформаційні ресурси Бібліотеки Бундестагу ФРН № 3 39–42
- Малолетова Н., Якушко Б.** Німецьке науково-дослідне об'єднання у Бонні: його діяльність, структура та книгообмінні зв'язки з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського № 3 42–48

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ

БІБЛІОТЕЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

- Дубровіна Л., Булатова С., Ціборовська-Римарович І.** Співробітництво Національної академії наук України і Польської академії наук, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і Бібліотеки Народової № 4 3–5
- Ласкажевська Х.** Стан польсько-українського бібліотечного співробітництва (огляд останніх 15 років) № 4 6–9

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА ПОЛЬЩІ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

- Волош Я.** Професійний бібліотечний рух у Польщі і його роль в оновленні бібліотек № 4 10–16
- Тхуржевська-Кабата Х.** Бібліотека Народова у Варшаві: традиція і сучасність № 4 17–25
- Колодзейська Я.** Інститут книги і читання Бібліотеки Народової № 4 26–28
- Будиньська Б.** Публічні бібліотеки в нових адміністративних, соціальних і культурних умовах № 4 28–32
- Волош Я.** Що сталося у публічних бібліотеках після зміни системи? № 4 33–38
- Чайка С.** Нове бібліотечне право у Польщі № 4 39–45
- Джевецький М.** Система вищої освіти в Польщі за спеціальністю бібліотекознавство і наукова інформація на початку нового століття. Мобільність. Акредитація. Стандарти освіти № 4 46–48
- Собуцький В.** Книжкові колекції, створені після 1880 року: дослідження стану збереженості № 4 49–52
- Кунанець Н.** Наукові бібліотеки Львова XIX – початку XX ст., орієнтовані на польського читача: заснування та формування фондів № 4 52–64

РЕЦЕНЗІЇ

- Непомнящий А.** Нове науково-довідкове видання з етнічної історії півдня України № 1 42–43
- Чачко А.** Дослідження українського читачезнавства триває... № 1 43–44
- Добко Т.** Ключ до пізнання часопису «Кіевская старина» № 3 49–51
- Супрунюк О.** Нове видання зарубіжної україніки № 6 55–56
- Клименко О.** Навчальна книга XVIII – початку XX ст. у дослідженнях бібліографів № 6 56–60
- Васильченко М.** Посібники, посібники... № 6 60–62

ВИДАТНІ ДІЯЧІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

- Мансурова Л. В. Ф.** Іваницький і просвітительська діяльність в Марійском крає (к 125-летию со дня рождения) № 3 52–55

ОСОБИСТОСТІ У НАУЦІ ТА КУЛЬТУРІ

- Попик В.** Віталій Сергійович Чишко (1951–2003) – засновник і перший директор Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (До 55-річчя від дня народження) № 5 38–39

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ

- Видавнича справа Національної академії наук України № 1 45–46
- Міжнародний форум книги, науки і культури № 1 46–48
- Книгознавча конференція в древньому Острозі № 1 48
- Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітнянські бібліотеки України. Історичні тенденції. Сучасний стан та перспективи розвитку» № 2 41–45
- Інноваційні проекти збереження і консервації бібліотечних фондів у Російській державній бібліотеці № 2 45–47
- Підвищення кваліфікації працівників бібліотек НДУ НАН України № 3 38
- Міжнародна наукова конференція «Слов'янство і національно-культурні процеси XXI століття» № 3 56–58
- Другі Чишківські читання з історичної біографістики № 5 40–41
- Бібліотеки, музеї, архіви у формуванні інтелектуального та інформаційного простору № 5 41–42

- Культурно-просвітницька діяльність НБУВ № 5 43–47

ВІТАЄМО

- Ярослав Дмитрович Ісаєвич (до 70-річчя від дня народження) № 1 49–51
- Невтомне служіння науці (до ювілею Ярослава Романовича Дашкевича) № 6 63–64
- Раїса Іванівна Павленко № 6 65
- Лілії Олександрівні Зінченко – 50 № 6 66

- Бібліограф Зоя Врублевська № 3 59